

Els ajuntaments i la immigració

1999

RPEO 317

ELS AJUNTAMENTS I EL FENOMEN DE LA IMMIGRACIÓ ESTRANGERA

E-118

Í N D E X

	pàgina
1. Introducció	1
1.1. Les dades a Catalunya	6
1.2. Les expectatives dels immigrants	19
1.3. Impediments legals per a la integració	27
2. Situacions i polítiques desenvolupades	33
3. Actuacions coordinades del Govern de la Generalitat	45
4. La política dels Ajuntaments davant la immigració	60
4.1. Resolucions de l'Associació Catalana de Municipis	60
4.2. Resolucions de la Federació de Municipis de Catalunya	68
4.3. L'Informe de Girona: un cas extensible	75
5. Les queixes dels immigrants estrangers a Catalunya	92
6. Actuacions i reflexions entorn al fenomen immigració-racisme	105
6.1. Introducció	105
6.2. Elements per a la prevenció	121

Generalitat de Catalunya
Institut d'Estadística de Catalunya
Centre d'Estudis d'Opinió

RPEO núm. 317
Data 16/01/06

1. INTRODUCCIÓ

Catalunya ha triplicat la seva població des de l'any 1900 fins ara i l'ha duplicat des de l'any 1939, en acabar la guerra civil espanyola.

Aquest creixement espectacular ja s'havia iniciat durant la dècada dels anys vint, quan es va construir la primera línia del Metro i es preparava l'Exposició Internacional de Barcelona del 1929. Però l'allau immigratòria va ser massiva, sobretot, durant el franquisme, quan una part importantíssima de la població de les zones més deprimides de l'Estat espanyol va abandonar les seves regions d'origen, entre els anys 1950 i 1975.

El 1975, el 38,4 % de la població catalana havia nascut fora del país. Actualment el 60 % de la població de Catalunya és fruit directe o indirecte de la immigració i el 75 % està format per immigrants o per parents d'immigrants en primer grau.

Aquestes dades fan impossible, en la meua opinió, referir-se avui a l'existència d'uns presumptes trets ètnics catalans diferenciats dels de la resta d'espanyols. Sí que ha estat possible, en canvi, conservar uns trets diferencials culturals i nacionals, en gran part de resultes de la integració sense traumes d'una part important dels immigrants en la societat catalana.

La demògrafa Anna Cabré posava Catalunya com a exemple d'integració, "atès que dona la imatge d'una societat fortament cohesionada, amb unes característiques distintives inconfusibles" (1989). Crec que, en línies generals, l'afirmació és certa en sentit literal, però no al cent per cent. És a dir, estic d'acord que Catalunya *dona la imatge d'una societat cohesionada*, però no estic tan segur que l'afirmació es pugui traslladar a tots els barris ni a tots els segments de població.

Em sembla evident que hi ha barris marginats on la majoria dels habitants són immigrants o fills o néts d'immigrants i que hi ha capes importants de població que han quedat excloses del procés integrador

dins la societat catalana. I és motiu de reflexió i de preocupació que la major part d'aquesta població procedeixi de la immigració.

Tampoc no podem oblidar, per exemple, que (segons una enquesta publicada a *La Vanguardia* l'abril del 1993) un 57,2 % dels espanyols opinen que els gitanos són el col·lectiu ètnic contra el qual hi ha més racisme al nostre país; i sorprèn que aquest rebuig sigui superior al que la societat sent pels immigrants negres i els àrabs, tenint en compte els vells fantasmes històrics de la major part de la població autòctona.

Molts gitanos i molts andalusos engrosseixen encara les bosses de pobresa i de marginació, i conformen, en gran part, la població de les presons catalanes.

Però, malgrat tot això, seria injust menysprear l'enorme esforç integrador que s'ha fet per part de la majoria dels catalans d'origen i d'adopció. Pocs països han estat sotmesos, en tan poc espai de temps, a una pressió migratòria tan forta i encara menys l'han suportada amb uns resultats tan acceptables pel que fa a la preservació dels seus drets nacionals i culturals com ho ha fet el nostre. De manera que, en termes generals, sí que podem estar d'acord que la relació entre catalans "de tota la vida" i els qui van arribar de fora en els darrers cinquanta anys és bona. I, de fet, és indiscutible que totes les forces de tendència nacionalista es nodreixen en gran part de persones de segona i de tercera generació de residència a Catalunya.

Per a molts observadors, el nou repte per a la cohesió de la societat catalana avui encara ens arriba de més al Sud. Alguns alarmistes han vaticinat una nova "allau" immigratòria procedent dels països del mal anomenat Tercer Món, i més específicament del Nord de l'Àfrica.

Al meu entendre, la immigració estrangera a Catalunya i a Espanya està perfectament controlada per les autoritats, fins i tot amb un zel excessiu, si tenim en compte els deutes històrics que tenim com a

estat que es va beneficiar, no fa pas tants anys, de l'arribada de divises procedents de l'emigració. En realitat, gairebé tots els països rics s'han aprofitat dels ingressos que els ha reportat la pròpia emigració i/o l'espoliació de primeres matèries procedents de les colònies, en un moment o altre de la seva història.

Existeix un perill real que es produeixin rebuigs i fins i tot brots racistes importants, més o menys violents, envers la població estrangera. Probablement aquest perill evidenciï justament la manca de consolidació dels valors de la democràcia, del respecte a la diferència i de la tolerància, els quals hem d'intentar aprofundir en bé de tots.

I tal vegada, temporalment, la crisi i la constatació del deteriorament de la situació econòmica, política, social i de valors a l'Occident ens obligui a alentir el procés irreversible de les migracions del Sud cap al Nord del planeta.

Però no seria just ni bo pretendre frenar del tot aquest procés i construir una fossa que separés en dues parts irreconciliables el planeta.

Caldrà convèncer l'opinió pública que, fins i tot des d'una perspectiva egoïsta, Europa continua necessitant mà d'obra estrangera. I paral·lelament s'haurà d'anar treballant per fer possible un millor coneixement i respecte mutus vers els homes i dones immigrants, i la integració de tots en una cultura condemnada a ser molt més oberta i plural que no pas ara.

Totes les previsions coincideixen a assenyalar que la baixa natalitat i l'envelliment actual de la població europea occidental faran necessària la presència de més mà d'obra estrangera. Un informe recent del Fons de les Nacions Unides per a la Població vaticina que l'any 2025 la meitat de la població d'Europa tindrà més de 45 anys i els treballadors disponibles es reduiran en catorze milions (un 11 %), mentre que només al Nord d'Àfrica la força de treball s'incrementarà en 56,6 milions de persones.

L'informe del Fons destaca que la població jove continuarà reduint-se progressivament en els països industrialitzats, mentre que l'ampliació de l'esperança de vida augmentarà molt el nombre d'ancians. Aquest procés està ja molt avançat, si tenim en compte que la població del Nord representa el 23 % de la del planeta i en canvi hi viu el 40 % de les persones més grans de 60 anys.

Tenint en compte que el pagament de les pensions i els costos sanitaris i d'assistència social depenen cada cop més d'una força de treball més reduïda les Nacions Unides vaticinen que la baixa natalitat d'algunes nacions occidentals es compensarà amb la immigració procedent dels països més empobrits.

De fet, algunes institucions públiques i privades alemanyes, en un intent més d'afrontar el vandalisme racista, s'han apressat a posar sobre la taula l'argument que un percentatge molt important de les pensions de jubilació (entre un 20 i un 25 per cent) es pot pagar gràcies a les cotitzacions dels treballadors estrangers, els quals no tenen assegurades en el futur les seves pensions.

També a casa nostra l'Institut Català d'Estudis Mediterranis ha posat de manifest que ja avui "els països europeus experimenten una necessitat creixent de treballadors, especialment pel que fa als treballs més durs o en condicions especials, que cada cop són més difícils de cobrir amb mà d'obra autòctona (...). Davant d'aquesta situació, encara que les diferents polítiques migratòries tendeixen a controlar la immigració (...) difícilment podrà reduir-se a zero". (Catalunya a l'horitzó 2010, ICEM, Barcelona 1994). Però el mateix estudi posa en evidència que a causa de l'amenaça que tantes vegades hem sentit d'una pressió migratòria des del Sud de la Mediterrània, insostenible per Europa, "l'observació de certs fenòmens, com la caiguda de la taxa de natalitat en el Magrib, posa en entredit els fatalismes de rigor i deixa obert a mig termini el marge per a un canvi profund".

Les anàlisis de prospectiva coincideixen en l'afirmació que els processos migratoris no s'aturaran. Però també és cert que poden augmentar o reduir-se en funció de diverses variables, com ara el grau d'estabilitat política i religiosa o de desenvolupament econòmic que aconseguixin determinades zones (i molt especialment la ribera sud del Mediterrani) i la confirmació o no de la tendència actual de la població d'Europa a apropar-se al nivell de creixement zero.

L'únic segur, doncs, és que el futur ens és desconegut. La prospectiva és vàlida com a element de reflexió i d'estudi, per assenyalar polítiques possibles i per corregir tendències, però les previsions mai no es compleixen al cent per cent (precisament, com diem, una de les finalitats dels estudis de prospectiva és que els poders modifiquin la realitat de tal manera que mai no s'arribin a produir determinades situacions que aquesta ciència vaticinava).

I si una gran part del futur ens és desconeguda i, d'altra banda, la gent del carrer no podem decidir directament les polítiques reals sobre els fluxos migratoris ni sobre la integració dels immigrants, aleshores què podem fer?

En primer lloc, sens dubte, contribuir a crear un estat d'opinió favorable a la immigració i a l'enriquiment, també en la vessant cultural, que aquesta pot representar per al país. En segon lloc, obligar els poders públics a establir unes relacions més justes amb els països empobrits i contribuir a un desenvolupament equilibrat i raonable d'aquests països, tenint en compte el seu punt de partida i les seves necessitats, i no solament els interessos occidentals.

I finalment, posant les bases per a una integració que beneficiï tothom. Potser avui el repte més important que tenim plantejat en aquest camp és com aconseguir la integració de tots (catalans d'origen, catalans d'adopció i els que encara són tinguts per estrangers) en una societat destinada a ser irreversiblement multiètnica i multicultural. Defensar la bondat de l'Europa mestissa, a causa del ressorgiment del racisme i de la xenofòbia, i aconseguir que els

immigrants estrangers se sentin també motivats a formar part d'aquesta societat, que no només serà nova per a ells.

1.1. Les dades a Catalunya

Durant molts anys, la immigració estrangera a Catalunya va passar gairebé inadvertida per la major part de la població autòctona, tret dels llocs concrets on la presència d'immigrants econòmics era més nombrosa i, per tant, molt evident.

I això que des dels primers setanta el flux d'entrada d'immigrants procedents de l'Amèrica Llatina, l'Àfrica i l'Àsia ha anat augmentant ininterrompudament.

Però només quan el fenomen va esdevenir relativament important d'una manera general arreu de Catalunya, quan la població estrangera pobra es va començar a associar per denunciar irregularitats i reivindicar alguns drets, quan una part va accedir a un nivell econòmic acceptable tot estabilitzant-se, i sobretot quan es van obrir algunes mesquites i van arribar les anomenades "segones generacions", molts ciutadans han començat a percebre la immigració estrangera com un problema. En aquest sentit, la crisi econòmica ha contribuït també a fer aflorar algunes actituds insolidàries i de rebuig, fins i tot entre sectors de població sensibles a les desigualtats Nord-Sud.

Segons la meua opinió, en aquesta percepció de la immigració com a "problema" hi ha probablement més classisme que no pas estrictament racisme. De fet, es pot constatar sovint com la nostra societat renega cada vegada més dels que considera fracassats (amb independència de quina sigui la seva procedència) i va engrossint les masses de marginats. Moltes persones afirmen sense embuts que els subsidis i les ajudes socials s'haurien de suprimir perquè són un llast per al progrés econòmic del país (malgrat que ells mateixos poden necessitar-los en qualsevol moment).

I, d'altra banda, gairebé tothom accepta com un fet positiu la presència de xeics i potentats àrabs entre la jet set de la costa, o

fins i tot les revistes "del cor" competeixen entre elles per publicar exclusives sobre la vida luxosa d'alguns traficants de drogues o d'armes també a les costes espanyoles, mentre l'opinió pública s'escandalitza per la proliferació de petits "camells" estrangers als nostres carrers. O bé ens molesta que hi hagi un grup musical bolivià o uns saltimbanquis africans a la Rambla, mentre paguem per anar a escoltar un concert de l'ídol negre de moda o per veure actuar el futbolista llatinoamericà de torn.

Sigui com sigui, la presència d'immigrants procedents del Tercer Món a Catalunya és encara, com al conjunt de l'Estat, relativament baixa. Això, com ja indicaré més endavant, em sembla que ens hauria de portar a tots, administracions i societat civil, a establir les bases per a una bona acollida i una bona integració dels estrangers a casa nostra.

La població immigrada a Catalunya se situa al voltant del 2 % del total, molt per sota dels percentatges d'alguns països europeus on, com en el cas de Suïssa, els immigrants representen ja el 16 % de la població total. En algunes ciutats, com Brussel·les, s'ha arribat al 25 % i en determinats barris de grans ciutats franceses, holandeses o britàniques la població d'origen estranger supera la del propi país.

Pel que fa al ritme d'evolució de la immigració procedent de països rics o de països empobrits, podem constatar que a Catalunya segueixen models ben diferenciats. "A partir del 1965 -s'assenyala en el Pla Interdepartamental d'Immigració de la Generalitat de Catalunya- el pes dels immigrants del Tercer Món augmenta constantment, de manera que el 1990 Catalunya acull el 24 % de ciutadans d'aquesta procedència radicats a l'Estat espanyol. En canvi, la importància relativa dels immigrants del Primer Món no ha parat de decreïxer: el 1990 només hi havia a Catalunya un 13 % dels residents a tot l'Estat. La qual cosa ens permet afirmar que la immigració provenint del Primer Món tendeix a escollir amb menys freqüència Catalunya per residir-hi. Per contra, la quarta part dels immigrants del Tercer Món a l'Estat espanyol

resideixen en aquesta comunitat i la tendència és que se n'incrementi el pes relatiu."

"A finals de 1990 -continua el Pla Interdepartamental-, la immigració estrangera regular a Catalunya estava representada bàsicament per cinc països (enumerats per ordre d'importància quantitativa dels seus respectius col·lectius): Alemanya, França, Regne Unit, Marroc i Itàlia. El conjunt d'aquests col·lectius superen les 3.000 persones. Fins a l'any 1900 els originaris del Tercer Món eren minoria (27,3 %). Així mateix, el nombre de llatinoamericans superava el d'africans (marroquins i gambians) i el de filipins."

Per als redactors del Pla de la Generalitat "la regularització efectuada el 1991 ha modificat substancialment el panorama anterior ja que ha fet aflorar un nombre important d'immigrants en situació d'irregularitat. Fins ara tan sols es coneixien resultats parcials d'aquesta regularització, però ja s'evidencia un fort increment del nombre de marroquins, que passen a representar una quarta part de la immigració estrangera a Catalunya. Els resultats actuals reflecteixen també una duplicació dels col·lectius de Gàmbia, el Perú, Filipines i l'Argentina".

El Pla Interdepartamental també posa de manifest que "mentre el col·lectiu del Primer Món està lleugerament representat per dones (53%) el del Tercer Món ho està una mica més per homes (55 %); i també que "pel que fa als grups d'edat, la presència d'una franja important de menors de 16 anys indica que ens trobem davant una immigració bàsicament de tipus familiar, suficientment antiga i arrelada per decidir tenir fills o endur-se'ls a Catalunya."

Pel que fa a l'evolució futura d'aquestes tendències, la impressió generalitzada és que en els propers vint anys no hi haurà a Catalunya una escassetat important de mà d'obra. Però l'experiència dels darrers quinze o vint anys demostra que, fins i tot en els moments de crisi més aguda, "determinats tipus de treball, que són rebutjats per la mà d'obra local (temporers agrícoles, servei

domèstic, treballs insalubres i perillosos, treballs industrials poc qualificats i mal pagats, etc.) són exercits per treballadors estrangers. En particular els que procedeixen del Nord d'Àfrica" (El País, 14.3.93).

Aquest fet es va poder constatar en l'aplicació dels contingents (o cups) aprovats pel Govern espanyol el 14 de juny de 1993, que facilitaven permisos de residència i de treball per a un any a immigrants irregulars que estiguessin ja a Espanya abans d'aquella data i que aconseguissin algú que els fes un contracte de treball. Tot i que es van posar traves importants i dificultats com la d'haver d'anar obligatòriament al país d'origen a buscar un visat, i que a Catalunya els cups es van limitar pràcticament al servei domèstic, es van aprovar més de cinc mil permisos en pocs mesos, la meitat dels quals aproximadament van correspondre a Catalunya (potser per corregir en part la injustícia que el 1991 Barcelona fos, amb diferència, el lloc de l'Estat on s'havien rebutjat més expedients de regularització d'immigrants).

D'aquesta manera, el nombre d'immigrants estrangers que viuen a Catalunya "amb els papers en regla" es va multiplicar per quatre des del 1960 fins al 1990 (quan eren 66.000) i la regularització del 1991 va elevar la xifra a 106.000 i avui són al voltant dels 108.000. El salt entre la quantitat de l'any 1990 i l'actual correspon a la "legalització" de persones que ja eren aquí però que no havien aconseguit regularitzar la seva situació legal.

D'aleshores ençà no s'ha aconseguit frenar del tot el degoteig d'entrades irregulars (sobretot de familiars d'immigrants que ja eren aquí), però s'ha de reconèixer que la impressió dels que treballen en serveis per a immigrants és que s'ha frenat considerablement l'entrada irregular de treballadors estrangers. I hi ha dos fets que ens ho fan pensar: d'una banda, les primeres visites al Departament de Migració de Càritas són, des de fa uns mesos, sobretot de gent que ja eren aquí però que no s'havien adreçat a cap servei social perquè no els havia

fet falta; però ja no són, com abans, gairebé totes les primeres visites de gent de nova entrada a l'Estat espanyol. I, d'altra banda, per primera vegada en molts anys, gran nombre dels que han entrat irregularment a Europa ho han fet per altres països (Alemanya, Suïssa, etc.) més que no pas per Espanya, encara que acabin venint aquí.

Amb tot, la impressió dels estudiosos i dels treballadors socials és que a Catalunya es continua movent un nombre important d'immigrants irregulars, tot i les detencions i expulsions que porten a terme cada dia els governs civils, no sempre amb prou consideració dels drets humans de les persones afectades. Els càlculs més prudents fixen el nombre "d'irregulars" entre els quinze i els vint mil, xifra que elevaria el total a uns 123.000-128.000, i situaria definitivament el percentatge d'immigrants estrangers molt poc per damunt del 2 % de la població de Catalunya.

Aquests percentatges de Catalunya, que inclouen la immigració procedent de països occidentals, són superiors als del conjunt de l'Estat espanyol (que té un 1 % de regulars i aproximadament entre un 0,3 i un 0,5 % d'irregulars), però molt inferiors als del conjunt de la Unió Europea (un 4 % incloent-hi les migracions interiors intra-comunitàries i un 2,5 % d'immigració procedent de països extracomunitaris).

I pel que fa al conjunt del planeta, les Nacions Unides calculen que cada any es veu obligat a immigrar dels seus països d'origen un 2 % de la població mundial, percentatge que es manté i tendeix a augmentar lleugerament, malgrat el tancament cada cop més eficaç de la "fortalesa Europa".

En parlar i escriure d'immigració estrangera a Europa, es fa obligat de parlar d'integració i, sobretot, definir aquest mot i també els criteris sobre els quals hem de treballar en aspectes clau, com ara l'assimilació (o assimilisme), la segregació (política, social, cultural...), la multiètnicitat, la multiculturalitat (o multiculturalisme) o la interculturalitat.

El debat sobre aquestes qüestions resta obert i em sembla fonamental, per més que probablement a la major part de la societat li sembli avorrit i inútil. A fi de saber com cal plantejar les polítiques sobre immigració, i més al nostre abast el treball social, cultural, associatiu, etc. amb les persones immigrades, és decisiu saber cap a on creiem que cal anar. Encara que potser no trobarem mai una solució unívoca.

Abans, però, d'entrar en aquest debat, que permet múltiples opcions i punts de vista, cal insistir que prèviament convindria que les autoritats es definissin també a través de les lleis per un model d'immigració. "Només a partir de la premissa de considerar l'estranger ciutadà, encara que estranger, amb tots els matisos que això introdueix, és possible plantejar-se la integració (...). La integració s'ha revelat ja en els països de més llarga tradició com a receptors d'immigració una de les qüestions clau per a la pau social i cal abordar-la com a mínim amb la mateixa intensitat que es dedica al control de fluxos (...). El problema principal que es percep quan la normativa espanyola d'estrangers és aplicada, és que aquesta es pensa en funció de la finalitat del control de fluxos, de manera que els permisos, les seves renovacions i la mateixa expulsió són instrumentalitzats més enllà de les seves finalitats pròpies com a mecanismes d'una política de control de fluxos *ex post* (...). La situació actual comporta un no ben calculat efecte de retorn d'inestabilitat social que les nostres societats d'acollida no es poden permetre." (Seminari sobre Normativa Jurídica i Immigració, Barcelona 1992).

El comissionat de l'Alcaldia de Barcelona per a la defensa dels drets civils, en un informe sobre la Immigració Estrangera a Barcelona publicat el desembre del 93, posa en evidència també la importància del marc legislatiu per facilitar la integració:

"L'experiència generalitzada dels països d'Europa posa de manifest que la immigració no és un fenomen transitori. La vocació de permanència -més enllà fins i tot dels projectes inicials dels

immigrants- és un fet que no sembla que hagi de canviar en un termini previsible a partir dels desequilibris demogràfics, econòmics i polítics que la generen. Les legislacions promulgades sobre una prevista transitorietat -la figura del "treballador convidat"- es mostren inadequades en la pràctica per regular el fenomen i no aconsegueixen els seus objectius i ocasionen, com a conseqüència, dificultats afegides per a la integració dels immigrants estrangers".

S'insisteix molt en l'oportunitat de recollir l'experiència recent del nostre país en matèria d'immigració interior. Avui, de fet, tres de quatre habitants de Catalunya tenen avis, pares o mares que han immigrat en aquest mateix segle XX o bé ells mateixos són immigrants.

Però si aquesta experiència pot ser útil, no és del tot extrapolable. Com assenyala el professor Gentil Puig a la segona Escola d'Estiu de Girona sobre la Interculturalitat, "sembla que l'experiència acumulada gràcies a la integració de la immigració interna de l'Estat espanyol no sigui automàticament o fàcilment transferible al cas de la integració de les noves immigracions, d'orígens, certament, molt diferents. En els casos de la immigració interior, hi havia uns factors culturals comuns -com la llengua castellana i la religió catòlica- que ara ja no es donen en els nous immigrants, de llengües àrab i africanes -com el woloff, el manding o el diola- i de religions diferents -islàmica o animista. Direm, en conclusió, que el model d'integració català que va funcionar relativament bé en el cas dels immigrants interns no està en capacitat de funcionar de la mateixa manera en la nova situació. Existeix, per tant, un motiu raonat d'inquietud" (*Sobre interculturalitat*, Fundació SERGI, Girona 1991).

Però també és cert que aquesta inquietud, a casa nostra, s'està concentrant sobretot en una part encara reduïda de la població immigrant: els musulmans, i més concretament els àrab musulmans, perquè els negres, els filipins i els llatinoamericans s'adapten molt millor als costums europeus).

Tant l'islam com la cultura àrab són prou forts i se senten prou prepotents com perquè siguin molt necessaris el coneixement i el reconeixement mutus, amb la resta de cultures amb què hagin de conviure, amb vista a desmuntar mites i recels i a acceptar-se sense prejudicis. Malauradament, la història llunyana i fets recents com la guerra del Golf i la de l'ex-Iugoslàvia no afavoreixen aquest clima ideal. El racisme i la intolerància d'alguns europeus i la difusió d'actes vandàlics contra immigrants i refugiats també han provocat la radicalització de posicions culturals i religioses d'origen d'una part dels immigrants, especialment entre joves aturats que viuen en barris perifèrics de grans ciutats europees.

Malgrat tot, res d'això no impedeix que el debat resti obert. La Unió Europea s'ha pronunciat per la *integració* més que no pas l'*assimilació*, però això no treu que en l'interior dels seus estats membres es duuguin a terme polítiques diferents i fins i tot contraposades, almenys en la seva formulació. Però, per al secretari general del Consell d'Associacions d'Immigrants a Europa, Taha Mollouk, aquestes polítiques europees, tot i ser diverses, estan marcades sempre pel seu "caràcter d'exclusió, amb la característica fonamental comuna de mantenir les poblacions immigrades fora del procés de decisió política i, en conseqüència, en situació de segregació política, social i cultural". Segons Mollouk, "uns es defineixen partidaris de la multiculturalitat, de la multiètnicitat, del dret de les minories a reglamentacions i disposicions de discriminació positiva. És el cas del Regne Unit i una mica d'Holanda. D'altres defensen la integració individual, *republicana*, que no reconeix la igualtat de tracte més que als ciutadans individualment i no a les minories ètniques", però en definitiva, segons ells, tots serien marginadors (Jornades sobre Polítiques Socials i Immigració a Europa, Barcelona, maig 1992).

Al llarg de la història s'han donat diferents tipus i graus d'integració de les diverses manifestacions culturals. L'assimilacionisme, que subratlla exclusivament la unitat de la comunitat nacional,

rebutja qualsevol manifestació de diferència; el segregacionisme proposa la desigualtat de drets i d'oportunitats d'uns determinats col·lectius respecte d'altres i s'ha aplicat en alguns estats amb l'objectiu declarat de preservar la "puresa" de les cultures originàries. A grans trets, ambdós conceptes es podrien identificar, en la vessant cultural, amb certs tipus de multiculturalisme, ja que implicarien l'acceptació que les diverses concepcions socio-culturals no han de mantenir relacions mútues, sinó viure en compartiments estancs.

Com s'assenyala en el Pla Interdepartamental de la Generalitat, "mentre l'assimilisme i el multiculturalisme tenen connotacions d'immobilisme, el concepte d'interculturalitat és un concepte actiu. El seu dinamisme està relacionat amb el procés d'interacció i d'interconnexió de tots els membres que conformen una societat (...). La integració constitueix un punt d'equilibri entre una actitud endògena i una actitud exògena de la societat receptora vers l'immigrant. Una societat que s'aferra a actituds endògenes es replega en si mateixa i s'impermeabilitza de tot tipus d'influències externes. D'altra banda, una societat exògena es caracteritza per un alt grau de porositat vers les influències externes, fins al punt que queden amenaçades les seves particularitats o identitats pròpies".

Integrar en una societat desintegrada?

En el seu darrer llibre, *Europa ante el espejo* (Barcelona, 1994), l'historiador Josep Fontana intenta desmuntar l'entramat d'idees que ha justificat tradicionalment l'exclusió. Un entramat "del qual és una peça essencial aquella visió de la història que legitima la superioritat dels europeus en nom del seu paper com a artífexs d'un progrés universal i que pretén convertir-nos a tots en còmplices nats de tots els seus abusos, sobre la base d'amagar-nos que aquest suposat progrés s'ha fet a costa també de la major part dels europeus".

Josep M. Terricabras encara va més enllà, en afirmar: "quan parlem d'integrar els immigrants en la nostra societat, hi ha un

conjunt de qüestions que ens assalten: és la nostra societat un conjunt unànime?; és un conjunt prou unit per integrar-los-hi?; és que no està profundament desintegrada, la nostra societat?; i, si és així, què voldrà dir, llavors, integrar-los?, on se'ls haurà d'integrar? (...). Potser seria hora de començar a reivindicar el dret a la diferència. Gent d'altres races, provinents d'altres cultures, vénen amb les seves diferències, a les quals nosaltres demanem que renunciïn, en un procés més o menys llarg, però al final del qual esperem que es tornin com nosaltres." (*Sobre interculturalitat*, Girona 1991).

Contra el dret a la diferència, portada a l'extrem, es va pronunciar obertament el catedràtic de sociologia Salvador Giner, en el marc de les Jornades sobre Polítiques Socials i Immigració a Europa, del maig del 92. Salvador Giner va saber estar, com és habitual en ell, molt provocador, però és cert que va desmuntar des d'una òptica no conservadora, per primer cop en el nostre país d'una manera contundent, el mite del muticulturalisme.

La tesi de Giner va ser que la convivència de moltes cultures diverses, en una societat mosaic, sense cap element que les aglutini, és una bomba de rellotgeria que pot explotar en qualsevol moment. "O hi ha un cert grau d'assimilació (i sé el que estic dient, encara que no agradi a determinats polítics amants de la retòrica), o es cau en l'exaltació d'una mena de reverència per l'etnicitat que a Europa està fomentant la discriminació (...). Seria caure en actituds piadoses no reconèixer que els qui vénen de fora i troben una societat en marxa han d'acceptar un cert grau d'assimilació. Han d'admetre un cert grau d'aculturació. Assimilació significa abans que res reduir el muticulturalisme a nivells acceptables i convertir-lo en pluralisme civilitzat."

Giner va reivindicar el pluralisme cultural "que permet una major integració i es fonamenta en la cultura política de la tolerància i en una cultura de ciutadania". La pertinença com a ciutadans a una comunitat política és el que avui pot aglutinar, segons ell, els

diversos habitants d'un país europeu, siguin originaris d'aquí o de la perifèria. "Si no tenim societats amb una ciutadania, amb una Constitució, amb certs valors com els drets civils, els drets humans, que siguin un marc de referència per a tothom, afirmant clarament que en això no som relativistes, hi ha certs principis, certes lleis, que han d'aplicar-se a tothom, si no fem això no podem tenir una societat avançada. El relativisme és un dels pitjors mals de la civilització de finals del segle XX."

Segons Giner ha arribat l'hora de "començar a pensar si volem multiculturalisme, entès com a societats paral·leles (amb els seus ghettos i els seus universos diferents) o un pluralisme cívic i polític, per als quals se suposen certes polítiques socials i culturals molt específiques, d'integració mútua entre la societat receptora i els col·lectius d'immigrants". Per a Giner hi ha uns mínims occidentals que els immigrants han de respectar si volen venir a viure aquí, "i això ha d'existir a l'escola, a la llei i als tribunals". "Hem legitimat la diversitat, la qual cosa ens sembla molt bé, però el cost de legitimar-la en excés i no pensar en l'interès comú i en la civilització universalista, pot portar a un neotribalisme (encara que pugui semblar alarmista) i més val avançar-se a la situació que no pas actuar pressionat per ella."

Aquest discurs de Salvador Giner (malgrat un cert excés verbal quan es va referir a un suposat perill de "balcanització" de les societats europees) va representar per a algunes persones que estan treballant amb col·lectius d'immigrants un punt d'inflexió de determinades actituds potser un pèl massa ingènues i, al meu entendre, ha contribuït al fet que algunes entitats hagin marcat distàncies amb els que encara continuen defensant la viabilitat de la multiculturalitat com a coexistència pacífica de múltiples cultures en paral·lel.

Potser el més interessant d'un discurs com aquest, en aquell moment concret, va ser el de posar en evidència que no necessàriament ens hem d'acostar a la immigració *ni acomplexats ni prepotents*. Fins

no fa tant de temps, algunes entitats semblaven adoptar actituds acomplexades davant dels immigrants, com intentant fer-se perdonar la seva part de culpa a causa de la prepotència que adopta la major part de la societat amb els immigrants. És cert que la immensa majoria d'europaus o de catalans pensa que la seva cultura és superior a la dels immigrants de països del Sud, però també és cert que hi ha àrabs que ho pensen de la seva cultura i menyspreen allò que ve d'Occident. En tot cas l'interès per la diversitat i la valoració de la diferència no arribarà mai si no hi ha un veritable contacte i una coneixença mútua.

I és cert que tot això Occident pot fer-ho des del reconeixement dels seus valors universals, que prou que ens ha costat d'assumir-los i, en el cas de Catalunya, d'integrar-los i fer-los respectar com a element irrenunciable en el nostre ordenament jurídic i social. En la defensa i, per què no?, en el perfeccionament d'aquests valors universals hi podem implicar també els mateixos immigrants, que poden sortir molt beneficiats d'aquest contagi.

Precisament, en una enquesta que es va passar a un grup d'immigrants magribins (homes i dones) que participaven en un seminari internacional sobre Migracions i Cooperació al Marroc, un dels valors que apreciaven més de les societats europees era la llibertat de què gaudien i la possibilitat de promoció de la dona, malgrat totes les limitacions. Seria una llàstima que renunciéssim nosaltres mateixos a aquests elements definidors de la nostra civilització, per més que estiguem encara lluny del fet que la universalització dels drets humans sigui una realitat per a tothom; en tot cas, sempre serà millor aprofundir en aquest terreny que no pas renunciar-hi. I tampoc no podem permetre que hi renunciïn algunes immigrants a priori només perquè les seves cultures d'origen entrin en contradicció amb algun d'aquests drets universals a casa nostra.

Segons la meua opinió, quan ens referim a uns col·lectius tan diversos com són els immigrants del Tercer Món a Catalunya, que entre

tots no passen de l'1 % de la població, més que de l'amenaça que poden representar ells per a nosaltres crec que hem de veure com els hem de protegir nosaltres a ells. Amb unes lleis que no els afavoreixen, amb una llengua que d'entrada desconeixen, amb la inestabilitat legal, laboral, escolar... en què han de viure, i amb els pocs recursos econòmics i de tota mena amb què s'han de conformar, penso sincerament que la immigració estrangera no és avui cap amenaça per a Catalunya. *Excepte si no evitem que es repeteixi l'exclusió que els immigrants han patit en altres països d'Europa; no com a immigrants, sinó com a pobres i fins i tot com a marginats.*

Europa ha tingut i continua tenint els seus ghetsos i no hi ha res que separi més les cultures que aquests. Som a temps d'evitar-ho, especialment tenint en compte que, ens agradi o no, el control de fluxos està funcionant i les fronteres estan més tancades que no caldria.

La interculturalitat és possible, però em temo que és cert que s'ha de basar en l'evidència del fet que les minories (que no solament són minories ètniques, sinó també minories de poder i de no-poder) han d'acceptar un cert grau d'assimilació. Però d'assimilació a una cultura oberta i plural que no és estàtica i que els catalans tampoc no podem pensar que sigui exactament "la nostra" en un sentit immobilitista.

Dediquem-nos, doncs, a establir les bases per a una convivència pacífica i enriquidora, per viure el fenomen de la immigració no com un problema sinó com un repte que ens pot fer molt més rics en molts aspectes. Hem d'educar en la diversitat des del convenciment que tots som iguals en dignitat i que tenim elements comuns que són els que hem de ressaltar. Hem de respectar les diferències, però integrant-les en una cultura comuna. En definitiva, conviure en la igualtat, tot respectant les diferències.

1.2. Les expectatives dels immigrants

A la recerca de feina, d'habitatge i de prestacions socials

És clar que encara que no sigui l'única raó per emigrar d'un país a un altre, la voluntat de trobar un lloc de treball és un element primordial en la major part de les històries de la vida dels immigrants.

La majoria ha marxat del seu país per guanyar-se la vida millor que allà i per tenir més expectatives de benestar en el futur.

Així doncs, per a l'estabilitat emocional, psicològica, social, etc. com qualsevol altra persona, el que necessita un immigrant és tenir feina i habitatge, i una mínima cobertura sanitària que li permetin trobar-se bé. No cal dir que hi ha altres necessitats, però poden ser secundàries. Solament després d'aconseguir aquells mínims una persona pot començar a pensar a integrar-se en una societat.

És evident que els temps actuals no són els millors perquè es pugui aconseguir donar resposta a aquestes necessitats tan elementals de les persones. No solament els estrangers tenen problemes; centenars de milers de persones a Catalunya es troben més o menys desemparades en l'àmbit laboral. Però els immigrants ho tenen, en alguns aspectes, una mica pitjor. Sobretot pel que fa a les prestacions socials.

El 20 de juny de 1994, per citar un exemple recent, la Unió Europea va consagrar a Luxemburg el principi de "preferència comunitària per a l'ocupació". Els ministres de Justícia i Interior dels dotze (no els de Treball) van aprovar una resolució destinada a reforçar les restriccions a "l'admissió amb finalitats laborals de nacionals de tercers països". No és que es tractés d'una novetat important, escrivia el corresponsal d'*El País*, però significava la consagració com a política comuna.

En definitiva, el que "intentaven els ministres comunitaris és aconseguir definitivament fer realitat el seu vell somni que 'només es pugui considerar l'admissió (de treballadors immigrants del Tercer Món) per treballar temporalment a títol merament excepcional'".

La resolució, en la pràctica, pretenia posar fre a un fet que ja s'havia reduït amb altres mesures coercitives unilaterals de cada un dels estats membres. Però per a l'Estat espanyol significa que a la política clarament restrictiva dels darrers dos anys s'afegeix ara una reducció del temps d'estada dels *nous* immigrants. De fet, s'ha d'aclarir que aquí ja no es tractava de *nous* immigrants, perquè les darreres autoritzacions de "contingents" de treballadors estrangers (que no van arribar a 6.000 per a tot l'Estat el 1993) ja es va utilitzar per fer sortir de l'economia submergida persones immigrades que treballaven primordialment en el servei domèstic, en l'hostaleria, en la construcció o al camp.

Avui és cert que hi ha menys immigrants a l'economia submergida que no pas anys enrera, però la dispersió continua sent un fet. A més de l'enorme quantitat de treballadors estrangers en domicilis particulars (sigui per fer tasques domèstiques, sigui per tenir cura de gent gran o malalta), són, d'altra banda, "les petites empreses les que ofereixen treball als immigrants, en les pitjors condicions laborals. En les grans empreses augmenta la seguretat laboral (contracte, etc.)", com posava de manifest un estudi conjunt d'APIP, CIDOB i ACSAR de l'any 92.

A més d'això, "la tendència expansiva de la immigració del Tercer Món, juntament amb la política migratòria restrictiva respecte d'aquesta, fa previsible un nou creixement de la immigració irregular, ja que, per un costat, no sembla plausible una millora significativa de les condicions de vida en els països d'immigració i, per l'altre, es preveu una necessitat de mà d'obra precària en sectors de l'economia catalana que no cobreixen els treballadors autònoms, almenys en les condicions de rendibilitat exigides per l'empresari: petita agricultura, manufactures submergides, construcció i serveis domèstics i personals. En aquestes condicions es pot preveure un increment de la fragmentació entre els propis immigrants: alguns continuaran ocupant les categories de treball superior, altres tindran

ocupacions fixes en branques administratives o similars i la majoria aconseguirà treballs ocasionals de baixa qualificació en l'agricultura, el sector de serveis o la construcció" (*Catalunya en l'horitzó 2010*).

La qüestió de les migracions internacionals i en particular a la Mediterrània vindrà clarament marcada per la dialèctica entre les tendències restrictives d'Europa i les necessitats del Sud, i també per les pròpies necessitats d'un bon sector de la població europea contra els sentiments racistes d'una altra gran part de la població. És obvi que Europa ha de resoldre molts problemes interns abans de deixar passar tota la mà d'obra que ho desitgi o que ho necessiti, però el que ningú no està en condicions de vaticinar és fins a quin punt serem capaços d'impedir que entrin, sigui com sigui, una part dels qui hagin decidit arribar fins aquí.

En tot cas, si els governs tenen l'obligació de pensar aquestes qüestions en termes de política d'estat i geo-estratègiques i els han de donar respostes en aquests mateixos termes, els ciutadans també tenim el dret d'exigir respostes humanitàries.

I no solament en benefici exclusiu dels immigrants, sinó també fins i tot, egoistament, en benefici de la pròpia comunitat.

En aquest terreny, com en tants altres, es dona a la pràctica una ambivalència que complica les coses. Potser la major part dels ciutadans d'Europa creguin que ja tenim prou estrangers pobres al nostre continent, però al mateix temps molts continuen necessitant algú que tingui cura dels seus avis a un preu que puguin pagar o algú que els faci les feines més brutes.

"L'immigrant constitueix una reserva de mà d'obra barata, mòbil, poc qualificada i que accepta condicions de treball que la població autòctona rebutja. Ocupa majoritàriament llocs temporals, i en moltes ocasions en l'economia submergida" ("L'Informe de Girona...").

El "problema" és que, com ha escrit algú, volíem mà d'obra barata i ens han vingut persones. Persones que estan patint greuges

com el de no poder acabar de cobrar el subsidi d'atur que, per cotització, els correspondria, només perquè se'ls impedeix renovar el permís de treball quan perden la feina; o persones a qui pràcticament se'ls impedeix accedir a la formació professional i millorar les condicions de treball per culpa de l'excés d'hores que han de fer (a vegades amb un 35 % menys de sou que un espanyol) i de la mobilitat dels treballs.

Tot plegat fa que, a més, no hi hagi gairebé cap possibilitat de poder reinvidicar els seus drets.

Habitatges fora del mercat immobiliari

Però hi ha també dos camps en els quals l'immigrant queda especialment en inferioritat només pel fet de no ser ciutadà espanyol: l'habitatge i l'assistència socio-sanitària.

Pel que fa a l'habitatge, escrivia el Comissionat de l'Alcaldia de Barcelona: "freqüentment oferim en publicacions i articles una visió excessivament *miserabilista* de la situació dels treballadors immigrants a Catalunya. És possible que això es degui al fet que les informacions que més fluidament rebem procedeixen dels serveis socials, d'ONG i d'altres serveis públics als quals acostumen a recórrer les famílies estrangeres en més mala situació. Però tenint molt en compte aquesta visió una mica esbiaixada que es pot donar en ocasions, no podem deixar de cridar l'atenció sobre la greu situació que en relació amb l'allotjament o l'habitatge es troba una part molt important, potser la majoria, de la població treballadora estrangera a Barcelona".

Com va passar en el moment de les onades migratòries des de l'interior de l'Estat, els darrers en arribar se situen en les zones urbanes on els lloguers són més assequibles i que esdevenen, lògicament, les més deteriorades. Si l'immigrant no té expectativa de feina immediata o bé l'ocupació és a precari, s'ha de conformar encara més amb pisos en molt mal estat, i no diguem ja si la situació legal és irregular, perquè aleshores ha d'acceptar estar de rellogat, o bé en

un habitatge que pot amenaçar de ruïna i no pot tenir cèdula d'habitabilitat; o bé pot allotjar-se, com passa a vegades, en pisos on dormen fins a divuit o vint persones, pagant alguns cops vint-i-cinc mil pessetes per persona al mes.

A aquestes dificultats es pot afegir fàcilment la desconfiança de molts propietaris o administradors envers determinats col·lectius d'immigrants, que no fan sinó agreujar la situació de qui ha de llogar un habitatge.

Moltes vegades, doncs, si es formen ghettos no és perquè així ho triïn els immigrants, sinó perquè no tenen cap més opció. Molts d'ells podrien instal·lar-se en pisos situats en zones més "normalitzades", però les circumstàncies no els ho permeten. Com assenyalava l'Informe de Girona, "en molts casos s'han ocupat de nou habitatges que per les seves condicions havien quedat fora del mercat immobiliari, amb uns lloguers exagerats". Així, sol passar que s'ajuntin en els ravals i les zones més antigues de les ciutats o en altres barris degradats, immigrants que no poden triar i d'altres que s'hi han acostat per estar més a prop dels seus conciutadans o perquè només allà els llogaven pisos. El que encara no ha passat al nostre país és que es construeixin blocs de cases pensats ja per als nous immigrants; això va passar durant els anys seixanta (però aquells immigrants tenien, malgrat tot, més perspectives d'estabilitat laboral) i es va fer anys enrera en altres països europeus (però eren altres moments en què semblava que el progrés econòmic no tindria fi).

Si un immigrant o una família d'immigrants han de viure en un determinat barri, més aviat **segrestat** de la Barcelona que compta (o qualsevol altra ciutat), enmig d'una societat desestructurada i, de fet, **desintegrada**, havent de recórrer algunes vegades a institucions privades o públiques per afrontar les despeses de lloguer o de reparacions de l'habitatge, o havent de dedicar una part molt elevada del salari a pagar el lloguer, ¿com podem de debò referir-nos a la integració? La manca d'habitatge digne o bé el cost exageradament alt

que s'ha de pagar per un mal espai on refugiar-se, són tot sovint elements que juguen clarament en contra de la integració dels estrangers.

I és també, massa sovint, un motiu de la mala salut dels ocupants d'aquests habitatges.

No és fàcil trobar solucions, perquè no existeixen respostes màgiques, però avui tots sabem que el pitjor que ens pot passar en aquest terreny és no saber inventar vies de sortida per superar aquest atzucat. Si fem ghettos, més tard o més d'hora ho acabarem pagant; perquè quan hi ha amuntegament en unes mateixes cases o carrers o barris, també n'hi ha en unes escoles concretes, o bé en uns serveis socio-sanitaris, o socials, etc. I el que potser no és més que un petit inconvenient pràctic, pot ser percebut per la població com un gran problema, i d'aquí que algú proposi mesures profilàctiques més o menys contundents només hi ha un pas.

Evidentment hem d'organitzar campanyes de sensibilització per situar el fenomen en el seu punt just sense que es desbordi. I també cal fomentar la tolerància i destacar els aspectes positius de la diversitat, però la pràctica demostra que, mentrestant, paral·lelament, no hi ha millor prevenció dels conflictes que evitar l'amuntegament i la concentració de minories en ghettos.

I, de passada, facilitarem que els immigrants puguin viure en millors condicions.

Cobertura sanitària precària

"Amb referència a l'àmbit sanitari -s'indica al Pla Interdepartamental d'Immigració de la Generalitat-, cal assenyalar que la població estrangera en situació jurídica irregular es troba amb una cobertura sanitària precària. Fins al 1990 se'ls garantia l'atenció per mitjà dels serveis d'urgència i a càrrec de la beneficència municipal. Amb la universalització de l'assistència sanitària i amb la corresponent desaparició de l'assistència benèfica, un alt nombre

d'immigrants irregulars han quedat sense cobertura sanitària, a excepció de situacions d'urgència."

"En alguns casos -s'afegeix al Pla-, els problemes de salut van lligats a situacions d'extrema pobresa. És el cas de les malalties de transmissió sexual, de tuberculosi, i d'alguns casos de desnutrició infantil. En altres casos, els problemes es deriven del canvi cultural. En aquest cas es pot parlar d'una problemàtica doble:

- Des de la perspectiva de la població immigrada d'àrees culturals i ecològiques diferents a la catalana; es viu un procés d'adaptació marcat molt sovint per la manca tant de recursos propis (per exemple, no disposen de productes bàsics en la seva dieta del país d'origen, o de primeres matèries per als remeis tradicionals), com d'informació sobre els mitjans alimentaris i sanitaris de la societat d'acollida.
- Des de la perspectiva del sistema sanitari català, es desconeixen els hàbits alimentaris i les pràctiques terapèutiques d'aquests grups culturals, així com el seu sentit simbòlic; a vegades, se'ls pretén imposar, sense més ni més, les pràctiques mèdiques occidentals."

Pel que fa a la població "regularitzada" i amb els permisos al dia, s'ha d'assenyalar que sí que ha comportat un avenç important la universalització de l'atenció sanitària pública, ja que ha representat per a molts immigrants l'accés per primer cop en la seva vida a una medicina preventiva moderna. Aquesta és, juntament amb l'accés a l'ensenyament públic i gratuït, una de les millores concretes i pràctiques que més valoren les famílies que procedeixen de països del Sud. Sobretot de països on l'accés a l'ensenyament i a la sanitat està poc o gents a l'abast de les classes populars.

Però hem de pensar també en el gran nombre de persones en situació d'irregularitat administrativa que continuen estant aquí i que, com es deia abans, s'han vist perjudicats per la universalització. No hi ha prevenció sanitària entre aquesta franja de població

immigrada. L'únic accés a la medicina pública el tenen a través dels serveis d'urgència (als quals van amb molta desconfiança), o bé mitjançant algunes trampes administratives que fan que, per exemple, s'estiguin visitant regularment fins a 3 o 4 persones amb una mateixa cartilla del Segur, i per tant també amb una mateixa història clínica.

En tots els casos, siguin regulars o irregulars, és fàcil que hi trobem també malalties o problemes relacionats amb les condicions de vida de molts immigrants: per la insalubritat d'algunes feines, pel mal estat d'alguns habitatges i la promiscuïtat amb què molts hi han de viure, per l'alimentació a vegades deficient, per la dificultat de comunicar-se amb el personal sanitari, per la manca de confiança en la medicina occidental o per l'apreciació tan diferent que hi ha respecte la cura del cos.

Però, al final, les veritables barreres solen ser sobretot legals. Per això tenen tant d'èxit les experiències d'atencions de tipus preventiu que es duen a terme en determinats dispensaris, àrees bàsiques de salut, hospitals o, fins i tot, consultoris posats en marxa i finançats per entitats privades on el personal sanitari acostuma a ser professional voluntari.

En les àrees rurals es troben sovint solucions més pràctiques, però certament en les grans ciutats costa més que persones aïllades i atemorides per la seva irregularitat tinguin accés a aquesta xarxa paral·lela d'atenció al públic.

Tot i que, contràriament al que pensa molta gent, hi ha poques malalties d'importació, el que sí que és més fàcil és que alguns immigrants puguin contreure determinades malalties per a les quals no estan tan immunitzats com la població del país. Però això tampoc no tindria per què passar si estiguessin més controlats des del punt de vista sanitari i poguessin participar de les campanyes de vacunació.

Com que no és així, alguns col·lectius es poden veure més exposats a malalties com la tuberculosi, l'hepatitis, malalties de

transmissió sexual o infecto-contagioses, però no pas perquè en principi siguin més vulnerables a aquelles.

Ja fa anys que les ONG i els mateixos col·lectius d'immigrants insisteixen en la necessitat de trobar una via de solució per a aquest problema. De moment no se sap quina. La Generalitat insisteix en el fet que això depèn de decisions polítiques que s'han de prendre a Madrid, però hi hauria solucions que es podrien adoptar aquí. En un determinat moment es va dir, per exemple, uns mesos enrera, que per mandat de la Convenció Internacional dels Drets de l'Infant, les autoritats sanitàries de qualsevol país estaven obligades a garantir la salut de tots els infants, sense cap distinció. Semblava que emparant-se en aquesta normativa internacional, l'Administració autonòmica catalana donaria cobertura sanitària a tots els nens i nenes immigrants residents a Catalunya, amb independència de la seva situació legal. Després, segons alguns experts, podria trobar-se la manera de fer extensiva aquesta mesura a tota la població immigrant.

Fins ara no ha estat així. Els immigrants irregulars continuen patint les conseqüències de la miopia d'unes autoritats a les quals no hauria de costar pas tant comprendre que, fins i tot des d'una perspectiva molt conservadora i molt interessada, ens aniria molt millor a tots si no tinguéssim entre nosaltres una població sotmesa a un risc inútilment i innecessàriament.

Així ho han entès fins ara gairebé totes les entitats i les persones més o menys expertes en la matèria, que han anat passant a donar la seva opinió sobre la situació de la immigració estrangera a Catalunya per la Comissió del Parlament que investiga aquesta qüestió.

1.3. Impediments legals per a la integració

Quan una persona arriba a un país com a immigrant econòmic està disposada a aguantar-ho gairebé tot. Però això no hauria de significar, en principi, que hagués de passar pel calvari pel qual han hagut de passar molts immigrants estrangers a l'Estat espanyol.

Durant molts anys, per culpa de la indefinició legal existent. Després per l'arbitrarietat, en alguns casos, a l'hora d'aplicar una normativa legal confosa en molt punts. També pel mal funcionament de la burocràcia ministerial i de l'administració de la Justícia espanyola.

El paradigma de tota aquesta "chapuza nacional" va ser el procés de Regularització de l'any 1991, i molt especialment a Barcelona. Greuges comparatius entre ciutadans estrangers que partien de situacions similars i obtenien o no, arbitràriament, el permís de residència i de treball; expedients perduts en el viatge entre Barcelona i Madrid o entre el Ministeri de Treball i la Direcció General de Política Interior; recursos i contenciosos que dormen el silenci dels justos a l'Audiència Nacional, des de fa anys... i tot el que es pugui imaginar. I, com a música de fons, la por permanent que les targetes de residència, que la major part de vegades són per a un període d'un any, arribin amb molt retard i quan ja només faltin sis o set mesos per haver-les de renovar. O a vegades, fins i tot, que la targeta arribi quan ja està caducada.

I mentrestant, com és imaginable, homes i dones estrangers detinguts per la policia, internats en un centre especial per a estrangers, com preveu la Llei d'Estrangeria, durant quaranta dies; expulsats del país, o tornats a deixar anar en mig del carrer, sense "papers", tot esperant ser detinguts alguna altra vegada. I, naturalment, tenint en compte que ser "il·legal" vol dir dormir al carrer, o en un llit d'un pis amb deu o quinze llits més, pels quals es paguen fins a vint-i-cinc o trenta mil pessetes al mes, o viure en pisos en condicions inadmissibles per a un ciutadà "normal", i acceptant feines sense estar contractat, ni assegurat, ni probablement gaire ben pagat.

És evident que això és justament el que es vol evitar amb la legislació restrictiva actual: que hi hagi explotació d'unes persones per unes altres. Però en aquest cas s'ha de dir que la mala aplicació

de la normativa o la manca de normativa poden conduir a situacions semblants.

I també s'ha d'assenyalar que l'arbitrarietat en l'aplicació de la normativa o el fet que un Govern Civil sigui molt més dur que un altre condueix també a l'absurd. El diari *El País* del 5 de juny de 1994 informava, per exemple, que molts immigrants "es queixaven del fet que el Govern Civil de Barcelona és el més estricte de Catalunya a l'hora d'aplicar la Llei d'Estrangeria. Molts són els estrangers que han començat a canviar de província per tramitar els seus permisos de treball i de residència (...). Els governs civils de Girona i de Lleida no posen tants impediments administratius als estrangers procedents d'Àfrica, Àsia i Llatinoamèrica per legalitzar la seva estada".

"Moltes persones, avorrides de les cues i de presentar papers i més papers a Barcelona durant anys, en idèntica situació han aconseguit legalitzar-se traslladant-se a altres províncies", ha denunciat SOS Racisme.

La mateixa administració central està impedit que es portin a terme molts processos d'integració d'una manera natural, sempre per culpa de la incapacitat de donar resposta a situacions concretes que clamen al cel. Hi ha, per exemple, una quantitat important d'adults que fa entre quinze i vint anys que viuen a l'Estat espanyol i no tenen permís de residència, o perquè no l'han aconseguit mai (tot i haver treballat i cotitzat) o perquè l'havien tingut durant un temps però en ser a l'atur quan els tocava renovar el permís no els l'han donat. D'altra banda, hi ha un nombre també considerable d'adolescents i joves que, havent nascut a Espanya o havent vingut quan tenien tres o quatre anys, no han aconseguit tampoc els permisos de residència, i no diguem ja la nacionalitat.

Això fa que es donin situacions absurdes, com que arribin a la fi de l'escolaritat obligatòria, als catorze anys, i no puguin continuar els estudis ni puguin treballar. O bé, com en el cas més

absurd que conec: el d'un jove xilè que ha fet el servei militar amb l'exèrcit espanyol i ha estat president d'una mesa electoral i no se li ha acceptat mai que tingués opció a la nacionalitat.

Fins i tot, en nom de l'actual Llei d'Estrangeria, el funcionari policial de torn pot impedir a discreció que un ciutadà d'un país del Sud creui la frontera espanyola per passar uns dies amb la família, o per assistir al casament d'una filla (com jo mateix he pogut constatar), basant-se simplement en l'apreciació d'insolvència d'aquesta persona, independentment del fet que hi hagi qui es faci càrrec del seu manteniment mentre estigui al nostre país. I, en aquests casos, de res no han servit ni les actes notariales, ni la presència d'un advocat de la família; els estrangers "no rics" han hagut de retornar al seu país, a vegades en el mateix avió en què havien arribat, sense poder-se defensar i ni tan sols haver saludat uns amics o parents que feia anys que no veien.

Cap a un Estatut de resident permanent

La normativa general que regula els drets i llibertats dels estrangers a l'Estat espanyol està establerta en la Llei Orgànica 7/1985 d'1 de juliol, més coneguda per Llei d'Estrangeria. I, diuen els entesos, les limitacions i restriccions de l'esmentada normativa estan contingudes sobretot en els Reglaments d'Aplicació posterior, de data 26 de maig i 26 de juny del mateix any. Una llei posterior, del 22 de febrer de 1989, estableix els mitjans econòmics que han d'acreditar els estrangers per efectuar la seva entrada a Espanya. Però com que la normativa diu que el funcionari ha d'apreciar que hi haurà *mitjans suficients*, la discrecionalitat està servida.

La Llei d'Estrangeria fixa la durada del permís d'estada, que no pot excedir de tres mesos, i els tipus de permisos de residència segons que es tracti de ciutadans que pensen o no pensen treballar a l'Estat espanyol. En el primer cas es preveu un permís inicial que pot anar dels tres mesos als dos anys; un permís ordinari amb una validesa màxima per a cinc anys per als qui desitgin fixar la residència a

Espanya i que acreditin la permanència durant més de dos anys; i un permís especial amb una validesa màxima de deu anys per als qui reuneixin determinats requisits tals com ésser jubilat, tenir un o una cònjuge espanyol/a o ser llatinoamericà, portuguès, filipí, andorrà, equatoguineà o sefardita.

La concessió dels permisos de treball es podrà supeditar a la demanda laboral dels ciutadans espanyols, prèvia oferta pública de treball, no podent obtenir qui contracti un immigrant els beneficis fiscals o d'altres tipus fixats per a la promoció de treball. A més, l'empresari que contracti un estranger ha de pagar, d'entrada, una quantitat addicional de quaranta mil pessetes que no pagaria per contractar un espanyol.

A tot això, com ha escrit l'advocat Llorenç Olivé al *Notícies de Càritas*, "hi hem de sumar el grau de descoordinació que entre els diferents organismes hi ha sobre la matèria. Així, ens podem trobar que la Direcció Provincial de Treball concedeixi un permís per exercir relació laboral, però posteriorment el permís per poder residir al país que ha d'expedir la Direcció Provincial de Policia es demora en el temps, fent perdre l'oferta de treball del ciutadà estranger que ha seguit els passos correctament, però que per la inoperància de l'Administració no podrà tenir una residència regular".

"Tot això fa difícil -afegeix Llorenç Olivé- la incorporació d'aquestes persones a la nostra societat i que puguin sentir que tenen els mateixos drets i deures que els originaris del país. Per tot això, cal canviar l'aplicació de la Llei d'Estrangeria, tot i que per aconseguir-ho s'haurà de canviar la mentalitat de tots els governs dels països del Nord, perquè la limitació d'entrada de treballadors estrangers ja no la marca la política d'un estat, sinó l'opinió conjunta dels països industrialitzats. I si s'ha de fer una altra llei, en lloc d'una llei d'estrangeria caldrà fer una llei d'immigració, perquè es pugui preveure la plena incorporació d'aquests treballadors a la nova societat que els acull, amb igualtat de deures, però també de drets."

També des de Càritas, Joaquim Giol ha suggerit que "ha arribat el moment d'acordar un pacte institucional per la immigració" (*La Vanguardia*, 30 de maig de 1994). "La política global d'immigració - apunta Giol- s'ha de construir sobre la previsió i el consens, amb l'objectiu darrer de l'obtenció de la condició de ciutadà per als immigrants que resideixen al nostre país. La previsió és necessària i possible donades les característiques del fenomen immigratori i s'ha d'evitar que la immigració, que respon a causes estructurals i genera alguns problemes d'ordre social ai polític, es converteixi en un problema en si mateixa. I el consens, no solament entre les forces polítiques de l'arc parlamentari, sinó també entre els agents i les forces socials, ha de permetre que les polítiques que s'han de desenvolupar no siguin excessivament traumàtiques, ni per a la societat d'acollida ni per als immigrants, procedents de cultures molt diverses i que tenen la voluntat d'arrelar-se entre nosaltres."

En aquest sentit, les vuit Càritas diocesanes de Catalunya i la mateixa confederació de les Càritas espanyoles han fet seva una proposta de Girona, que han elevat al Govern central i que té possibilitats reals de ser aprovada algun dia com a normativa legal.

Es tracta d'una proposta positiva de modificació del Reglament d'aplicació de la Llei d'Estrangeria, que ha tingut un dictamen favorable per part d'experts en Dret Administratiu. Consisteix en una lectura oberta de la Llei que afavoreix la integració dels estrangers, donant-los estabilitat i facilitant la renovació dels permisos de residència.

Pel que fa als permisos de treball, es demana la supressió dels d'àmbit geogràfic i sector laboral determinat, a causa de la mobilitat laboral a què es veuen sotmesos cada cop més els treballadors estrangers.

Càritas ha proposat concretament la concessió d'un permís inicial d'un any (com fins ara, però amb una tramitació més ràpida, ja que hi ha qui està rebent el permís o la renovació quan ja és a mig

any o menys de caducar, o fins i tot quan ja ha caducat). Això seria quan hi hagués una oferta ferma de treball. Després, el segon permís ja seria per dos anys i el tercer, per tres anys. Així s'arribaria, en sis anys, a l'estatut de *resident permanent*. A partir d'aquest moment, els immigrants se sentirien ja membres gairebé de ple dret de la comunitat d'acollida, sense haver de replantejar-se constantment si tenen o no voluntat de continuar residint i treballant al país.

2. SITUACIÓ I POLÍTIQUES DESENVOLUPADES

Com els deia, es tracta d'un fenomen nou en la societat espanyola que ens apropa a la mitjana comunitària, encara que amb diferències notables en relació amb els principals socis europeus, tant des del punt de vista quantitatiu com qualitatiu.

Des del punt de vista quantitatiu, Espanya té al voltant d'un 1,3 % i 1,4 % de població estrangera, mentre que la mitjana comunitària se situa entre el 6 % i 10 %. Qualitativament, la presència d'estrangers comunitaris a Espanya té un pes superior al de la majoria de països del nostre entorn.

Per primera vegada, després del procés de regularització de 1991, el pes de la població estrangera de tercers països fora de l'entorn europeu supera per poc el 50 %. Però amb tot, després d'aquest procés de regularització que incorpora una població (sobretot africana, asiàtica i iberoamericana) molt important, el pes de la població europea encara és notable.

El país estranger amb més població a Espanya és el Marroc, que supera per primera vegada la Gran Bretanya. De tota manera, entre els deu primers països estrangers, només l'Argentina i les Filipines superen països europeus, com la Gran Bretanya, Alemanya, França, Bèlgica, etc. Per tant, és un fenomen nou, però encara amb una amplitud limitada i unes diferències sensibles respecte de la mitjana comunitària.

Davant d'aquest fenomen s'ha d'intentar dissenyar una política des de posicions de responsabilitat, consens i diàleg. S'ha de fugir del fanatisme i de l'exclusió, com també de la demagogia fàcil. Tots som conscients que és un problema d'enorme complexitat, en què es barregen fenòmens de tipus econòmic, social, cultural, demogràfic i, de vegades, polític, i per al qual no hi ha solucions màgiques.

Les posicions d'extremisme polític i social (com obrir les portes o convertir el país en una fortalesa) són solucions de tipus negatiu. Justament a partir d'aquesta consideració, en l'anterior legislatura el Govern va intentar insistentment construir una política en relació amb els estrangers que, comptant amb un ampli consens del conjunt de les forces parlamentàries, evités que es convertís en un tema de confrontació electoral.

S'ha d'evitar el mal exemple que ens donen la majoria dels nostres socis comunitaris, on les forces polítiques democràtiques han usat el fenomen de l'estrangeria com un arma llancívola de caire electoralista. Això només ha ajudat perquè la xenofòbia i el racisme latents en qualsevol societat hagin cristal·litzat en una força política de caràcter racista. Primer va passar a França, i després a la gran majoria dels països europeus, i s'ha d'intentar evitar per tots els mitjans que passi al nostre país. L'exemple de la darrera campanya electoral, en què cap partit no va utilitzar aquest fenomen, ens indica que anem per bon camí.

La Proposició no de Llei aprovada al Congrés el 1991, i votada per àmplia majoria, fixava un decàleg d'accions que el govern havia de portar endavant amb el suport del Parlament. Aquest camí és un dels eixos fonamentals de la política d'estrangeria. No es donarà cap cas sense el previ consens de l'àmplia majoria de les forces parlamentàries.

L'esmentada Proposició defineix una política equilibrada, que té en compte tres pilars bàsics en la política d'estrangeria: en primer

lloc, la cooperació al desenvolupament; segonament, la integració; i finalment, les polítiques de control de fluxos.

En la cooperació al desenvolupament crec que és important destacar unes idees, perquè moltes vegades, en relació amb aquest tema, es fa una certa demagògia. És evident que les migracions les provoquen problemes molt profunds de desequilibris i subdesenvolupament, de desitjos de millora econòmica, d'atracció del model cultural, cosa que implica que s'ha d'intentar tallar aquests fenòmens de desequilibri a través d'unes polítiques de fons, de cooperació al desenvolupament, cada vegada més importants.

Espanya està assumint per primera vegada en la seva història un paper actiu en aquest camp, a través de múltiples acords amb tercers països. Evidentment no n'hi ha prou, s'hauria de fer molt més, però hem de recordar que en 1983 encara estàvem rebent cooperació (en les estadístiques de l'OCDE, Espanya hi figurava com a país receptor de cooperació). Recordo aquesta dada perquè tinguem una mica de perspectiva històrica i siguem conscients dels canvis profunds que estem vivint.

Les primeres accions d'aquesta política de cooperació al desenvolupament han aixecat moltes incomprensions, fins i tot entre diverses forces polítiques i sindicats, i en una franja important de l'opinió pública que ha manifestat no entendre com, en un moment de crisi econòmica, Espanya podia destinar milers de milions de pessetes a tercers països. Aquestes incomprensions ens obliguen a tenir una actitud pedagògica, per tal d'explicar al conjunt de l'opinió pública que no solament és un fenomen de solidaritat, sinó que també va lligat als interessos nacionals d'Espanya a l'exterior i que representa una presència més gran des del punt de vista econòmic, social, cultural i polític del nostre país en altres zones del globus. Alhora ens obliga a tenir un paper molt més actiu en la Comunitat Europea, perquè existeixen sensibilitats diferents entre els socis europeus.

Abans de les revolucions democràtiques dels països de l'Est, el 1989-1990, aquesta cooperació al desenvolupament es dirigia, fonamentalment, cap als països del conveni de Lomé i cap als països del Sud. Les transformacions dels països de l'Est han canviat radicalment el que és la cooperació al desenvolupament de les Comunitats Europees, i avui, de cada tres ecus destinats a la cooperació un va cap al Sud, i els altres dos van cap a l'Est. Fenomen d'altra banda comprensible en una Comunitat en què el pes del centre i del nord d'Europa és tan important.

La nostra política, juntament amb d'altres països mediterranis, és intentar que el conjunt dels nostres socis comunitaris compreguin la importància estratègica que té la potenciació de la cooperació cap al Sud, cap a l'Àfrica en general, i especialment el Nord d'Àfrica. No solament perquè tinguem un interès nacional més gran al Marroc que a Polònia, ni per raons de tipus geogràfic o polític, o cultural, sinó perquè creiem que les diferències amb els països de l'Est són conjunturals, mentre que amb l'anomenat Sud són estructurals.

La gran majoria dels països de l'Est parteixen d'unes bases econòmiques, polítiques i fins i tot culturals que en un període relativament curt des del punt de vista històric faran que es transformin i que modernitzin les seves estructures econòmiques, tal com ha passat a Espanya en els darrers 25 anys. En aquesta fase transitòria d'incorporació dels mecanismes del mercat i de transformacions de tipus polític democràtic, pot haver-hi fluxos migratoris importants de l'Est cap a l'Oest.

D'altra banda, creiem que els problemes que té el Sud subdesenvolupat, el nord d'Àfrica, són problemes de tipus estructural, que no es resoldran pas en una fase històrica curta, sinó que seran un dels grans problemes del segle entrant, i per tant, s'han d'afrontar amb una visió més a mitjà i a llarg termini. La nostra política és intentar que la Comunitat augmenti els fons de cooperació i que els redistribueixi d'una manera més favorable entre els països del Nord

d'Àfrica i de l'Àfrica Subsahariana, perquè no solament Espanya i els països mediterranis, sinó tot el conjunt de la Comunitat, tenen un interès vital en l'estabilització política, en el desenvolupament econòmic, en l'afavoriment d'uns països oberts a les nostres inversions i exportacions i amb unes pautes demogràfiques més properes a les nostres. Per tant, es persegueix evitar la creació d'una illa de desenvolupament de benestar a Europa, rodejada d'un mar de misèria. Solament amb una política més decidida davant d'aquests problemes evitarem explosions de caire polític, econòmic i social que poden posar en qüestió la mateixa estabilitat de la Comunitat Europea.

L'informe de Girona plantejava que l'Administració Central, les Administracions Econòmiques i les Locals han d'aconseguir que les polítiques d'integració tinguin més efectivitat.

Cal plantejar les polítiques d'integració des d'una visió molt equilibrada que eviti, d'una banda, convertir-les en polítiques assistencials que condueixin a una sobre protecció dels col·lectius estrangers, i de l'altra, que eviti la inacció i la descoordinació del conjunt de les Administracions Públiques davant del fenomen nou dels estrangers al nostre país. És molt important mantenir aquest equilibri, que ha d'estar basat en els principis constitucionals de qualsevol estat democràtic: el principi d'igualtat davant la Llei.

L'estranger, exceptuant determinats aspectes de representació política, ha de gaudir de les mateixes oportunitats, drets i deures que un espanyol. S'ha d'intentar que es compleixi el que formalment es planteja en les lleis per tal que, de fet, estigui present en la realitat social.

En l'anterior legislatura es va avançar molt en la creació de les bases d'aquesta política d'integració, com ara el procés de regulació. Actualment s'estan donant altres passos importants, com la modernització de l'aparell administratiu, amb la creació d'oficines úniques que possibilitaran un contacte molt més fàcil i regular dels estrangers amb l'Administració. Però a més a més s'han d'abordar

reformes que garanteixin una més gran estabilitat per als estrangers que viuen i treballen al nostre país. La creació del permís indefinit (que forma part del programa del partit socialista), la regularització del fenomen de la reagrupació familiar i altres polítiques horitzontals que tracten de l'educació, l'habitatge, l'assistència social i la sanitat, han de ser les nostres prioritats en aquesta legislatura.

El tercer pilar d'aquesta política d'estrangeria seria el control de fluxos. Crec que s'ha arribat a un acord entre el govern i la majoria de les forces polítiques, i destaca la necessitat de canalitzar i ordenar el fluxos migratoris segons la capacitat d'integració de la societat espanyola.

Actualment es donen a Europa dues tesis extremes en el debat polític, totes dues igualment negatives.

La tesi de l'Europa-fortalesa, que, independentment del judici polític o moral que en puguem fer, és profundament irrealista. Primer, perquè es contradiu amb la mateixa idiosincràsia del que ha estat l'Europa democràtica, dels drets de l'home, oberta, i en segon lloc, perquè els fluxos migratoris continuaran per necessitats del mercat de treball europeu.

Enfront d'aquesta tesi, defensada per minories d'extrema dreta, també s'ha destacat, encara que també de forma minoritària, l'Europa sense fronteres exteriors. Crec que és un plantejament igualment irresponsable des del punt de vista polític i que comporta uns efectes negatius, com l'explotació de mà d'obra que arribaria als nostres països sense cap mena de regulació, i un augment de la xenofòbia en àmplies capes de la població.

Al meu parer, davant d'aquestes posicions negatives, hem d'obrir pas a l'intent, partint de la base que els fenòmens migratoris són positius i enriquidors, que siguin canalitzats segons la capacitat d'integració de les nostres societats.

Espanya pot compatibilitzar prop de tres milions d'aturats amb determinats segments de treball que, per raons de tipus qualitatiu, no

són assumibles per la població desocupada en una societat del benestar. Tots som conscients que hi ha segments del mercat de treball que no són ni seran ocupats per treballadors espanyols, a pesar de la seva situació d'atur. Com a conseqüència, el Govern i el conjunt de les forces polítiques no estan tancats a noves immigracions. Però el que és important ja no és el nombre, és a dir, quants en vénen, sinó com es produeix aquesta immigració en les seves variades dimensions. I en aquest sentit, el més important és el fet de si els fluxos són legals o no. Si són il.legals, afavoriran el fenomen d'explotació de mà d'obra, i a mitjà termini un creixement de la xenofòbia. Només des de posicions neoliberals es pot plantejar la desregularització total del mercat intentant aconseguir que els salaris baixos d'aquesta població il.legal facin baixar el conjunt de salaris de l'aparell productiu.

Però hi ha d'altres factors que hem de tenir en compte. En primer lloc, el ritme: la societat espanyola s'enfronta a un fenomen nou, que obliga a graduar les arribades de treballadors estrangers en funció de les necessitats del mercat de treball.

En segon lloc, els orígens d'aquesta població estrangera. Per això la Llei d'Estrangeria planteja preferències de tipus nacional, perquè les raons de tipus cultural, idiomàtic, etc. possibiliten una major facilitat d'integració d'aquestes persones.

En tercer lloc, és molt rellevant la qualificació, el fet d'intentar ajustar el perfil professional del treballador estranger a les necessitats del mercat de treball.

I l'única condició per controlar aquests fluxos (el ritme, els orígens, la qualificació) és que sigui a través de la immigració legal. Conseqüentment, s'han de desenvolupar dues menes de polítiques: en primer lloc, flexibilitzar la immigració legal, intentant introduir mecanismes que possibilitin l'organització dels fluxos segons uns ritmes, orígens i qualificacions determinats. Segonament, dificultar les vies d'immigració il.legal. Aquest fenomen ja ha començat com ho demostra el fet que entre 1986 i 1992 s'ha duplicat el nombre

d'estrangers, amb una excessiva concentració territorial en deu províncies espanyoles, i molt sensiblement a Madrid i Barcelona. Això evidencia que aquest fenomen té una tendència cap a l'augment, en el futur immediat, i que s'ha donat també en el nostre passat recent. D'aquestes polítiques, els en parlarà demà en profunditat Raimundo Aragón, Director General de Migracions.

De tota manera, la tendència previsible és que els fluxos migratoris augmentin en els propers anys, atès el desenvolupament econòmic i social del nostre país, que requerirà mà d'obra estrangera, i per les difícils condicions econòmiques dels països d'origen. Com saben, la política de contingents s'ha introduït aquest any per primera vegada, però per raons òbvies de la crisi econòmica no s'ha cobert amb les expectatives desitjades. A Lleida, per exemple, es reben centenars d'immigrants temporers en l'època de la collita; aquest any, tanmateix, ha estat coberta, en bona part, per una migració de tipus nacional. La Unió de Pagesos va arribar a un acord amb altres sindicats de la província de Zamora per tal que centenars de treballadors d'aquesta província cobrissin els llocs de treball que abans ocupaven els estrangers. Això ens dóna una idea de la profunditat de la crisi i de la dificultat d'instrumentar aquesta política de contingents.

D'aquesta política, l'objectiu de la qual és dificultar la immigració il·legal, se n'haurien de distingir cinc eixos fonamentals:

- En primer lloc, la política de visats. Aquesta política és un dels eixos en les polítiques comunitàries i és l'únic element del Tractat de Maastricht dins del pilar Interior-Justícia que no serà decidit per unanimitat, sinó per majoria; per tant anem cap a la determinació d'una política comuna en el conjunt de la Comunitat. Hi haurà un visat comú, els Cònsols treballaran amb els mateixos formularis i hi haurà decisions i llistes comunes de persones no admeses al nostre territori per raons delictives, ja que la pròxima desaparició de les fronteres interiors transformarà el conjunt de la Comunitat en un espai únic i obert.

- En segon lloc, la política de fronteres, per evitar que els estrangers arribin per llocs fronterers no habilitats; és a dir, que no entrin a través de camions TIR, contenidors, pateres, etc., usats per les organitzacions de tràfic de persones per introduir immigrants il·legals al nostre país. Respecte d'això, haurem de fer un esforç, perquè no és ja una obligació a nivell nacional, sinó que és també un deure comunitari. Per això, els elements d'aquesta política de fronteres hauran de ser comuns i absolutament coordinats per les diferents policies de frontera.

- En tercer lloc, la política d'asil, que, en ser de caràcter solidari, no té res a veure amb la lògica migratòria.

La Comunitat Internacional, a través de la Convenció de Ginebra, ofereix un tracte privilegiat al refugiat polític, que no pot ser ni expulsat ni rebutjat. Espanya, juntament amb altres països europeus, reconeixent la importància d'aquestes polítiques de solidaritat, intenta evitar la contaminació entre les polítiques migratòries i d'asil.

En 1985, no solament a Espanya, sinó en el conjunt de la Comunitat Europea o països de l'O.C.D.E. els fenòmens d'asil eren enormement reduïts. Espanya tenia al voltant de 300 peticions d'asil, i tots els països de la Comunitat prop de 30.000 sol·licituds. Tanmateix, aquesta xifra s'ha disparat en els darrers anys per la via de la immigració econòmica. S'ha passat de 30.000 a 1.000.000 de demandes d'asil a l'any. A Espanya, l'any 1989 n'hi havia 1.500, i en tres anys s'ha passat a 14.000. Aquesta mena de sol·licituds d'asil sense cap fonament cal evitar-les. S'ha de diferenciar el que és el fenomen del refugi dels perseguits per raons polítiques de les migracions per motius econòmics. A tal fi reformarem la Llei d'Asil.

- En quart lloc, s'ha d'intentar combatre el treball clandestí, perquè, mentre el fet de contractar treballadors il·legals no comporti cap cost per a l'empresari, no hi haurà ofertes regulars de treball. Sobre aquest particular, s'ha preparat una circular en que el Minis-

teri de l'Interior i el Ministeri de Treball per tal que la Inspecció de Treball tingui tota la col·laboració de la Policia i la Guàrdia Civil.

- Finalment, i en cinquè lloc, s'ha de continuar la política d'expulsions, que ha de ser un dels eixos de la política de control de fluxos i que està, paradoxalment, lligada a l'obertura de fronteres. Evidentment, una Europa-fortalesa on no es permetés l'entrada d'estrangers no contemplaria entre les seves prioritats la política d'expulsió. Crec que és un mecanisme corrector que permet assumir justament una certa obertura en les fronteres i en la política de visats.

Racisme i Immigració

Per acabar, voldria fer tres reflexions generals sobre el tema del racisme i la immigració a Espanya, enfront de tres arguments força negatius que se senten de manera recurrent en l'opinió pública. En primer lloc, la consideració que els desplaçaments massius de la població tenen un caràcter irreversible, que "hi ha una demografia galopant" i que "a la gana no se li posen fronteres".

Són missatges negatius i amb poca relació amb la realitat. El 1970, els informes de les Nacions Unides destacaven un creixement accelerat de la població del Nord d'Àfrica, i s'oferien una sèrie de dades que més tard han estat desmentides. La realitat és que la demografia està baixant de manera evident a la gran majoria dels països del Tercer Món. L'any 1970, Nacions Unides preveia que a la meitat dels vuitanta, al Marroc, Algèria i Tunis les dones tindrien una mitjana de set fills. En aquest moment la mitjana és de 3,5; per tant, hi ha hagut una baixa sensible de la demografia. Evidentment és elevada, si la comparem amb la nostra, que és la més baixa del món, però hi ha una tendència cap a un control cada vegada més rigorós de la població als països del Nord d'Àfrica, i és important destacar-ho, perquè si no, ajudem a crear fantasmes entre l'opinió pública.

Quant al problema de la gana, crec que hem de ser conscients que els nens famèlics de Somàlia, del Sudan, no emigren; les persones que

tenen realment problemes d'alimentació són les últimes d'emigrar. Per contra, tradicionalment les persones que emigren són els elements més actius de la societat, amb major qualificació i nivell cultural i amb més coneixements d'algun idioma. El que sol passar amb les migracions és que deixen descapitalitzats els segments més actius de les respectives societats.

Una altra idea molt lligada a aquesta, fins i tot plantejada en el debat polític en algun país europeu, és el d'una suposada invasió d'immigrants. Cal evitar que l'opinió pública percebi les migracions com invasions, perquè es podrien despertar instints defensius en el comú i provocar reflexos insolidaris. Cal explicar que de fluxos migratoris n'hi ha hagut sempre, i que en determinats moments de la història s'han donat migracions molt més importants que les actuals i que les que hi haurà en un futur pròxim. Entre 1870 i 1920, prop de 60 milions de persones van emigrar d'Europa. Al principi d'aquest segle hem vist moviments massius de població: xinesos que van colonitzar la major part del Pacífic, ciutadans d'Amèrica Llatina que van emigrar als Estats Units, etc. És a dir, sempre hi ha hagut moviments migratoris i sempre n'hi haurà.

Una altra d'aquestes idees, recurrent als mitjans, és que som la frontera sud d'Europa. Tot i que tenim una frontera geogràfica amb el Marroc, des del punt de vista migratori no som pas la frontera sud d'Europa, ni tan sols la d'Àfrica del Nord. A França, per exemple, hi ha cent vegades més algerians que a Espanya, i per tant qualsevol aeroport o port francès té més pressió migratòria que qualsevol punt de la nostra geografia; qualsevol país europeu, fins i tot amb una població molt més petita que la nostra (com Bèlgica o Holanda), té un nombre més alt de marroquins que Espanya. I a més, el nostre país rep una pressió molt inferior a la de la majoria de països europeus. Per tant, prudència i rigor per tal de no donar missatges que provoquin reaccions indesitjables en el conjunt de la població.

Per acabar, vull apuntar dues idees sobre el racisme a Espanya. Efectivament hi ha dades que inquieten: les enquestes del Centre d'Investigacions Sociològiques, realitzades dues vegades l'any, ens indiquen que hi ha prejudicis preocupants en segments, avui encara minoritaris, de l'opinió pública espanyola.

Hem de tenir una mica de perspectiva històrica i comprendre que som un país enormement homogeni, potser el més homogeni d'Europa, des d'un punt de vista racial i religiós, i a més, per raons històriques òbvies, Espanya ha estat un país molt tancat. En molts moments de la nostra història, la ideologia oficial ha estat l'exclusió, en relació tant amb el món musulmà com jueu i d'altres cultures. Això ens mostra la necessitat de portar a terme una tasca pedagògica, sense entrar en aquest debat típicament nostre de si som més o menys racistes que els nostres veïns, o quin grau de racisme tenim. Crec que hem d'evitar aquesta mena de debats i centrar-nos a consensuar quina política hem de desenvolupar per impedir que el racisme augmenti al nostre país.

Això és el que he intentat explicar-los: només amb rigor, prudència i consens farem que aquesta qüestió, que serà un dels grans temes de la societat europea en els pròxims anys, pugui ser reconduïda amb solidaritat i obertura, per aconseguir una integració del conjunt dels estrangers que viuen i resideixen al nostre país.

3. ACTUACIONS COORDINADES DES DEL GOVERN DE LA GENERALITAT

Introducció

Catalunya té una llarga tradició d'acollida d'immigrants com a conseqüència tant de la seva situació geogràfica com de la seva conjuntura socio-econòmica i el dinamisme de la seva activitat comercial. Encara roman summament viva en la nostra memòria el record dels nombrosos fluxos d'immigració provinents d'altres indrets d'Espanya. Però aquest fenomen d'immigració s'anà aturant a principis de la dècada dels setanta fins el punt que a partir de 1975 el saldo migratori comença a esdevenir lleugerament negatiu. Però una nova immigració sembla haver pres el relleu: es tracta de la immigració estrangera. I dins de la immigració estrangera en general cal destacar el pes de la immigració extra-comunitària la qual, a partir de 1991, ha sobrepassat en nombre la immigració provenint del Primer Món (bàsicament de la Comunitat Europea).

És per tant en aquest context que la Generalitat de Catalunya ve desenvolupant una política per a l'atenció i la integració dels immigrants estrangers al nostre país de la qual n'és un clar exponent el Pla Interdepartamental d'Immigració. Aquest Pla evidencia per tant la sensibilitat i la voluntat política del Govern de Catalunya a l'hora de respondre de manera positiva i global a la realitat de la immigració estrangera.

Tot seguit, per tant, introduiré el context i el contingut d'aquest pla, concretament els exposaré el següent:

1. La realitat de la immigració estrangera a Catalunya (realitat social i marc legislatiu).

2. Els antecedents de l'actuació de la Generalitat de Catalunya en matèria d'immigració (la Comissió interdepartamental per al seguiment de les actuacions en matèria d'immigració i el balanç de les actuacions més destacades dels Departaments de la Generalitat).

3. El Pla Interdepartamental d'Immigració de la Generalitat de Catalunya:

- origen i preparació
- objectius, principis i criteris
- concepte d'integració
- programes d'actuació
- desenvolupament del Pla
- cooperació amb ens locals i altres estaments socials
- propostes i recomanacions a l'Administració Central.

La realitat social de la immigració estrangera a Catalunya

La immigració estrangera a Catalunya és més tardana i notablement inferior a la mitjana comunitària (Luxemburg, la població immigrant representa un 28% del total de la població; Alemanya, un 8,2%; França, un 6,4%). Pel que fa al percentatge d'immigrants estrangers respecte a la població global, cal tenir en compte que mentre el conjunt de l'Estat espanyol els estrangers representen menys de 1,5% (540.541 persones) de la població total, a Catalunya és una mica més elevat: 1'1,8% (106.673 persones) sobre el total de la població catalana.

Quant a la procedència dels immigrants, a partir de 1991 predominen els immigrants procedents del Tercer Món (un 60% del total). Les nacionalitats més representatives són: la marroquina i l'argentina. A aquestes nacionalitats els segueixen l'alemanya, la francesa, la britànica i la italiana.

En aquest apartat em centraré en sis aspectes que considero fonamentals i que contribueixen a determinar la realitat social de la immigració estrangera al nostre país.

a) La segona generació: el grau d'assentament dels immigrants es pot mesurar pel fet de tenir fills al país on han emigrat. A Catalunya l'emergència d'una segona generació entre determinats col·lectius d'estrangers és una realitat. Les dades són molt reveladores. Pel que

fa a Barcelona, entre 1990 i 1991, un 3,8% dels nens que han nascut a aquesta ciutat són de pares procedents de països en desenvolupament.

b) L'escola: la població escolar immigrada tendeix a concentrar-se en pocs centres escolars, ubicats principalment, pel que fa a Barcelona, al barri de Ciutat Vella. Determinades escoles tenen més d'un 50% d'alumnes procedents de grups ètnics minoritaris, mentre que altres centres, en canvi, desconeixen aquest fenomen.

Pel que fa a l'escolarització dels infants fills d'immigrants estrangers, cal assenyalar que Catalunya és la Comunitat Autònoma que, després de Ceuta, Melilla i les Illes Balears, té un nombre més elevat d'estudiants estrangers a les seves aules (0,87% de l'alumnat total, la qual cosa equival en termes absoluts a 10.579 alumnes el curs 91/92).

c) L'activitat laboral dels immigrants: en referència a l'àmbit socio-laboral, cal assenyalar que la raó econòmica és el principal motiu d'immigració de les poblacions estrangeres.

Quin tipus de feina realitzen els estrangers i en quins àmbits laborals s'introdueixen? Tret dels immigrants del Primer Món que solen realitzar treballs molt qualificats i altament remunerats, així com d'un cert nombre d'immigrants procedents de l'Orient Mitjà (bàsicament libanesos, sirians i palestins) i d'Iberoamèrica, la majoria desenvolupen feines poc qualificades i inferiors a l'escala ocupacional.

Pel que fa a l'atur entre la població d'immigrants, aquest és en general inferior al de la població autòctona. Això es deu al fet que, o bé arriben a Catalunya amb un treball específic -com és el cas de molts estrangers del Primer Món- o bé ocupen llocs de treball que sol rebutjar la població autòctona.

d) Aspectes sanitaris: pel que fa a l'àmbit sanitari cal assenyalar que el conjunt de la població estrangera gaudeix, d'acord amb el que estableixen diferents acords internacionals, d'una atenció que cobreix els casos d'urgència.

e) L'habitatge: en aquest àmbit, s'observa una presència d'immigrants estrangers del Tercer Món en zones urbanes deteriorades a causa principalment dels següents factors: l'escàs poder adquisitiu i una major dificultat per accedir a habitatges de lloguer.

f) Distribució territorial: pel que fa a la distribució comarcal dels immigrants estrangers, més de la meitat dels estrangers viuen en dues comarques: el Barcelonès i el Baix Llobregat. Les altres comarques que concentren un nombre més elevat d'immigrants estrangers són: el Vallès Occidental, el Maresme, la Selva, l'Alt Empordà i el Baix Ebre.

El marc legislatiu

La legislació de la immigració estrangera a Catalunya s'emmarca dins la Llei Orgànica 7/1985, d'1 de juliol, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i el Reglament que la desenvolupa.

Encara que la Constitució Espanyola atribueix a l'Estat les competències en matèria d'immigració i de relacions internacionals (firma de tractats internacionals), això no és obstacle perquè la Generalitat tingui atribuïdes determinades competències que li permetin actuar en relació al fenomen migratori.

Les competències de la Generalitat que poden incidir en matèria d'immigració vénen fixades per l'Estatut d'Autonomia. Aquestes competències es refereixen a les següents matèries: modificació i desenvolupament del Dret Civil català (entre les lleis civils catalanes que ens interessin en aquest context, cal esmentar la Llei 37/1991, de 30 de desembre, sobre mesures de protecció de menors desemparats), cultura (la qual cosa permet realitzar accions per a donar a conèixer el valor cultural de les migracions), assistència social, joventut, promoció de la dona, i institucions públiques de protecció i tutela de menors.

Pel que fa a l'àmbit de l'ensenyament, l'article 15 de l'EAC atribueix a la Generalitat la regulació i administració d'aquesta matèria. Malgrat el que estableix la Llei d'Estrangeria, que subjecta

el dret a l'educació dels immigrants a la condició que es trobin en situació de residència legal, el text constitucional i la convenció dels drets del nen, reconeixen el dret de tot net a l'educació. En virtut del que estableixen les normes jeràrquicament més importants, considerem que l'accés als centres docents públics i concertats no han de subjectar-se a la condició de nacionalitat o residència legal.

Així doncs, la Generalitat de Catalunya és competent per a establir, en el marc de les pròpies competències, aquelles actuacions que permetin una millor garantia dels drets fonamentals de les persones immigrades i la seva integració social i cultural.

Antecedents de l'actuació de la Generalitat de Catalunya en matèria d'immigració

Principals actuacions dutes a terme pel Departament d'Ensenyament

- . Assegurar que els alumnes fills d'immigrants estrangers puguin tenir les màximes oportunitats educatives (recordem que durant el curs 1992/93, un total de 10.579 fills d'immigrants estrangers van estar escolaritzats a les escoles públiques de Catalunya).

- . Ajudar a organitzar el reforç d'aquells alumnes que ho necessiten.

Actuacions més destacades del Departament de Benestar Social en matèria d'immigració

- . Formació d'adults (1.266 inscrits durant el curs passat).

- . Ajuts a les famílies per poder fer front a les despeses del lloguer del pis en cas de risc de desnonament (total 155 subvencions).

La Comissió Interdepartamental pel seguiment i la coordinació de les actuacions en matèria d'immigració, creada per Acord de Govern el 24 de novembre de 1992.

A la Comissió Interdepartamental se li atribuïren les següents funcions:

- . establir les relacions institucionals necessàries per a la coordinació de les diverses actuacions,

- . elaborar informes i formular recomanacions als departaments de la Generalitat sobre matèries relatives a la situació dels immigrants,

- . recopilar informació i documentació sobre la situació actual dels immigrants a Catalunya,

- . vetllar per al compliment de la legislació aprovada així com dels tractats i convenis internacionals, de les decisions adoptades per les Institucions Comunitàries Europees i les del Consell d'Europa,

- . coordinar i potenciar les diferents iniciatives relatives a aquest àmbit.

Per tal d'acomplir les principals tasques esmentades, la Comissió Interdepartamental es plantejà l'elaboració d'un Pla Interdepartamental d'Immigració.

Pla Interdepartamental d'Immigració de la Generalitat de Catalunya

Origen i preparació

El Pla no va néixer com una iniciativa desvinculada del que s'havia vingut fent en matèria d'immigració a Catalunya. Recordem que al nostre país les associacions d'ajut als immigrants tenen una experiència de bastants anys i han dut a terme actuacions destacables en aquesta matèria. En aquest sentit cal destacar l'*Informe Girona*, fruit de l'actuació i la reflexió conjunta d'una sèrie d'associacions de Girona entre les quals figura Càritas, com a element desencadenant o punt de referència a partir del qual es plantejà la necessitat d'elaborar el Pla Interdepartamental d'Immigració.

Pel que fa a l'elaboració del Pla, a més de l'aportació de cada Departament que integra la Comissió, s'ha comptat amb la col·laboració de diferents institucions d'experts en la matèria.

Objectius, Principis i Criteris del Pla

Objectius fixats pel Pla

El Pla té com a principals objectius:

- . la promoció d'una política global d'integració dels immigrants estrangers establerts a Catalunya,

- . establir i dur a terme un seguit de programes de recursos i serveis coherents i coordinats de suport al ple desenvolupament personal i social dels immigrants estrangers,

- . potenciar la participació dels immigrants estrangers en la construcció nacional de Catalunya, comptant amb la seva aportació a la identitat i al patrimoni col·lectius,

- . i promoure la informació i la sensibilització sobre la realitat de la immigració estrangera a Catalunya.

Principis bàsics

Com a principis bàsics del Pla cal esmentar:

Promoció dels drets de la persona, la integració (actuacions dirigides tant a la població immigrant com a la població en general) i participació,

- . normalització
- . globalitat
- . subsidiarietat

Criteris

- . Investigació i anàlisi prospectiva,
- . Coordinació interdepartamental,
- . Coordinació i cooperació amb altres organismes.

Concepte d'integració

El Pla es basa així mateix en el concepte d'integració, entenent-lo com un procés dinàmic que conté la globalitat dels diferents àmbits de la vida i en el qual participen tant els immigrants com la societat d'acollida. Per aquesta raó cal entendre la integració com una interacció socio-cultural entre la població d'acollida i la població immigrant. El coneixement i la informació són uns elements fonamentals per al foment de la integració.

En aquest sentit em permeto assenyalar que de l'anàlisi efectuada entorn a les actituds i imatges mútues es desprèn la conclusió de que el coneixement i la informació són els elements fonamentals per afavorir la plena integració i que aquesta s'aconsegueix potenciant el

contacte mutu, i l'intercanvi d'experiències i la participació en un mateix projecte. Em refereixo al projecte de construcció del país i de la societat catalana.

Per integrar totes aquelles persones d'origen estranger que han escollit Catalunya per viure-hi, cal que aquesta integració cerqui construir d'una manera dinàmica i viva el nostre país, en el qual es consolidin unes senyes d'identitat compartides (idioma, coneixement de la pròpia realitat i història, i valors de llibertat, igualtat, justícia, democràcia i participació), tot respectant la diversitat de valors personals i creences, la pluralitat d'idees, la riquesa i potencial que són la gent d'aquest país, els qui han nascut i els qui han vingut de fora.

Així mateix entenem que per aconseguir aquesta finalitat és necessari tenir en compte la immigració més com un element enriquidor que com un problema, més com un actiu que com un passiu. Cal concebre-la doncs com un "input" que cal optimitzar en tant que recurs humà que s'incorpora a la riquesa de la societat receptora. Els immigrants representen pel conjunt del país un gran repte i una magnífica oportunitat per ampliar la base humana del mateix i per aprofundir el dinamisme econòmic, social i cultural de Catalunya.

Cal assenyalar tanmateix que la viabilitat d'un enfocament com aquest depèn de tres factors claus com són:

- . la creació de condicions objectiva, d'ordre material i legal, per tal que els immigrants estrangers puguin gaudir progressivament d'una plena integració social, cultural, econòmica, així com d'una plena normalitat jurídica;

- . la capacitat de prevenir i resoldre possibles situacions de conflicte;

- . i una sòlida pedagogia nacional fruit de la sinèrgia entre societat civil i acció de govern, basada en els missatges de la tolerància i de la crida a la participació en el repte col·lectiu de construir un país amb personalitat i trajectòries pròpies.

Programes d'actuació

Programes del Pla:

Els 40 programes a realitzar pels diferents departaments de la Generalitat de Catalunya abarquen, en el marc de les competències de la Generalitat, tots els àmbits que faciliten la integració de les persones immigrades. Així, tant van dirigides explícitament a aquests, com a la població en general, o bé als professionals i altres persones que actuen més directament en atenció a persones immigrants. D'entre aquests programes es poden destacar:

Departament de Presidència

1. Campanya d'informació i de sensibilització dirigida, fonamentalment, als responsables d'entitats i associacions juvenils per a la integració dels nois i noies immigrants i de les associacions que aquests promoguin, a la realitat associativa del país.

2. Servei d'informació per als immigrants joves residents i de pas per Catalunya.

3. Programa d'atenció especial per a la dona immigrada (II Pla per a la igualtat d'oportunitats per a les dones).

Departament de Governació

1. Realització de cursos de formació i informació sobre els immigrants estrangers a Catalunya (els seus drets i realitats) a les policies locals i autonòmica de Catalunya.

Departament d'Ensenyament

1. Escolarització d'alumnes immigrants.

2. Ensenyament de la llengua catalana als fills dels immigrants residents a Catalunya.

3. Formació de mestres de primària i secundària sobre la integració dels immigrants.

4. Elaboració de pautes orientatives adreçades als autors de llibres de text i material didàctic per tal d'evitar qualsevol referència discriminatòria vers les cultures extraeuropees.

Departament de Cultura

1. Ensenyament de la llengua catalana als immigrants estrangers adults residents a Catalunya.

2. Publicació d'un vocabulari bàsic àrab-català.

Departament de Sanitat

1. Els immigrants estrangers. Grups d'especial interès sanitari.

Departament de Política Territorial i Obres Públiques

1. Programa per garantir l'acolliment als ajuts per a la compra o la rehabilitació d'habitatges.

2. Programa d'informació, assessorament i creació d'una base de dades d'habitatge en règim de lloguer en l'àmbit municipal.

Departament de Treball

1. Programa d'inserció i formació laboral per a immigrants estrangers residents a Catalunya.

Departament de Benestar Social

1. Programa de formació d'adults per a persones estrangeres residents a Catalunya.

2. Programes d'atenció social als infants immigrants o fills d'immigrants existents a Catalunya.

3. Accés dels immigrants estrangers establerts a Catalunya al Programa Interdepartamental de la renda mínima d'inserció.

4. Realització de cursos de formació i reciclatge dels professionals dels serveis socials d'atenció primària, referits a la realitat dels immigrants estrangers.

5. Desenvolupament del Pla.

La coordinació, avaluació i participació en el desenvolupament del Pla Interdepartamental d'immigració s'efectuarà a un doble nivell:

. d'una banda, a través de la **Comissió Interdepartamental d'Immigració**, creada per Decret. De fet es tracta de la reconstrucció de l'anterior Comissió Interdepartamental a la qual se li assignen noves funcions, entre les quals cal destacar la de seguiment i desen-

volupament del Pla. Pel que fa a la seva composició, s'hi han afegit dos nous Departaments, el d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i el de Justícia.

. d'una altra banda, a través d'un Consell Assessor creat també pel mateix Decret del Govern de Catalunya pel que es crea la Comissió. La creació d'aquest Consell evidencia la voluntat del Govern de que la tasca que es realitzi en matèria d'immigració compti amb la participació de les Administracions locals, d'ONGs així com dels sindicats més significatius. En definitiva es pretén que aquesta tasca sigui fruit d'un consens i d'un treball conjunt.

Cooperació amb els ens locals i altres estaments socials.

Donat el caràcter global del Pla es considera indispensable pel seu desenvolupament tant la participació activa d'altres administracions properes al ciutadà com la d'altres estaments socials. Entre aquests estaments socials cal esmentar els sindicats, les patronals, les ONGs formades d'immigrants o d'ajuda als immigrants, els mitjans de comunicació i les entitats confessionals.

Propostes i recomanacions a l'Administració Central

Entre les propostes i actuacions que s'efectuen a l'Administració Central destaquem:

. Realitzar una política integral d'immigració, i no exclusivament d'estratègia.

. Modificar els aspectes de la Llei d'Estrangeria i dels Reglaments que la regulen, els quals potencien "de facto" la discriminació i exclusió social dels immigrants estrangers. En concret els temes referits a:

. Racionalitat en la concessió dels permisos de treball i de residència,

. Evitar qualsevol tipus de control policíac que pugui representar una restricció de l'associacionisme,

. Facilitar les renovacions dels permisos que s'atorguen, evitant la presentació de nou de tota la documentació requerida a tal efecte,

. Estudiar la possibilitat d'efectuar una pròrroga de la regularització realitzada l'any 1991 pel que fa a aquelles persones immigrades arribades al nostre país abans de la data fixada en l'esmentada regularització,

. Facilitar el reagrupament familiar sempre i quan hi hagi unes condicions prèvies d'habitatge i d'integració social adients,

. Coherència en l'aplicació de la legalitat vigent, evitant situacions com les que es produeixen en determinats casos d'expulsió,

. Increment substancial de la política de cooperació amb el Tercer Món, tant directament com indirectament, especialment en aquells països d'on prové la immigració,

. Accelerar els tràmits burocràtics per accedir a la nacionalitat en els casos dels infants abandonats i apàtrides,

. Establir que els Govern Autònoms tinguin dret a participar de manera vinculant en la concreció del nombre de persones d'origen estranger que han de treballar en el seu territori.

. Formació adequada en matèria d'immigració dels cossos de la policia,

. Facilitar en millors condicions legals i administratives l'accés a la nacionalitat a aquells immigrants que tinguin un elevat grau d'integració social,

. Reclamar a la Comunitat Europea una política harmònica d'immigració i de cooperació amb els països emissors d'emigració,

. Que els Govern Civils analitzin de manera continuada l'evolució de la immigració, els seus orígens i la seva distribució geogràfica,

. Valoració del permís de residència i de treball com a suplement del DNI, en aquells casos de tràmits administratius que no sigui absolutament necessària la nacionalitat espanyola,

- . Posicionament legal i jurídic davant temes com la poligàmia,
- . Allargament del temps de prestació econòmica de refugiat mentre es realitzin els tràmits,
- . Potenciar que els refugiats realitzin tasques de voluntari,
- . Agilitzar els tràmits per la concessió de l'estatut de refugiat, en aquells casos que es reuneixin les condicions per obtenir-la.

Índex dels programes d'actuació de la Generalitat de Catalunya

Departament de Presidència

1. Campanya d'informació i de sensibilització dirigida, fonamentalment als responsables d'entitats i associacions juvenils per a la integració dels nois i noies immigrants i de les associacions que aquests promoguin a la realitat associativa del país.

2. Servei d'informació pels immigrants joves residents i de pas per Catalunya.

3. Programa d'atenció especial per a la dona immigrada (II Pla per a la igualtat d'oportunitats per a les dones).

Departament de Governació

1. Curs de formació sobre els immigrants estrangers a Catalunya (els seus drets i realitats) dirigit als professionals que treballen a les administracions públiques catalanes en l'atenció al públic, i als quadres directius de les mateixes, així com els professionals especialistes en alguna matèria relacionada directament o indirecta amb la immigració estrangera.

2. Realització de cursos de formació i informació sobre els immigrants estrangers a Catalunya (els seus drets i realitats) a les policies locals i autonòmica de Catalunya.

3. Atenció a les denúncies i als delictes relacionats amb la immigració estrangera.

Departament d'Ensenyament

- 1. Escolarització d'alumnes immigrants.
- 2. Ensenyament de la llengua catalana als fills dels immigrants, residents a Catalunya.

3. Formació intercultural pels mestres de primària i secundària.

4. Elaboració de pautes orientatives adreçades als autors de llibres de text i material didàctic per tal d'evitar qualsevol referència discriminatòria vers les cultures extraeuropees.

Departament de Cultura

1. Ensenyament de la llengua catalana als immigrants estrangers adults, residents a Catalunya.

2. Publicació d'un vocabulari bàsic àrab-català.

3. Formació dels professionals dels centres de Normalització Lingüística.

Departament de Sanitat

1. Els immigrants estrangers. Grups d'especial interès sanitari.

Departament de Política Territorial i Obres Públiques

1. Programa per garantir l'acolliment als ajuts públics per a la compra o la rehabilitació d'habitatges.

2. Programa de foment del lloguer social.

3. Programa d'informació, assessorament i creació d'una base de dades d'habitatge en règim de lloguer en l'Àmbit municipal.

4. Programa de foment i disseny de noves tipologies d'habitatge social per a finalitats específiques.

Departament de Treball

1. Programa d'inserció i formació laboral per a immigrants estrangers residents a Catalunya.

Departament de Benestar Social

1. Programa de formació d'adults per a persones estrangeres a Catalunya.

2. Accés dels immigrants estrangers establerts a Catalunya als ajuts personalitzats a l'allotjament que ha establert el Departament de Benestar Social.

3. Programa d'atenció social als infants immigrants o fills d'immigrants existents a Catalunya.

4. "Visquem la diversitat".

5. Accés dels immigrants estrangers establerts a Catalunya al Programa Interdepartamental de la renda mínima d'inserció.

6. Edició d'una guia informativa adreçada als immigrants estrangers.

7. Edició d'una guia dirigida als professionals d'atenció al públic amb informació sobre la realitat de la immigració a Catalunya i sobre els drets i recursos que poden gaudir els immigrants estrangers.

8. Realització de cursos de formació i reciclatge dels professionals dels serveis socials d'atenció primària, referits a la realitat dels immigrants estrangers.

9. Prospecció de les necessitats socials dels immigrants estrangers i recursos necessaris. Aprofundir en el coneixement dels immigrants estrangers que van als serveis socials d'atenció primària.

10. Sessions informatives sobre els immigrants estrangers al personal dels menjadors socials.

Altres

1. Increment de la realització d'estudis i investigacions en el tema dels moviments humans i de la immigració a Catalunya, així com de la seva repercussió en la societat catalana.

2. Realització de campanyes de sensibilització i informació sobre el tema de la immigració dels immigrants estrangers, tant a nivell local o comarcal, com a nivell general.

3. Potenciar la política de cooperació amb el Tercer Món, tant directament (efectuant-se als països en concret), com indirecta (potenciant la formació professional d'aquells immigrants disposats a retornar, i aplicar i desenvolupar els coneixements apresos).

4. Validació del permís de residència i de treball com a suplent del DNI, en aquells formularis en que no sigui absolutament necessari disposar de la nacionalitat espanyola.

5. Fomentar el discurs positiu i integrador sobre la immigració estrangera a Catalunya als líders d'opinió, representants polítics, sindicals, artistes, escriptors, periodistes, etc.

4. LA POLÍTICA DELS AJUNTAMENTS DAVANT DE LA IMMIGRACIÓ

4.1. Resolucions de l'Associació Catalana de Municipis

L'Associació Catalana de Municipis ha acceptat d'assistir i participar en aquestes jornades sobre "La política de les administracions i l'Informe de Girona". Els nostres associats, els ajuntaments, són l'Administració més propera al ciutadà i per tant la que rep en primera instància les conseqüències de la immigració, i també, com diu l'Informe, els que tenen un paper preponderant en els processos d'integració.

La immigració a la qual es refereix l'Informe de Girona és un fet totalment nou, no tant per ell mateix -Catalunya al llarg de la seva història ha rebut molta gent procedent d'altres contrades-, com per les característiques d'aquestes persones: són diferents per la seva raça, religió, llengua i cultura; tenen pocs recursos i vénen per motius econòmics. El repte que suposa sempre la integració és en aquest cas molt més fort. La immigració més recent, la dels anys seixanta i setanta, era de gent que tenia una altra llengua i cultura, però en canvi no es diferenciaven de raça ni de religió. La raça fa que els immigrants actuals no passin desapercebuts i pel que fa a la religió, cal tenir present que és un important element separador, no pel que suposa de creença en un déu, sinó pel conjunt de tradicions i costums lligats a la religió que configuren la vida de les persones.

Ens trobem, doncs, davant d'una situació nova, però que a partir d'ara esdevindrà permanent, no solament perquè continuaran arribant immigrants, sinó perquè els qui ja són aquí es quedaran i per tant a la primera generació en seguirà una segona i una tercera i les successives. Aquí encara no en tenim experiència, però sí que en tenen altres països d'Europa, que observem que pateixen les conseqüències de no haver fet bé la integració.

Cal conèixer els problemes que la immigració pot comportar, però no cal oblidar que també té aspectes positius. És una aportació de joventut i de mà d'obra a una societat amb tendència a l'envel·liment i amb una taxa de natalitat que és la segona més baixa del món.

Tant l'Estatut d'Autonomia com la legislació municipal estableixen com a fet natural que tots els ciutadans han de rebre un tracte igualitari. Aquesta igualtat, però, és difícil de portar a la pràctica per la pròpia Llei d'estrangeria i també per la Llei de bases de règim local que estableix diferències en l'obligatorietat de competències entre els municipis, segons que siguin de més o de menys de 20.000 habitants.

D'una manera o altra el municipi és el coixí i a la vegada la caixa de ressonància dels dèficits, dificultats, inconvenients i angoixes dels ciutadans i és al municipi a qui es demana una resposta satisfactòria sense preguntar-li si pot o no, si deu o no, si és responsable o no d'allò que se li proposa; treball, habitatge, sanitat, educació, esport i un llarg etcètera. L'Ajuntament ho ha de preveure tot, ha de donar resposta a tot i ha de tenir diners per a tot.

És obvi que això no és possible ni per als autòctons ni per als immigrants. Malgrat tot, alguns ajuntaments, sense mesurar gaire si els pertoca o no, han planificat activitats per fer front amb serenitat i eficàcia als problemes que la integració planteja. Es donen casos en què tot i la voluntat, preocupació i interès per fer les coses ben fetes, fins fa ben poc s'evidenciava una manca de directrius i, per tant, no se sabia gaire què convenia de fer.

També és cert que hi ha ajuntaments que desconeixen el tema, que no en són conscients i per aquest motiu no fan res o ben poc davant del fet de la presència d'immigrants en el seu municipi.

En altres casos, la manca d'actituds positives és conseqüència de la por a incórrer en responsabilitats legals. Per exemple, negar-se a empadronar estrangers que viuen en habitatges que no reuneixen les condicions d'habitabilitat.

També és cert que les actituds de rebuig i de malfiança envers el que és diferent es poden donar, igualment, en persones amb responsabilitats municipals.

Així, doncs, el primer que cal fer és una tasca d'informació i de formació que porti a la sensibilització i conscienciació dels responsables municipals sobre l'abast i els reptes que comporta el fenomen de la immigració a fi que adoptin una política que afavoreixi la integració. I això que és fàcil de dir no és gens fàcil de fer. Despertar la sensibilitat de les persones i convèncer-les perquè adoptin actituds diferents és una tasca difícil i laboriosa. Segurament, aquí, les associacions municipalistes hi tenim un repte important.

Les decisions municipals es prenen d'una manera o d'una altra segons si hi ha voluntat integradora o no. Alguns exemples: en un municipi on hi ha un important contingent d'immigrants amb fills en edat escolar, en haver quedat insuficient l'escola es pot optar entre construir-ne una de nova o ampliar l'existent. La construcció de la segona escola suposa que en la primera, atesa la seva situació, acabaran anant-hi únicament els fills dels estrangers. S'ha optat, doncs, per l'ampliació amb el convenciment que si els nens comparteixen escola la integració serà més fàcil.

Altres exemples:

a) mantenir les activitats dels casals d'estiu, any rera any, per més que l'oferta d'activitats privades sigui cada vegada més important, atès que les activitats organitzades pel municipi són les que estan a l'abast dels fills de les famílies amb menys recursos econòmics i per tant dels immigrants.

b) cedir locals a les associacions d'estrangers -una de magribins i una altra de centrafricans- en el mateix edifici on tenen la seu diferents associacions de gent del país.

Cal que els ajuntaments que tenen immigrants en el municipi dissenyin la seva política de cara a aquest col·lectiu. Abans, però,

s'haurà d'elaborar un estudi de la situació concreta en què es troben els estrangers en el poble.

S'hauria de donar una gran difusió a l'Informe de Girona. Pot ser una gran ajuda per aconseguir que la política que es faci sigui l'adequada. Aquesta política s'hauria de dur a terme per mitjà de professionals i voluntaris. Es diu en l'Informe, i és cert, que fa falta una formació complementària que els capaciti per fer la tasca amb èxit. Caldrà pensar en l'organització de cursets, jornades, seminaris i xerrades que donin aquesta formació.

La crisi econòmica afegeix més dificultats a una qüestió ja de per sí prou complexa. La manca de recursos dels ajuntaments fa que no sigui fàcil l'ampliació de plantilles amb nous professionals de serveis socials i per tant caldria de voluntaris que orientats per professionals duguin a terme moltes de les tasques de formació dels immigrants.

Serà necessari, doncs, que des dels ajuntaments es faci la tasca de motivar la gent, tant professionals: metges, mestres..., com també gent jubilada, joves..., organitzant-los i formant-los a fi que com a voluntaris socials vulguin treballar en el camp de la immigració.

Coneixem un grup de metges voluntaris que està duent a terme un projecte de formació de dones centrafricanes en edat de tenir fills a fi de millorar les condicions de salut, prevenir malalties, planificar la natalitat i contribuir a la seva integració.

L'actuació dels voluntaris facilitaria la relació entre els estrangers i la gent d'aquí, cosa que seria molt positiva de cara a la integració.

També convindria buscar la col·laboració de les altres administracions, plantejant el problema concret de cada localitat per veure com donar-hi resposta. Sabem que en un Institut de Formació Professional hi ha una aula de formació pre-professional on molts dels nois assistents són fills d'estrangers. L'aula es pot mantenir gràcies a la col·laboració dels ensenyants i del Departament d'Ensenyament. En

el mateix sentit, una escola ha ofert als immigrants la possibilitat de fer classe de religió als nens musulmans, a la mateixa hora que els nens d'aquí fan la seva classe de religió.

Cal també tenir en compte les organitzacions no governamentals, ja que especialment Càritas dedica molts esforços a treballar amb immigrants i val la pena de coordinar les actuacions a fi de no repetir les activitats i extreure més rendiment dels recursos.

El moment actual és complicat no solament per la manca de recursos públics, sinó també perquè la situació dels mateixos immigrants ha empitjorat. Associacions d'immigrants fan arribar a les administracions la situació d'atur en la qual es troben molts d'ells i demanen que se'ls doni feina. Això, evidentment, no és possible, però a més sospitem que el fet d'haver donat publicitat a aquesta demanda ha generat una major presència d'estrangers en les ciutats on això s'ha produït.

Com que la falta de treball afecta també els autòctons creix el rebuig de la gent envers els immigrants i es veu molt malament que se'ls ajudi. Aflora altra vegada la típica frase: "jo, que sóc d'aquí, que pago impostos i en canvi aquests que acaben d'arribar...".

S'haurà de fer quelcom per sensibilitzar la gent del país a fi que aquestes actituds no acabin dificultant la convivència.

Pel que afecta als ajuntaments val la pena de reproduir les recomanacions de l'Informe de Girona que són les següents:

Recomanació 37. Que els ajuntaments tinguin present que tots els residents al municipi han de ser tractats com a ciutadans. Per tant, cal que no es posin dificultats al seu empadronament i que tinguin accés als diversos serveis municipals.

Recomanació 38. Que els ajuntaments tinguin present en la seva política municipal d'habitatge la necessitat d'evitar concentracions d'immigrants a les zones més deteriorades, establint mecanismes de coordinació amb altres institucions implicades per tal de desenvolupar plans d'habitatge.

Recomanació 39. Que els municipis que tenen competències de benestar social, actuïn a través dels serveis socials per facilitar la convivència i adequar els hàbits de vida i facilitin els canals de diàleg dels immigrants amb veïns i propietaris.

Recomanació 40. Que tots els immigrants residents al municipi rebin atenció sanitària. Caldria establir els mecanismes necessaris per tal que aquells immigrants que no tenen accés a la Seguretat Social, perquè no disposen de contractació laboral legal, no es vegin privats d'aquest servei.

Recomanació 41. Atesa la situació de les dones immigrades, es recomana una especial atenció dels serveis socials, culturals i sanitaris. Qüestions com la tutela dels seus drets com a persona, l'educació, la higiene i l'alimentació dels fills, la convivència i relació amb els veïns, l'aprenentatge de l'idioma i de temes pràctics com anar a comprar, etc., han de ser presos en consideració pels serveis municipals.

Recomanació 42. Que es tinguin en compte les necessitats específiques que es deriven de la religió i costums propis, com ara la determinada manera de sacrificar els animals o les prescripcions religioses referents als enterraments. Els municipis on els immigrants tinguin una presència significativa hauran d'establir els canals de diàleg amb els representants d'aquests col·lectius per tal d'atendre aquestes necessitats.

Des dels ajuntaments amb voluntat de donar resposta a les necessitats de la població immigrada, cal emprendre accions per fer l'abordatge de cada una de les situacions.

Pel que fa a la situació laboral, seran necessaris plans d'ocupació, connexió amb les empreses de la zona i programes de formació d'adults, a fi de salvar les dificultats de comunicació i aprenentatge, etc. Incidint sobre el món del treball s'assegura l'auto-suficiència i, a mig termini, la integració i s'evita que esdevinguin cròniques les situacions de marginalitat.

Pel que fa a la qüestió escolar, caldrà assegurar l'educació i formació de tots els infants de la població en un pla d'igualtat, gestionar aules de reforç i altres mesures que evitin el fracàs escolar. Treballant acuradament amb els infants es facilita la tasca integradora, s'evita el rebuig de la població autòctona i s'ajuda a superar barreres sociològiques importants.

L'abordatge de la situació sanitària per tal d'aconseguir elevar el grau de salut de la població immigrada s'ha de fer utilitzant en la mesura que sigui possible el sistema sanitari establert i fent-se càrrec de les despeses que la manca de salut pot ocasionar en aquells casos en què l'atenció personal o familiar dels immigrants no queda coberta per la sanitat pública.

La situació social, contemplada des d'una perspectiva global, es pot afrontar amb un ventall de mesures que va des d'orientació, informació, suport, legalització, normalització de la situació de vida, etc., fins al disseny d'actuacions específiques per a col·lectius concrets, afincats en un entorn determinat i passant per tota mena de mesures intermèdies.

Pel que fa a la qüestió de l'habitatge, cal efectivament fer plans per resoldre-ho, però s'han de fer conjuntament per a immigrants i per a gent del país i cal implicar-hi els propis interessats.

Algunes d'aquestes actuacions no requereixen recursos especials, cal només una decisió d'actuar amb voluntat d'acollida i d'integració. Altres de les mesures que s'han de prendre costen diners, per tant, cal que des de les instàncies de govern es dotin els ajuntaments amb més recursos per fer front a la política d'immigració.

Però a més s'han de regular els fluxos d'entrada, sospesant i avaluant la quantitat i tipologia d'immigrants que pot acollir i integrar la comunitat, ja que si se sobrepassa aquesta capacitat els problemes poden ser importants.

Així mateix caldrà habilitar els mecanismes i recursos per actuar contra la delinqüència.

El tema de la immigració afecta tots els nivells de l'Administració, els agents socials i la comunitat en general. Si cadascú assumeix la responsabilitat que li correspon i actua amb conseqüència es resoldrà de manera positiva; si algú falla, és difícil que els altres puguin suplir-lo i el projecte pot fracassar. També caldrà anar revisant el que es faci a fi d'assegurar què és el més adequat.

Voldria acabar insistint d'una manera esquemàtica en les mesures que convé aplicar:

- 1) Sensibilització i conscienciació dels responsables municipals, tasca que haurien de fer les associacions municipalistes.
- 2) Que els municipis dissenyin la seva política d'immigració en la qual es contemplin les actuacions a fer per resoldre les situacions laboral, escolar, sanitària, social i d'habitatge.
- 3) Donar una gran difusió a l'Informe de Girona.
- 4) Organitzar cursets, jornades, seminaris i xerrades de formació complementària en matèria d'immigració per a professionals i voluntaris.
- 5) Motivar, promoure, organitzar i formar voluntaris socials per treballar en aquest camp.
- 6) Establir canals de col·laboració entre les diferents administracions per abordar les situacions concretes de cada lloc.
- 7) Tenir en compte el treball de les organitzacions no governamentals.
- 8) Sensibilitzar la gent del país sobre la qüestió de la immigració a fi d'evitar actituds que dificultin la convivència.
- 9) Que cada administració assumeixi la responsabilitat que li correspon i actuï en conseqüència.
- 10) Revisar periòdicament el que es fa per veure si és el més adequat.

I tant de bo que amb l'encertada actuació de tots en el present, puguem construir un futur en el qual, tant la gent del país com els

avui estrangers o immigrants, se sentin senzillament ciutadans de Catalunya.

1.2. Resolucions de la Federació de Municipis de Catalunya

Una política d'immigració ha de partir de la convicció que els fluxos migratoris són fenòmens importants que exigeixen per part dels poders públics un esforç racional de canalització i de control. Per una banda, la capacitat d'acollida d'una societat no és il·limitada. Per l'altra, els immigrants són ciutadans amb famílies, necessitats i drets, que s'han desplaçat per raons essencialment laborals i que no han de confondre's amb moviments determinats per un tràfic de caràcter delictiu. Per això, a més del control de fluxos, ha d'abordar-se decididament la inserció social dels immigrants.

La cooperació, per exemple, ha de tenir com un dels seus objectius principals el desenvolupament de les oportunitats ocupacionals en els països emissors d'emigrants. A curt termini, ni una política restrictiva d'entrades ni el desenvolupament previsible del sud, aconseguiran suprimir els corrents migratoris, que són el resultat també d'una demanda real de treballadors en determinats sectors d'activitat.

La Federació de Municipis de Catalunya ha donat suport a campanyes organitzades per col·lectius diversos adreçades a lluitar contra el racisme i la xenofòbia al nostre país, facilitant els camins del diàleg necessaris, el respecte, la concòrdia i la comprensió. Fets lamentables que succeeixen ací i arreu ens fan adonar que encara hi ha molt camí per fer i que fa falta una decidida actitud col·lectiva per assumir el fet de la immigració, no pas com un problema del que s'hagi de fugir, sinó com una qüestió a plantejar i a debatre.

Arreu pot apreciar-se un sentiment de malfiança envers l'estranger. Així doncs, és evident que existeix un problema d'estereotips desfavorables sobre la persona estrangera que provoquen actituds socials generalitzades de malfiança i de rebuig contra les quals cal

combatre amb tots els mitjans per tal d'eliminar les situacions discriminatòries que es produeixin a la vida pràctica quotidiana contra els immigrants. Encara som a temps de plantejar-nos aquesta qüestió per tal d'evitar que la societat arribi a considerar el fet de la immigració com un problema.

La Federació de Municipis de Catalunya s'afegeix a la crida que han fet diferents organitzacions, a la responsabilitat dels poders públics, entitats no governamentals i institucions amb influència social, perquè els ciutadans s'adonin que l'únic camí vàlid és el de la integració. Així, en la seva X Assemblea General, la Federació de Municipis de Catalunya es va comprometre a ser solidària amb l'actuació dels ajuntaments per atendre la demanda del col·lectiu d'immigrants d'una manera digna i no discriminatòria, al mateix temps que s'ofereix com a fòrum per a la discussió i la recerca de solucions conjuntes en aquesta matèria.

L'administració municipal, com a administració més propera als ciutadans, té un paper preponderant en els processos d'integració. Sense la seva participació, les altres iniciatives segurament serien poc eficaces. Temes com l'acollida, l'orientació i l'accés als serveis socials, entre d'altres, entren dins les responsabilitats dels ajuntaments. L'accés a aquests drets i serveis comença per conèixer amb exactitud les xifres que fan referència al nombre de persones immigrades. El fet de no disposar d'una estadística rigorosa no facilita la tasca dels ajuntaments a l'hora d'establir prioritats i objectius de treball.

Les corporacions locals tenen una responsabilitat especial en la mesura que els col·lectius d'immigrants han d'integrar-se a la convivència de les comunitats reals, precisament, a nivell local. Tanmateix, el finançament d'aquest esforç addicional no pot deixar-se exclusivament a càrrec de qui està disposat a assumir aquesta responsabilitat.

La població estrangera a Catalunya

Segons fonts oficials -de l'Institut Nacional d'Estadística, concretament-, a Catalunya hi havia registrats 65.000 estrangers l'any 1990. A aquesta xifra s'ha d'afegir el conjunt d'estrangers que no consten a les estadístiques oficials, és a dir, aquells que no disposen de permís ni de targeta de residència. D'aquest conjunt, l'any 1991 sol·licitaren regularitzar-se, emparant-se en el procés excepcional decretat pel govern, 40.683 persones, segons la Direcció General de Migracions, del Ministeri d'Afers Socials. La suma d'ambdues xifres fa que es tingui constància que l'1,8 % de la població que viu a Catalunya és de nacionalitat estrangera.

Tanmateix, és probable que no tots els immigrants irregulars s'acollissin al procés de regularització de 1991.

De cada cent estrangers registrats a finals de 1991, 62 provenien del Tercer Món, i 38 eren de l'anomenat Primer Món.

Per nacionalitats, el refluorament d'immigrants irregulars arran del procés de regularització de 1991 ha fet que els ciutadans marroquins fossin majoria a totes les províncies.

La distribució en el territori és semblant a la de la població autòctona: Barcelona 70,1 %; Girona 18,7 %; Tarragona 9,2 %; Lleida 1,8 %. En canvi, a nivell comarcal apreciem que hi ha una relativa concentració d'aquella població en unes comarques més que unes altres. Així, mentre al Baix Ebre, l'Alt Empordà, el Baix Penedès i la Selva el percentatge d'estrangers per al total d'habitants és superior al 2%, en altres comarques com la Segarra, la Ribera d'Ebre o la Vall d'Aran, el percentatge no passa del 0,1 %. Les diferències augmentarien, amb tota seguretat, si disposéssim de dates a escala municipal.

Perfil sociodemogràfic dels estrangers a Catalunya:

. Majoria d'homes entre els procedents del Tercer Món (55 %) i majoria de dones entre els del Primer Món (53 %).

. L'estructura d'edats dels primers és més jove i la dels segons més envellida que la dels autòctons.

. Globalment, gairebé un de cada 5,5 estrangers té menys de 16 anys (exactament el 18,3 %).

. Predomini de persones solteres entre els immigrants del Tercer Món (49,5 %) i de persones casades entre els del Primer Món (51,5 %).

Pel que fa a les tendències de futur, els estudis més recents coincideixen a pronosticar, d'una banda, un augment sostingut o a la baixa en el ritme d'increment de la població del Tercer Món resident a Catalunya i d'una altra, un augment lleu de la població de països occidentals. És a dir, continuarà la immigració de ciutadans provinents de Països de l'anomenat Tercer Món, encara que potser amb un creixement en el nombre de persones igual o inferior a l'experimentat en els darrers anys i continuaran assentant-se, a poc a poc, ciutadans del Primer Món.

Principals demandes socials

D'una banda les principals demandes efectuades per immigrants extracomunitaris als serveis socials han estat les relacionades amb l'escolarització dels fills, la informació sobre regularització, l'atenció sanitària, l'habitatge i els ajuts per a l'alimentació.

Quant a la descripció de necessitats específiques de la població immigrada que fan els professionals d'atenció primària, es detecten mancances pel que fa a la informació i dèficits lingüístics. També es detecten necessitats en els camps del reforç escolar, la formació ocupacional, la cobertura sanitària i l'educació per a la salut.

D'altra banda, les demandes de la població estrangera als serveis socials municipals van molt lligades al reagrupament familiar.

En relació a l'assistència i assessorament jurídic, la demanda que fa la població immigrada fa referència a la pervivència d'estrangers no regularitzats, estatus d'estrangeria: condicions inferiors a l'estatus de ciutadania, inseguretat jurídica dels estrangers regulars, obstacles en la regularització de familiars de treballadors

estrangers, por dels immigrants a relacionar-se amb els serveis públics de l'Administració i la limitació del dret d'empadronament.

Les polítiques locals d'integració a països de l'Europa Comunitària

Arran de la crisi econòmica dels anys 70 i 80, es produeixen dos fenòmens pel que fa a les polítiques d'immigració de treballadors estrangers: d'una banda, una orientació de reducció en l'entrada d'immigrants i una integració dels ja residents sedentaritzats; de l'altra, en el marc de reformulació de l'Estat del Benestar, una transferència als municipis de la gestió d'aquestes polítiques.

Atesa la riquesa de situacions "del que és local", les polítiques endegades, sota el paraigua comú de la integració, desenvolupen línies d'intervenció que, a grans trets, responen a dos grans models:

- . d'una banda, una concepció més política segons la qual l'èmfasi s'ha de posar en la gestió comunitària i en la lluita contra la discriminació i el racisme.

- . de l'altra, una tendència que dóna prioritat a la política social de dret comú acompanyada d'una gestió comunitària dominada per preocupacions culturals.

Podríem dir que, mentre el primer model es concentra en el dret a la diversitat cultural i al manteniment dels drets culturals específics (llibertat), el segon se centra més en la igualtat de drets ciutadans, encara que en detriment de la pròpia identitat (assimilació). Entre ambdós límits se situen la majoria de les polítiques d'integració desenvolupades des de l'àmbit local.

En el marc de la Constitució de 1978, quan es parla del fet de la immigració, les competències les podem trobar regulades per l'administració de l'Estat, pel que fa a la regulació de la Llei d'estrangeria i l'altra normativa que afecta a la legislació de prestacions socials bàsiques. Així mateix, l'administració autonòmica és l'encarregada de regular l'atenció de serveis personals i l'administració local és qui resol un ampli ventall de la problemàtica més directa de cadascun dels immigrants.

Aquesta normativa legal es troba en el marc del conjunt d'accions de govern de la Comunitat Europea i del Departament Europeu sobre immigració.

Davant d'aquesta anàlisi, la Federació de Municipis de Catalunya vol manifestar la seva voluntat de cercar solucions amb la intenció d'articular una política que, en un marc de serveis i programes a cada municipi, tingui present el fet de la immigració.

L'Assemblea de la Federació de Municipis de Catalunya acorda:

1. Sol·licitar que la Generalitat de Catalunya constitueixi una taula de concertació amb representació del govern autonòmic, les centrals sindicals, les entitats municipalistes, les organitzacions no governamentals i els col·lectius d'immigrants, amb l'objectiu de cercar propostes i solucions que articulïn una política d'integració social, especialment en els aspectes relacionats amb la problemàtica del reagrupament familiar.

2. Proposar els següents aspectes per a la política municipal sobre la immigració:

- . Redoblar els esforços d'atenció als col·lectius d'immigrants per tal de facilitar-los la convivència, els canals de diàleg entre aquestes persones i els seus veïns. Tot això en el marc del foment d'una política de respecte a la convivència en la diversitat cultural, lingüística, ètnica, etc.

- . Que els ajuntaments vetllin per tal de fer possible el tracte igual amb l'immigrat. Cal evitar els problemes d'empadronament a aquelles persones que hi tenen dret, o bé articular fórmules d'enregistrament per als transeünts, que no necessàriament han d'estar vinculades al permís de residència i que permetin als ajuntaments, valorar les necessitats del col·lectiu d'immigrants per tal d'estructurar els serveis adients.

- . Que es fomenti la vida associativa d'aquests col·lectius possibilitant la seva participació activa en les col·lectivitats locals.

. Que s'organitzin serveis d'informació per tal d'assessorar els immigrants dels seus drets, els recursos disponibles i els programes dels que es puguin beneficiar. En aquest sentit, la col·laboració dels mateixos col·lectius d'immigrants pot ser fonamental per a la formació específica del personal responsable d'aquest servei, en matèria de llengua, de costums, i de la problemàtica i les necessitats d'aquestes persones.

. Que els ajuntaments negociïn amb el Departament de Sanitat de la Generalitat la presa de mesures perquè els immigrants residents al municipi puguin rebre atenció sanitària normalitzada.

. Que es vetlli per a la plena escolarització dels nens i nenes perquè es desenvolupin aquelles activitats complementàries encaminades a la integració educativa dels nens i evitar el fracàs escolar. Així mateix, que es vetlli per tal d'evitar les referències insolidàries i racistes en tots els materials educatius.

. Que en els programes municipals dels àmbits de promoció de l'educació, de l'educació d'adults, de la formació ocupacional, etc. es treballi tenint en compte l'existència d'aquests col·lectius.

3. Que, malgrat que els ajuntaments no tenen competència en política d'habitatge, la qual cosa fa molt difícil donar solucions en aquesta matèria a tots els ciutadans, ja siguin immigrants o no, la Federació de Municipis de Catalunya requereix a l'administració estatal i a l'autonòmica, i demanem a totes aquelles persones que estan vinculades amb el món de l'habitatge, que es prenguin les mesures adients perquè es posin al mercat el parc de vivendes de lloguer deshabitades i que hi puguin accedir totes les persones, al marge de la seva procedència.

4. Encomanar al Comitè Executiu de la FMC que estableixi els instruments de coordinació entre els municipis afectats pels processos d'immigració, per tal d'intercanviar informació i experiències, a fi i efecte de preveure, evitar i, en el seu cas, disminuir o solucionar els possibles problemes que puguin esdevenir.

. Instar a les altres administracions públiques, estatal i autonòmica, així com també a tots els agents socials, per tal que tinguin en compte i assumeixin, en la part que els pertoca, les recomanacions esmentades.

1.3. L'Informe de Girona: un cas extensible

Voldria començar la meua intervenció agraint la invitació de participar en aquestes Jornades sobre Immigració, i alhora m'agradaria que la meua participació tingués una significació especial. Hem de reconèixer les aportacions tant de caràcter teòric com pràctic de la Comissió d'Associacions i Organitzacions no Governamentals de les Comarques de Girona. Segurament pot resultar adulator el fet de dir que aquesta Comissió i, en general, el plantejament en matèria immigratòria que es predica i practica en aquesta província és modèlic, però no es tracta d'un afalac sinó d'una convicció que s'ha de reconèixer.

En primer lloc, tampoc no hem d'oblidar la valuosa aportació que representa el document Cinquanta Propostes sobre Immigració, de caràcter teòric, però al mateix temps d'obertura a nous camins i formes per a la integració. Per tot això, he acceptat de molt bon grat participar-hi, com a reconeixement a la tasca que es fa en aquesta província per part de l'Administració, d'Organitzacions no governamentals i d'Associacions d'emigrants. Moltes vegades s'ha dit que a Espanya no es fan coses, o que la immigració és un problema. Doncs bé, cal dir que aquí sí que se'n fan, de coses, i tot i que la immigració és una qüestió important, de cap manera no és un problema.

El 13 de juliol de 1993 es va publicar el Reial Decret 1.173/93 sobre la reestructuració dels departaments ministerials. En l'article setè d'aquest Reial Decret s'indica que s'atribueixen al Ministeri d'Afers Socials les funcions que fins ara competien al Ministeri de Treball i Seguretat Social a través de la Direcció General de Migracions. No voldria que semblés excessiu o presumptuós afirmar que

aquest fet va representar un pas decisiu en la configuració de la política espanyola d'immigració, però estic convençut que va ser així, i per això tractaré de justificar aquesta afirmació.

Vostès deuen recordar que durant els darrers anys de la dècada dels 80 es retreia el fet que l'Administració espanyola no tenia una política d'immigració. El 1990, el document que va remetre el Govern al Congrés dels Diputats i la posterior proposició no de Llei d'abril de 1991, va donar resposta a aquesta objecció o retret. Hi havia una política d'immigració o d'estrangeria que es podia compartir més o menys, però com a mínim hi havia un plantejament teòric, un programa d'actuació en relació amb la problemàtica general de la immigració. La principal objecció és que dels tres grans eixos sobre els quals pilota aquesta política activa d'immigració (el control de fluxos, la promoció i integració dels immigrants i la cooperació al desenvolupament) només se n'havia desenrotllat (i, segons alguns, de manera hipertòfica) el primer pilar, les modalitats i mesures per al control de fluxos. Els altres dos estaven poc més que inèdits o en franc retrocés.

En la meua opinió, aquesta observació resulta clarament exagerada i injusta, perquè hi van haver força iniciatives i programes d'actuació d'integració que es van posar en marxa tant per part de l'Administració de l'Estat com de les Comunitats Autònomes i els Ajuntaments. Però segurament és cert que mancava un òrgan responsable en l'Administració de l'Estat que fos capaç de formular, dirigir i coordinar la política d'integració dels immigrants. Precisament a aquesta mancança apunta com a objectiu darrer la decisió política de transferir la Direcció General de Migracions des del Ministeri de Treball al Ministeri d'Afers Socials. A més, per tal de potenciar els aspectes de la integració, se centralitzarà en un únic òrgan la responsabilitat de formular i coordinar aquesta política, sense abandonar, evidentment, les competències que ja s'exercien en matèria laboral de regulació del mercat en allò que concerneix a la concessió

de permisos de treball. Amb tot això volem dir que no podem passar per alt que el model d'immigració existent al nostre país, com en la majoria de països europeus, és un model d'immigració laboral, no pas de caràcter poblacionista. Així, doncs, la inserció en el mercat de treball representa el fonament essencial en tot el procés d'integració. Per tant, sembla absolutament necessari que l'òrgan responsable de la integració mantingui la competència sobre la inserció laboral.

Quins serien els elements bàsics d'aquesta política d'integració? Voldria subratllar-ne, abans d'entrar en els continguts específics, els trets essencials.

El primer seria el seu aspecte participatiu o, si es prefereix, democràtic. El disseny, la implementació i l'execució de la nova política d'immigració en l'aspecte d'integració social no es vol posar de relleu des dels despatxos de l'Administració. Per diverses raons: primerament, perquè en una Administració democràtica les intervencions o aportacions dels ciutadans no solament resulten útils, sinó que constitueixen la millor garantia d'èxit. En segon lloc, la integració no es configura com un acte únic, sinó com un procés en el qual ha de participar-hi la societat i les diferents Administracions implicades. Es tracta de participació i no de representació, conceptes que segurament haurem de debatre i veure quines són les seves conseqüències quan parlem d'alguna de les iniciatives més concretes, com el fòrum dels immigrants, com un mitjà que sens dubte permetrà fórmules de trobada, comunicació, vehiculització d'informacions i harmonització d'interessos del col·lectiu immigrant i de les organitzacions o administracions interessades.

Encara que des de la Direcció General de Migracions tenim una idea força elaborada de la composició, les atribucions i el règim de funcionament, el nostre mètode de treball vol ser estrictament escrupulós amb els plantejaments democràtics que he esmentat més amunt. Així doncs, en comptes de revelar-los amb tot detall el nostre

enfocament sobre la configuració i competència del fòrum, els anunciaré el calendari previst per a la seva posada en marxa. Aquest mateix mes, exactament el dia 20, es reunirà una primera ponència tècnica que estudiarà les diferents alternatives existents. Analitzem les experiències recopilades en altres països europeus, en la mateixa Comunitat Europea i, evidentment, la nostra, atès que fa quatre anys que tenim en funcionament el Consell General de la Immigració, amb uns resultats força satisfactoris. Així mateix, s'elaborarà una ponència que serà exposada en una conferència a la qual seran convocades les ONG i totes les persones i institucions que van participar en la primera reunió de treball amb la Ministra d'Afers Socials el mes de desembre passat. Aquesta conferència, que se celebrarà el mes de novembre, tindrà com a objectiu trobar una proposta de configuració definitiva. Tenim previst que a començament del proper any aquest fòrum dels immigrants pugui celebrar la seva primera sessió constitutiva.

El segon element bàsic de naturalesa instrumental per a l'articulació d'aquesta política d'integració és l'establiment d'un observatori permanent sobre la immigració. Les administracions necessiten, com a element essencial per a la seva presa de decisions, tenir un coneixement precís i actualitzat de la realitat. L'èxit de la regularització va ser resultat, entre molts altres elements, dels estudis previs que ens van permetre preveure un dispositiu administratiu capaç d'afrontar les previsions que havíem fet. Vostès deuen recordar el famós mapa d'immigrants irregulars que es va aixecar a Espanya entre 1989 i 1990, un fet que va servir de base per tenir en compte la magnitud del fenomen i prendre les mesures necessàries per a la seva gestió. Ara com ara disposem de mapes i fotografies que reflecteixen un moment concret de la realitat immigratòria del passat. Tanmateix, amb les fotos no n'hi ha prou: ens cal disposar d'un sistema d'observació contínua que ens permeti seguir l'evolució dels fluxos amb vistes a ser capaços de preveure'n la configuració futura, una

observació de naturalesa tant qualitativa com quantitativa. Estic convençut que en aquests moments hi ha prou punts d'observació per fer aquest seguiment, encara que potser cal sistematitzar i coordinar la informació i cobrir-ne les mancances que s'hi detectin. L'observatori, com el fòrum, té un caràcter instrumental, i se n'ha de portar a terme el desenvolupament d'una manera paral·lela. En aquesta primera ponència s'estudiarà i es farà una primera redacció elaborada sobre com s'ha de configurar l'observatori, quins són els punts d'observació que s'ha d'omplir, els seus continguts, periodicitat, tractament, difusió, etc. I abans no acabi l'any es convocarà una trobada més àmplia per fer-ne la presentació i l'aprovació definitiva. La idea és que al començament del gener del 94 arranqui una xarxa de punts estratègics d'observació situats en Ajuntaments, en Comunitats Autònomes i en ONG, amb la col·laboració de determinats experts que puguin fer aquest seguiment per facilitar una informació contínua i susceptible de ser tractada i utilitzada per a la gestió.

Com ja s'ha dit, el fòrum i observatori són instruments de caràcter essencial, però són mitjans al servei d'una finalitat. L'objectiu central que ens hem marcat per a aquesta legislatura és l'elaboració i posada en marxa d'un pla general per a la immigració, que no pot ser només la feina d'un trimestre, sinó que necessàriament ens ho hem de plantejar com tot un programa per a l'actual legislatura.

Per bé que el calendari de l'elaboració d'aquest pla serà lògicament més dilatat que els dos projectes anteriors i el seu contingut estarà em bona part determinat per aquest, m'agradaria assenyalar algunes de les línies bàsiques que, al meu parer, haurien de configurar-lo. A partir d'aquest moment voldria que consideressin la meua intervenció com una reflexió prèvia a la formulació definitiva d'aquest projecte, que en el seu moment serà presentat formalment. La meua reflexió en veu alta es deu, com deia al principi, en part a l'alta estima que tinc per aquestes jornades, els seus organitzadors i les persones que hi participen, i perquè, a més, sóc partidari que les

idees i els projectes comencin a rodar des de la seva fase germinal, per embrionaris que siguin, encara que posteriorment s'hagin de rectificar, perquè és important que es vagin modelant i contrastant amb la realitat. Vull assenyalar que totes les meves conviccions i coneixements en aquesta matèria es nodreixen bàsicament de la Comunitat Europea, i de manera especial de l'informe final relatiu al projecte sobre relacions intercomunitàries del Consell d'Europa.

Abans de tractar alguns dels punts bàsics de la integració al nostre país, voldria subratllar alguns dels elements que configuren el panorama immigratori actual. En primer lloc, m'agradaria exposar-los la caracterització general dels fluxos migratoris en aquest moment. Encara que resulta impossible precisar el nombre de persones desplaçades fora de llurs països, és indubtable que els fluxos migratoris representen un dels trets distintius i un dels reptes dels nostres dies. Diverses fonts estimen que el nombre de persones desplaçades és de 80 a 90 milions, la major part, curiosament, entre els mateixos països en desenvolupament. No hi ha tant de flux sud-nord com sud-sud. D'altra banda, l'ACNUR calcula en 17 milions el nombre de refugiats, el 80 % dels quals es produeixen i resideixen en països del Tercer Món. Aquestes són les magnituds quantitatives del fenomen i les seves direccions.

Una segona característica és la diversitat en la seva manifestació. Fins a dates recents, la tipologia bàsica dels immigrants era doble. D'una banda, hi havia l'immigrant individual que es traslladava a un altre país amb el propòsit d'una estada temporal i un projecte cert de retorn. Aquest és el model clàssic d'emigració laboral, els "treballadors invitats", com els qualifiquen a Alemanya. L'altre tipus és la immigració d'establiment d'àmbit familiar i amb vocació de permanència, que té un caràcter poblacional i va dirigida als països amb una política activa d'immigració, de captació de recursos humans, com passa als Estats Units, el Canadà o Austràlia. En aquest moment, els fluxos migratoris són una modalitat més de

desplaçament de persones. Trobem immigrants permanents, temporals, temporers, fronterers; en situació irregular, residents no actius, demandants de refugi, treballadors desplaçats; en formació, en relació de pràctiques professionals, desplaçats per motius d'estudi, de tipus turístic, mèdic, familiar, per conflictes violents, etc. Aquestes modalitats responen no solament a situacions reals, sinó en bona part a la necessitat d'adaptar-se a les possibilitats o oportunitats ofertes per les diferents legislacions.

Una altra característica dels fluxos és la seva progressiva acceleració. Al llarg de la dècada dels 80, el nombre d'immigrants en situació regular a Espanya es va duplicar, de 200.000 a 400.000, i en el procés de regularització de 1991 la població va augmentar un terç més. Encara que la crisi econòmica estigués incidint en les oportunitats de treball (tal com concloïa la conferència que es va celebrar el mes de març passat a Madrid, "Migració i cooperació internacional, grans reptes per als països de l'OCDE"), l'acceleració s'explica en gran part per la persistència dels equilibris demogràfics i econòmics entre els països del Nord i del Sud, com també per la incertesa política que afecta els països de l'Est en la seva fase d'adaptació a l'economia de mercat. Així doncs, amb aquests trets, per una banda de caràcter estructural i per l'altra de tipus conjuntural, es preveu que les tensions demogràfiques i, consegüentment, migratòries es mantindran independentment de la situació de crisi o de desenvolupament que es produeix a Europa.

Una última característica posada de relleu al principi dels anys 90 és la falta de control dels fluxos. La majoria de països de l'OCDE s'han vist obligats a reconèixer situacions creixents d'irregularitat, cosa que ha motivat l'organització de controls específics de regularització (com Espanya, Itàlia, França, Portugal o Estats Units), l'adopció de noves mesures de control, i això és el més greu, la crisi de legitimitat de polítiques migratòries. Aquesta es configura, bàsicament, com una crisi de confiança en els valors i les conviccions en

què recolzaven les pràctiques administratives i en la normativa reguladora, i que obeeix, al meu parer, a dos errors de diagnòstic: un és la confusió entre les causes i els efectes, i l'altre és el manteniment d'un discurs formal amb contradiccions i paradoxes.

Els dos factors essencials dels fluxos migratoris que es viuen com a "amenaces" en la societat d'acollida en l'Europa desenvolupada són, en primer lloc, que si no hi ha elements de control eficaços es produeix un enorme flux d'immigrants; segonament la manca d'integració dels col·lectius d'immigrants, cada vegada més gran, fa perillar l'existència d'una societat culturalment, religiosament (o ètnicament) i políticament cohesionada. Tal com indicava abans, cal qüestionar-se la qualificació d'"enormes" atribuïda a aquests fluxos, ja que les magnituds respecte al conjunt són relativament moderades.

L'error d'apreciació es produeix perquè ambdues modalitats emmascaren la realitat. La causa no és pas l'existència d'una legislació laxa i permissiva pel que fa al reconeixement del dret de refugi, sinó que, en no haver-hi alternatives per les quals puguin discórrer les tensions migratòries, aquestes es canalitzen sistemàticament cap a les úniques possibilitats legalment existents: la sol·licitud de refugi i la via d'entrada com a turisme, que no són causes, sinó efectes i conseqüències d'un plantejament globalment insuficient.

L'Administració espanyola està convençuda que és difícil, per no dir impossible, d'evitar els fluxos d'una manera absoluta. L'accentuació de les mesures de repressió i control no farà sinó aguditzar les tensions i, a llarg termini, augmentarà la frustració social en advertir-se el progressiu distanciament entre el discurs formal (control de fluxos) i la realitat quotidiana. Aquesta divergència entre el discurs formal que es practica a molts països i la realitat és el que està creant aquesta falta de legitimitat, atès que ja no és qüestionen determinades mesures, sinó la capacitat de les autoritats per portar a terme el discurs que practiquen.

L'altra font de frustració social, en relació amb la situació immigratòria, té a veure amb les paradoxes que de vegades conté el discurs formal sobre els fluxos. La primera paradoxa es refereix al suport a la llibertat de circulació i la limitació de la llibertat d'establiment. La llibertat de circulació és un dels principis humans fonamentals; encara més, en terreny migratori representa una conquesta que a Espanya no es va assolir fins al segle XIX. La Constitució de Cadis va ser la primera a reconèixer el principi de llibertat per emigrar. En l'Edat Mitjana, i posteriorment, existia l'adscripció de les persones a un territori, i el que volgués anar a un altre territori havia de pagar un tribut específic, anomenat *gabella emigrationis*. Avui la nostra Constitució reconeix el dret de triar lliurement la residència i circular per tot el territori nacional. No hi ha un reconeixement específic del dret d'emigració, sinó del dret de llibertat de circulació, que constitueix un dels pilars essencials sobre els quals el Tractat de Roma fonamenta el progrés i el benestar dels pobles. Resulta difícil imaginar que la llibertat de circulació sigui realment efectiva per a un gran nombre de persones si no va acompanyada de la correlativa llibertat d'establiment, que tanmateix no està reconeguda. Hem de reflexionar sobre aquesta paradoxa, perquè difícilment es pot pensar que una llibertat que es predica com un factor essencial de benestar i progrés pugui limitar-se a un grup de persones i n'exclogui d'altres de manera absoluta.

La segona paradoxa se centra en la consideració dels immigrants sota el prisma de la nacionalitat, la qual cosa ofereix indubtables avantatges per a una concepció intervencionista de l'Estat, perquè permet discriminar la població en dues classes diferenciades: els que gaudeixen de plenitud de drets i obligacions, els nacionals, i aquells estrangers que estan mancats de determinats drets, fonamentalment polític, que en una organització democràtica són bàsics.

Fins que no se substitueixin els sistemes excessivament intervencionistes en matèria d'atribució de nacionalitat, siguin de

règim *ius sanguini* o de *ius loci*, en els quals no es dóna opció ni es potencia la iniciativa del ciutadà d'integrar-se socialment (encara que hi hagi una certa equiparació entre drets i obligacions en matèria econòmica i social) i d'equiparar-se mitjançant l'adquisició de la nacionalitat, existirà una situació greument equívoca per a aquells estrangers la cultura i la llengua dels quals són bàsicament o exclusivament les del país d'acollida, pel fet de ser idèntiques, o bé perquè han nascut en aquest país o hi resideixen des de fa temps; tanmateix, la manca de requisits de la nacionalitat els condemna a ser ciutadans sense la plenitud dels drets polítics.

L'última paradoxa és la consideració parcial de l'immigrant com a treballador, com a resident temporal i com a individu aïllat. La nostra experiència com a país d'emigració ha posat de relleu que les principals tensions i frustracions del col·lectiu que va emigrar a Europa durant els anys 60 van ser provocades pel fet de sentir-se enganyats perquè se'ls havia assegurat que la seva estada seria solament temporal. Aquesta sensació no es percep en el col·lectiu radicat a Amèrica, plenament conscient del caràcter definitiu de la seva marxa. En la situació actual, s'originen grans focus de tensió a causa de l'error d'apreciació dels països d'acollida, poc disposats a admetre i atendre necessitats de tipus social, cultural o familiar de caràcter permanent. L'únic plantejament realista amb resultats estabilitzadors és el fet de considerar com a ciutadans amb residència permanent els immigrants el retorn dels quals és només un mite.

En aquesta situació d'immigració permanent en la qual es produeix un reagrupament familiar i on, per això, s'ha de superar la mera condició de treballador, quins són els principis essencials d'aquesta política d'integració? Voldria reprendre la primera part de la meua intervenció sobre la importància dels dos pilars de la política global d'immigració: el control de fluxos i l'impuls del desenvolupament en els països d'origen. Ambdós elements són factors fonamentals. El control de fluxos, perquè hem de ser capaços d'establir un control no

solament des del punt de vista repressiu, sinó a través d'alternatives o vies segures que arriben als immigrants que el mercat necessita i la societat és capaç d'absorbir; i la cooperació al desenvolupament, per tal que la immigració no sigui l'única alternativa que es plantegin les persones que viuen en aquests països.

Hem de tenir en compte que la major part dels emigrants roman-
dran de manera indefinida en els països d'acollida; per tant, aquest col·lectiu passa a ser un component essencial de les nostres socie-
tats, i no pas un grup marginal o aïllat. Fins i tot s'hauria d'ate-
nuar la identificació d'aquest col·lectiu amb el fet immigratori i
deixar de designar-los immigrants per parlar de minories ètniques o
minories nacionals, per diverses raons: la primera, perquè el trans-
curs del temps fa que d'altres factors (com l'evolució personal o
professional) siguin més significatius que el fet d'haver emigrat, que
ja pertany a un passat. En segon lloc, perquè progressivament formaran
part del col·lectiu de subjectes que no han emigrat, pel fet que ja
han nascut en el país d'acollida ("emigrants no emigrats" o "immi-
grants no immigrants"), o perquè ho van fer com a resultat d'una
decisió imposada pels seus pares quan ells eren nens. D'aquí ve que la
tradició anglosaxona parli de "minories ètniques o culturals", cosa
que representa un enfocament molt més ajustat de la futura situació
d'aquest col·lectiu. L'acceptació social dels immigrants com a mino-
ries ètniques que formen part de la societat d'acollida en el seu
conjunt evita el problema de la qüestió immigratòria. Les diferències
entre els diferents grups socials no seran un problema a resoldre
relatiu als immigrants, sinó més aviat una qüestió que afecta el
conjunt de la societat. És per això que la integració és un concepte
dinàmic, un procés en el qual s'ha d'anar reflectint un sentiment
recíproc, no sols de tolerància, sinó d'arrelament i de pertinença a
la mateixa societat. L'immigrant ha de sentir-se part de la societat
d'acollida, compartint determinats valors i pautes de conducta que
s'hi donen, i alhora la societat d'acollida ha d'acceptar la diver-

sitat ètnica, cultural o religiosa d'aquestes minories com una configuració d'ella mateixa.

Com abastar aquests objectius?, en quins aspectes se centraria aquesta política d'integració? En primer lloc, cal que hi hagi un marc legal que garanteixi la igualtat d'oportunitats i elimini qualsevol forma de discriminació. Això és absolutament ineludible per poder portar a terme una política d'integració: El projecte de modificació del Codi Penal que s'havia presentat al Congrés de Diputats va decaure. Malgrat tot, està previst que se'n presenti un de nou que reculli una àmplia tipologia de delictes relacionats amb la immigració, i no solament el delictes social que conté ara l'article 499 bis de l'actual codi, com a organització o participació en xarxes de tràfic d'immigrants, explotació, negació de drets socials, etc. com agreujant de qualsevol tipus d'actuació basada en mòbils xenòfobs o racistes. Ja hi ha un acord en relació amb aquest ampli ventall de mesures, amb agreujament de les penes, tant de caràcter econòmic com de privació de llibertat, que conduirien a un increment del reprotx social. És necessari reprimir amb absolut rigor i duresa qualsevol mena d'actuació de caràcter xenòfob o racista per garantir aquest primer element en aquesta configuració de la política d'immigració.

Tanmateix, aquesta lluita contra la discriminació exigirà una acurada actuació, capaç de detectar no solament actituds o decisions subjectives que generen discriminació, sinó també la discriminació objectiva o estructural que es deriva de la mateixa configuració social i que fa especialment difícil l'accés a prestacions o serveis per al col·lectiu immigrant, perquè estan essencialment configurats per a la societat d'acollida. D'una banda, hi ha una discriminació de caràcter subjectiu que s'ha de perseguir legalment i penalment. De l'altra, hi ha una discriminació de caràcter objectiu i estructural que sorgeix de vegades de manera indirecta tant en l'estructuració dels serveis de caràcter administratiu com social. Lògicament, aquests serveis resulten permeables per al sector majoritari de la societat,

però inaccessible per a persones amb una alta configuració cultural i social i amb una mentalitat diferent. Què cal fer davant aquesta discriminació objectiva o estructural? Hi ha dues alternatives: una podria ser la implantació de mesures de discriminació positives; l'altra, implantació de mesures negatives. La meua opinió personal és que no s'ha de combatre la discriminació amb més discriminació, perquè al final les conseqüències seran perjudicials per al conjunt. Pot ser que se'n beneficiïn determinades persones del col·lectiu immigrant, però l'experiència demostra que a llarg termini provoquen un gran rebuig de la resta de la societat. El fet d'establir quotes, percentatges o reserves específiques per al col·lectiu immigrant causa un gran rebuig social i resulta molt més contraproduent; en canvi les mesures positives de caràcter no discriminatori no porten a aquest punt. Pot pensar-se que aquests conceptes són molt abstractes i que no resulten clars. Pensem en una mesura de discriminació positiva: una reserva del 10 % per als immigrants en una proporció d'habitatges, sense atendre altres consideracions que la de ser immigrant. Si es constata que tenen accés a aquests habitatges persones a les quals, atenent el seu nivell econòmic o social, no els correspondrien, es produeix immediatament el rebuig social de la resta de la societat, perquè se sent discriminada i no veu les raons per les quals s'ha procedit d'aquesta manera. Per contra, un exemple d'actuació positiva seria el següent: algunes col·lectivitats, pel seu origen geogràfic, poden tenir determinats tipus de malalties que no es donen en la societat d'acollida (p.e., malalties tropicals); si s'estableix un servei de medicina tropical en un hospital general no solament per als immigrants, sinó per a totes aquelles persones que pateixin alguna malaltia d'aquest tipus, estarem establint una mesura positiva a la qual podrà acollir-se tothom qui ho necessiti. Les seves necessitats sanitàries no estan cobertes, perquè els serveis sanitaris d'aquestes persones estaven configurats per a les malalties majoritàries de la societat anterior. Aquest tipus de mesures positives és la que s'ha

d'implantar per posar fi a la discriminació objectiva i estructural. La societat s'haurà enriquit arran de la presència d'un col·lectiu amb una malaltia d'una mena que fins ara no existia.

L'existència d'aquest marc legal, l'anàlisi i l'estructuració de mesures positives, és una condició necessària, encara que insuficient, per assolir la integració. És fonamental el desenvolupament d'un ampli programa d'actuacions coordinades en què intervinguin tant les autoritats de l'Estat com de les Comunitats Autònomes i els Ajuntaments. Aquest programa s'anomena Pla General per a la immigració, i en els pròxims tres mesos procurarem perfilar-ne el contingut bàsic. No es tracta pas d'un pla inspirat per revelació divina que s'intenti imposar des de dalt, sinó que persegueix aconseguir la col·laboració de manera especial de les Administracions, de les O.N.G. i dels immigrants. Per tant, és aquí on adquireixen la virtualitat instrumental el fòrum i l'observatori.

Estic temptat de finalitzar aquí la meva intervenció, perquè no crec que fos gaire procedent descriure detalladament els continguts d'aquest pla, però sí que voldria assenyalar alguns dels àmbits o línies bàsiques per les quals ha de discórrer. Ahir ja es va preguntar si la Direcció General de Migracions coincidía amb la Direcció General de Política Interior, i hom va quedar sorprès que els plantejaments coincidents fossin tan nombrosos, quan de fet el que realment seria sorprenent és que no fos així. El primer aspecte sobre el qual s'ha de reflexionar és la revisió i adequació de la normativa i la pràctica administrativa en relació amb l'enfocament de permanència i la integració dels immigrants. Això vol dir que cal potenciar els mecanismes que garanteixin l'estabilitat. Parlem de permisos de més llarga durada, que permetin als immigrants la seva estada a Espanya a mitjà i llarg termini, d'una durada escalonada i progressiva dels permisos, de facilitar el reagrupament familiar -no solament perquè representa el reconeixement social d'un dret bàsic, el dret de viure en família, sinó perquè representa l'element fonamental per a la integració dels

immigrants-, i finalment, parlem de reflexionar sobre si l'actual regularització de la nacionalitat -molt ancorada en el *ius sanguinis*- és adequada per a la nova situació que està sorgint dels immigrants que han nascut a Espanya. Potser seria més apropiat que en arribar a la majoria d'edat poguessin optar per la nacionalitat espanyola d'origen. Això és avançar en la línia contrària als altres països, que tenen establert aquest sistema i estan tornant cap a restriccions en aquesta matèria. De tota manera, crec que una política rigorosa d'integració ha de contemplar aquests aspectes.

Un altre element important és el relacionat amb el mercat de treball quant a l'orientació i formació professional. Es busca combatre l'atur que afecta els immigrants acabats d'arribar o les minories ètniques que han nascut i que resideixen entre nosaltres, per evitar que vagi en augment. Hem d'intentar que les taxes d'atur dels col·lectius immigrants no siguin més altes que les dels nacionals i alhora desenvolupar totes les potencialitats d'aquestes persones en el terreny laboral.

El tercer àmbit se centra en l'educació. No solament hem de promoure l'ensenyament de l'idioma, sinó propiciar la superació de dificultats procedents d'un àmbit familiar i social diferent i que moltes vegades representa un obstacle per al desenvolupament de les capacitats i potencialitats intel·lectuals. Tindríem aquí un test o barem que mesuraria la mobilitat vertical d'aquestes persones. ¿Quants fills d'immigrants que treballen al camp continuen treballant-hi i quants passen a un nivell cultural diferent del dels seus pares?

En aquest moment no vull explicar detalls ni mesures concretes, perquè em sembla que hem d'enfrontar-nos a aquesta tasca amb rigor i fer un programa d'actuació entre tots. Em limitaré a assenyalar alguns dels temes que hem d'abordar, com és el cas de la cultura. A Europa es debat sobre la possible amenaça que pot representar per a la cultura europea la diversitat de cultures. Crec que la diversitat cultural té la capacitat d'enriquir i que és un dels trets distintius de les

cultures que existeixen a Europa. Hem de respectar els valors culturals que aporten els immigrants, i avalar fins i tot els artistes que puguin sorgir al seu si amb manifestacions específiques.

L'àmbit de l'habitatge representa un dels tests més importants sobre la integració. En altres països europeus es té una gran experiència sobre si cal forçar la concentració dels immigrants o bé permetre'ls el lliure establiment. En tot cas, s'ha acordat que s'han d'evitar les concentracions forçades, perquè menen inevitablement a la formació de ghettos. Un altre dels temes que s'han plantejat és la forma de rehabilitació de zones urbanes, sovint centríques, abandonades per la població autòctona i que han estat ocupades per immigrants.

També hem d'abordar el tema sanitari. Hem de fer accessibles els serveis especialitzats i adaptar-los a noves necessitats.

No menys important és la preparació específica d'aquells funcionaris que estan en contacte directe amb els immigrants. Moltes vegades aquest contacte es converteix en l'impacte que l'immigrant rep de la societat d'acollida, que abasta des del policia que li controla el passaport d'entrada fins els serveis socials dels ajuntaments o l'administració central que li concedeix un permís de treball o de residència.

Finalment, si ens referim al terreny de la convivència ciutadana en un sentit ampli i de vegades fins i tot problemàtic, veiem que existeix una regulació diferent entre països d'origen i països d'acollida en relació al respecte, al foment de creences i pràctiques religioses, a la família, al matrimoni o a les relacions paterno-filials. És essencial l'exercici de drets cívics i socials, especialment la participació en organitzacions i associacions, i com a culminació de tot això, la participació política d'aquestes persones en llurs comunitats.

No parlaré ara de mesures concretes, perquè crec que tenen aquí un catàleg de cinquanta mesures que evidentment representa un extens

programa de treball, amb moltes idees. Em sembla molt més oportú, per finalitzar la meua intervenció, subratllar un cop més tres aspectes importants. El primer, el fet de considerar que la integració és un procés dilatat en el temps i que exigeix reflexió i assossec en els seus plantejaments. Dic això perquè de vegades la pressa per demostrar determinats resultats o per evitar determinats conflictes ens porta a confondre el que és urgent amb el que és important. En segon lloc, aquest procés d'integració demana molta constància i flexibilitat en la seva aplicació, perquè, naturalment, la situació dels col·lectius i la de les societats d'acollida no és pas la mateixa. Al meu parer, tota la societat, i de manera especial els propis immigrants, estan cridats a tenir-hi un paper fonamental, però per a això cal comptar amb associacions fortes i líders respectables capaços de comprometre's i amb organitzacions d'intermediació i de prestació de serveis que completin i estenguin l'actuació administrativa.

I ja per acabar, voldria insistir una vegada més en l'objectiu i la veritable significació de la comesa del Ministeri d'Afers Socials: la prioritat no és pas anunciar mesures aïllades, sinó l'elaboració d'un pla conjunt, realitzat de manera participativa i democràtica, i en el qual han d'intervenir les diferents associacions, els immigrants, les O.N.G. i els sindicats. El primer pas d'aquesta política d'immigració és aconseguir la integració. A mi em sembla que ens trobem en un moment adequat, des del punt de vista quantitatiu i qualitatiu, però també és evident que no podem deixar passar gaire més temps sense córrer el risc que el problema s'agreugi. Estic convençut que podem comptar amb la col·laboració de tothom per treure endavant aquest programa, i em sembla que aquestes jornades de reflexió, mentalització i exposició de les distintes idees són imprescindibles per aconseguir-ho. Aquest és un dels reptes més importants que tenim plantejats per als pròxims, i no tan pròxims, anys.

5. LES QUEIXES DELS IMMIGRANTS ESTRANGERS A CATALUNYA

Després d'haver intervingut gairebé totes les administracions que entenen o són competents en matèria d'immigració i estrangeria, compareix la Institució del Síndic de Greuges per explicar-los quin és l'estat de la qüestió des del punt de vista dels qui la pateixen, i que així ens ho han fet saber.

No es tracta d'un repàs exhaustiu, encara que ens agradaria fer-lo, ni representa la totalitat dels eventualment agreujats. Evidentment no tots els afectats per la problemàtica de la immigració es dirigeixen al Síndic de Greuges, però les reflexions que farem es basen fonamentalment en la informació obtinguda de les queixes o, senzillament, sol·licituds d'ajuda que se'ns han adreçat.

El fet de ser el darrer en intervenir, té certs avantatges i certs inconvenients, i entre aquests últims el que possiblement, i per tal de centrar el tema, hauran de sentir algunes dades que alguns altres il·lustres predecessors ja hauran exposat en presentar la seva ponència. Tot i que intentaré obviar-ne el detall, espero que sabran perdonar aquestes reiteracions.

Per raons geogràfiques, Espanya i Catalunya han estat zona de pas de cultures i de poblacions. Raons històriques i idiomàtiques han facilitat l'assentament de moltes d'aquestes cultures i poblacions. I aquest procés no ha estat, en general, un greu problema.

La raó per la que no ha significat, en general, greus problemàtiques, és deguda a que el grau o capacitat d'assimilació de la cultura assentada per part de la que s'hi assenta, i a la inversa, ha mantingut una certa proporció entre el nombre i cohesió de la població autòctona i el nombre de població forània.

En el moment que algun element fa que no es mantingui aquesta proporció, ja sigui per l'escassetat conjuntural dels béns econòmics dels propis estadants, ja sigui per l'excessiva aflluència d'immigrants

en un breu període de temps o per tants altres factors, la integració es fa dramàticament difícil i comencen a sorgir les actituds xenòfobes i racistes.

L'explosió demogràfica dels anomenats països del Tercer Món, alhora que la baixa natalitat i el progressiu augment de l'esperança de vida de la població europea, han contribuït a fer molt difícils els processos d'integració de nuclis de població estrangera i, sovint, provinents de cultures d'arrel ben diferent de la nostra, per part de les poblacions receptores.

En aquest sentit cal tenir en compte el creixement de la població en els països de la riba mediterrània del nord d'Àfrica, el Magrib, i les previsibles conseqüències d'emigració massiva d'aquesta població cap al sud i centre d'Europa, que es produirà els propers anys.

Volem fer notar dos extrems. El primer és que l'evolució de la demografia en els països del Tercer Món no ve determinada tant per l'augment de la natalitat -que s'ha estabilitzat significativament els darrers anys-, com pel brusc descens de la mortalitat en aquestes àrees.

L'altre extrem és el paral·lelisme existent entre aquest fenomen demogràfic actual i l'experimentat a l'Europa dels segles XVI i XVII. Aleshores, però, aquest fenomen trobà sortida, d'una banda, en l'oferta laboral sorgida dels inicis i el posterior desenvolupament de la revolució industrial, que cobrí les necessitats mínimes de subsistència d'una gran part de la població; i d'un altra banda, en el fet que una altra gran part d'aquella població emigrà cap a les colònies, majoritàriament cap a Amèrica.

Finalitzant aquesta breu composició de lloc, i per tal d'emmarcar el fenomen de la immigració en una actualitat més immediata, només voldria afegir que els recents esdeveniments succeïts en els països de l'Est d'Europa han comportat l'origen de noves corrents migratòries,

de component cultural ben diferent a les que coneixíem fins ara i que plantejaran, en termes generals, una problemàtica també diferent.

La missió bàsica de la Institució del Síndic de Greuges, d'acord amb el article 35 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, és la defensa dels drets fonamentals i de les llibertats públiques dels ciutadans.

Per complir aquesta missió, la principal competència de què disposa és la de supervisar les activitats de l'Administració de la Generalitat i de les autoritats i personal que en depenen o que estan afectes a un servei públic.

En l'àmbit del dret d'estrangeria, una matèria sobre la que és competent l'Administració de l'Estat, el Síndic s'ha de limitar, en principi, a donar trasllat al Defensor del Pueblo d'aquelles queixes que se suscitin, perquè sigui aquesta última Institució que les trami-ti davant dels òrgans de l'Administració de l'Estat.

Cal precisar, que malgrat aquesta manca de competències legals i en virtut del conveni de col·laboració signat amb el Defensor del Pueblo i en funció de la urgència del cas, el Síndic ha actuat immediatament per tal de vetllar pels drets d'aquests ciutadans.

El cas més recent ha estat la passada setmana, en obrir un expedient d'ofici, tan aviat com vàrem conèixer la situació dels deu polissons marroquins, menors d'edat, que varen arribar al Port de Barcelona procedents de Casablanca, en el vaixell "Eva del Mar".

Tant bon punt ens vàrem assabentar de la seva arribada, fou sol·licitada la pertinent informació al Govern Civil de Barcelona, de la que donàrem trasllat al Defensor del Pueblo, que la va afegir a l'actuació que ja havia iniciat.

El fet de no tenir competències legals no impedeix que el Síndic efectui les seves consideracions i que traslladi a qui correspongui la seva preocupació i criteri sobre totes les qüestions relacionades amb aquest fenomen, especialment rellevant per la seva transcendència.

Com vostès saben, la Institució del Síndic de Greuges va començar a funcionar a les acaballes de l'any 1984. Ja a l'any 1985

aquesta Institució comença a fer-se ressò del fenomen de la immigració estrangera i de la problemàtica de la seva integració.

Bàsicament, les queixes que se'ns plantegen durant els anys 1985 i 1986, deriven del contingut de la Llei Orgànica, 7/1985 "sobre derechos y libertades de los extranjeros en España", i més concretament de l'aplicació del seu article 26, que provocà la queixa 1235/85, relacionada en l'Informe al Parlament d'aquell any.

Al mateix temps que altres països de la Comunitat Europea comencen a reaccionar davant la presència de cada cop més immigrants estrangers, provenints sobretot dels països del Tercer Món, Espanya també ho fa dictant diverses normes relacionades amb la matèria.

Una d'elles és l'esmentada Llei Orgànica coneguda com Llei d'estrangeria, que ja abans de ser aprovada, fou estudiada detingudament per aquesta Institució, apreciant-s'hi certs dubtes de constitucionalitat, per la qual cosa es va decidir trametre al Defensor del Pueblo, una sol·licitud de la Comissió de Defensa dels Drets de la Persona i del lliure exercici de l'Advocacia, del Col·legi d'Advocats de Barcelona, a fi que es presentés recurs d'inconstitucionalitat contra la llei, cosa que el Defensor del Pueblo va decidir fer.

Fins que el Tribunal Constitucional no resolgué, en Sentència de 7 de Juliol de 1987, estimant en part el recurs d'inconstitucionalitat i declarant, per tant, inconstitucionals alguns dels articles impugnats, els efectes de l'aplicació de la Llei van ser molt desafortunats.

Assenyalàvem l'any 1985, "Malgrat la intenció del legislador de reconèixer als estrangers la màxima cota de drets i llibertats, en l'exercici dels quals es pretenia que fossin pràcticament equiparats als ciutadans espanyols, la part dispositiva no s'adiu amb la intenció del legislador i deixa buit de contingut l'article 13 de la Constitució i desprotegits els destinataris de la Llei".

En l'informe de 1985 afegíem que a Catalunya, particularment, "on hi ha un elevat nombre d'estrangers en condicions irregulars, la

situació provocada amb la promulgació de la llei fou lamentable davant la insuficiència de mitjans personals i materials per aplicar-la de manera adient".

Efectivament, el motiu que originà la presentació de la queixa abans citada, la 1235/85, feia referència a "...la manca d'instal·lacions adequades per portar a terme l'internament previst en l'article 26 de la llei, que preveu la possibilitat de procedir amb caràcter preventiu o cautelar a la detenció d'estrangers, que poden ser internats en centres de detenció o en locals que no tinguin caràcter penitenciari, fins a un termini màxim de 40 dies".

La constatació d'aquesta realitat va motivar una resolució judicial, de trasllat immediat, el 24 d'octubre d'aquell any 1985, de divuit estrangers que estaven internats en calabossos de la Comissaria de la Via Laietana de Barcelona, perquè les esmentades instal·lacions no reunien les condicions d'higiene i habitabilitat que exigeix la dignitat humana.

Val a dir que, durant l'any 1986, subsistia el problema de la manca d'adequació d'aquestes instal·lacions per tal d'acollir amb dignitat les persones detingudes.

Durant l'any 1988, l'origen de les queixes i consultes rebudes a la nostra institució rau fonamentalment en el difícil procés d'adequació de les situacions anteriors a l'entrada en vigor de la Llei Orgànica 7/1985.

La majoria de queixes feien referència a les dificultats amb que es trobaven els ciutadans estrangers al tractar de legalitzar les situacions personals, com per exemple la lentitud en la renovació de permisos i les dificultats per obtenir tota mena de documents. Si a aquestes dificultats afegim l'obligació de presentar la documentació necessària en els terminis de tres i sis mesos previstos en les disposicions transitòries de la Llei d'estrangeria, va resultar que molts dels estrangers que vivien a Catalunya de feia temps i gaudien

de permisos de treball i de residència temporal, quedessin fora de la legalitat.

La situació s'anà agreujant, i així ho va fer constar aquesta Institució en l'Informe del mateix any 1988 on va assenyalar: "En el moment que les dilacions i els obstacles administratius són massa freqüents o insalvables es comencen a produir situacions en què els drets fonamentals d'aquestes persones poden ser fàcilment conculcats, ja que queden en una situació de vulnerabilitat absoluta davant l'Administració".

"La problemàtica general que plantegen els estrangers en relació amb els seus drets fonamentals i allò que més preocupa el Síndic de Greuges és el fet que en l'aplicació de la Llei d'Estrangeria no siguin sempre observats els drets superiors, inherents a la condició humana de l'estranger per sobre d'altres factors circumstancials relatius a la seva condició de no-nacional".

El caire que anava prenent el fenomen de la immigració estrangera, a partir de les queixes que ens arribaven, va fer que s'inclogués la següent conclusió a l'Informe d'aquell any 1988. "Cal una normativa social possibilista que resolgui definitivament la situació de marginació de determinats grups ètnics i socials".

Començàvem l'Informe de l'any 1989 de la següent manera: "A diferència de l'exercici anterior, durant l'any 1989 s'han rebut nombroses queixes d'estrangers, de contingut molt divers, però en la seva major part de ciutadans de països africans, gairebé sempre pobres".

Efectivament el contingut de les queixes era d'origen molt divers, però amb la característica comuna que la majoria d'elles ens eren plantejades a través d'associacions civils i organitzacions no governamentals, algunes de les quals estan aquí representades.

Sens dubte que, arran dels brots de racisme sorgits l'any 1989 en diversos indrets de Catalunya i la difusió que aquests fets van tenir en els mitjans de comunicació, els estrangers més marginats van

anar prenent consciència de la seva situació i es van animar a formar part de diverses associacions que, amb el suport d'institucions humanitàries, els van permetre obtenir informació sobre els seus drets i les possibilitats d'exercir-los.

El primer grup d'aquestes queixes es referia als obstacles administratius que trobaven els estrangers per regularitzar la seva situació; a les denegacions sistemàtiques i generalitzades de les peticions de permisos de treball; a les situacions de indefensió que es produïen en la tramitació d'expedients d'expulsió; a les detencions indiscriminades d'estrangers africans; a la situació de vulnerabilitat absoluta a que es veïen abocats quan es produïen retards en el lliurament de documents que acreditaven l'estat de tramitació dels seus permisos de treball o residència; a la retenció de passaports, etc.

En altres casos, la intervenció del Síndic va ser requerida per motius estrictament humanitaris, com ara la gravetat extrema de la malaltia que pateix l'estranger sotmès a una expulsió governativa o la possibilitat que l'estranger expulsat, en ser retornat al país d'origen, sigui perseguit allí per causes polítiques, religioses o socials.

Finalment es van produir moltes consultes i es van presentar queixes de ciutadans relacionades amb l'adquisició de la nacionalitat espanyola.

Com en moltes altres ocasions, per raó de competència, gran part de les queixes que vam rebre dels estrangers van ser tramitades pel Defensor del Pueblo, i d'altres, les vam tramitar en coordinació amb aquella Institució.

Vàrem constatar que fins i tot les sol·licituds de treball de jornaler o bracer, eren denegades per l'Administració, sistemàticament, amb el sol argument que la situació nacional de l'ocupació aconsellava d'obrar així, i això es deia encara que no hi haguessin demandants nacionals d'aquelles ocupacions.

Aquests obstacles que troba el treballador per a la regularització de la seva situació laboral, el col·loquen en una situació sense sortida: manca d'ingressos, condicions de vida infrahumanes, explotació il·legal del seu treball i tancament progressiu de l'individu en el seu nucli sòcio-cultural, fins a la marginació.

Ja hem apuntat a la introducció que certs tipus de legislació com la vigent, no sols d'Espanya, sinó de la resta de països de la Comunitat Europea, contribueixen a perpetuar aquestes situacions d'il·legalitat que ben aviat originen reaccions defensives dels mateixos treballadors autòctons i que esdevenen tard o d'hora, conflictes ètnics amb fort comportament racista.

Aquell mateix any 1989 vàrem incloure en l'Informe les següents conclusions:

"Per garantir els drets que l'article 13 de la Constitució reconeix als estrangers és necessari que es fomenti la creació de centres d'acolliment que els ofereixin ajut, assistència i assessorament per potenciar la solidaritat entre ells i afavorir la seva integració".

"Les denegacions indiscriminades dels permisos de treball que sol·liciten els estrangers els menen a formar part d'un submón il·legal que sobreviu per la tolerància del treball clandestí".

En els informes anteriors a l'any 1990 ja havíem exposat la nostra especial preocupació per la tendència observada en les actuacions seguides per l'Administració en relació a les conseqüències de l'aplicació de la Llei d'Estrangeria.

Durant aquell any, aquesta Institució va constatar que la situació no va millorar, i que continuaven imperant les pràctiques administratives restrictives vers els immigrants estrangers, que seguien essent objecte de greus discriminacions.

Aquest mateix sentiment, que nosaltres recollíem, va esclatar en una concentració celebrada el dia 6 de maig de 1990 al Parc de la

Ciutadella de Barcelona, per tal de fer la lectura pública del Manifest en Defensa dels Drets de l'Immigrant Estranger, organitzada pel col·lectiu "Catalunya Solidària amb els immigrants estrangers", motivada, també, per l'expulsió d'un nombrós grup d'immigrants il·legals residents a la comarca d'Osona.

Tot això féu que en l'Informe de 1990, s'hi incloguessin les següents conclusions:

"S'ha d'eradicar la idea, estesa entre alguns sectors socials, d'equiparar immigrant estranger amb delinqüent".

"Considerem urgent i prioritari establir programes d'ajuts econòmics als països pobres per aconseguir el desenvolupament de zones deprimides amb l'objecte de minvar les onades migratòries que solen generar".

"Fóra necessari tornar a obrir un termini amb l'objecte de regularitzar la situació dels immigrants estrangers que puguin demostrar un temps d'estada al territori espanyol".

"Fóra convenient unificar en una sola oficina administrativa la gestió de la documentació que els estrangers es veuen obligats a tramitar".

"Com vostès saben, a Girona, aquesta gestió unificada ja s'ha aconseguit".

"S'ha de fomentar una política d'inserció social i cultural dels immigrants que conviuen amb nosaltres".

El 1991, el Síndic va continuar lamentant que la interpretació i la consegüent aplicació que s'havia fet de la normativa fins ara esmentada, la Llei d'Estrangeria i el seu reglament, no havien contribuït a solucionar els problemes de la integració dels immigrants.

És en aquest moment en què es posen en evidència i es comencen a albirar, tal i com hem dit al començament, les conseqüències que poden significar els esdeveniments polítics dels països de l'est europeu i la malmesa situació econòmica del Magrib. Davant d'aquesta situació es

va reaccionar fomentant una política restrictiva que els diversos governs van anar improvisant.

La coordinació d'aquesta política s'inicia en les reunions de caps de govern i ministres d'affers estrangers que van tenir lloc a Trevi; continua pel que fa a l'Estat espanyol amb l'adhesió a l'Acord de Schengen, el 25 de juny de 1991, i amb les directrius adoptades a la Cimera de Maastricht; mesures, totes elles, tendents a controlar els fluxos migratoris, tot limitant, d'una manera o altra, el futur accés dels immigrants estrangers al territori comunitari.

A la vista d'aquestes iniciatives es podia concloure que les dificultats que es trobarien els futurs immigrants, serien considerables. Pel que feia als que llavors ja convivien entre nosaltres, vam creure que la política seguida per l'Administració no era la més escaient, tot i que encara no podíem fer una valoració dels resultats de l'Acord del Consell de Ministres de 7 de juny de 1991, sobre la Regularització de Treballadors Estrangers, procés que havia estat demanat amb vehemència tant pels afectats com per diverses associacions i entitats sensibilitzades davant la precària situació en què vivien els immigrants estrangers.

De totes maneres vàrem considerar que les iniciatives legislatives adoptades des de diferents instàncies nacionals i supranacionals, per tal de limitar els fluxos migratoris, no anaven acompanyades d'un suficient esforç per tal de millorar i fomentar la veritable integració dels ciutadans estrangers que ja feia temps que convivien entre nosaltres, i evitar i eradicar d'aquesta manera les tensions racials.

Per això, les conclusions de l'Informe presentat l'any 1991, foren les següents:

"Tots hem de contribuir a la integració dels estrangers amb l'objecte d'evitar les conseqüències que produeixen les actituds racistes i xenòfobes".

"En el terreny intergovernamental s'han d'adoptar solucions generalitzades tendents a donar suport econòmic als països subdesenvolupats a fi de potenciar les àrees geogràfiques que originen onades migratòries incontrolades".

"És urgent harmonitzar la integració dels immigrants establerts al nostre país amb les mesures adequades per controlar futurs fluxos migratoris".

L'any 1992, un cop es va cloure el termini per a la regularització d'estrangers establerta per l'esmentat Acord del Consell de Ministres de 7 de juny de 1991, varen ser nombrosos els immigrants estrangers que presentaren queixa per la dificultat que suposava obtenir el visat per procedir al reagrupament familiar.

Aquesta qüestió la vàrem sotmetre al Defensor del Pueblo per tal que fos estudiada en profunditat i es recomanés a l'Administració la conveniència de clarificar i regular, amb més concreció, el reagrupament familiar configurat a l'article 7.2 del Reglament d'Execució de la Llei Orgànica 7/1985, aprovat pel Reial Decret 119/86 de 26 de maig.

El Defensor del Pueblo ens va comunicar que durant l'any 1992, i arran del procés excepcional de regularització esmentat, les autoritats administratives varen mantenir un criteri flexible per tal que afloressin les situacions d'il·legalitat en què es trobaven els treballadors estrangers del nostre país i els seus familiars, recordant que els familiars podrien acollir-se a la regularització fins el 10 de març del mateix any 1992.

A partir d'aquesta data, l'Administració, llevat d'algun cas excepcional, avalat per alguns ONG, no admetia la presentació de sol·licituds de regularització de familiars. Conseqüentment, i a partir d'aquella data, s'aprecia per les queixes rebudes, un criteri més rígid per part de l'Administració en la concessió de l'exempció del visat.

En aquest sentit són nombroses les queixes de persones nacionals casades amb estrangers que, havent sol·licitat l'exempció del visat, l'Administració els denega aquesta petició i els obliga a sol·licitar en la representació consular espanyola del seu país d'origen, el visat corresponent, en aquest cas el de reagrupament familiar. La mateixa resposta s'ofereix quan es tracta d'una persona estrangera, el cònjuge de la qual, també estranger, tingui residència legal al nostre país.

Aquesta rigidesa en els criteris per a la concessió de l'exempció de visat suposa una variació dels mantinguts per l'Administració pública en la circular dictada l'agost de 1988, en les que es fixaven les circumstàncies excepcionals que podien permetre la dispensa dels requisits del visat.

En definitiva, en el moment actual l'Administració pública competent en matèria d'estrangeria està portant a terme una interpretació més restrictiva que la utilitzada amb anterioritat al procés de regularització, de les causes excepcionals que permeten l'exempció del visat, el que ens duu de nou a la creació de bosses d'estrangers en situació d'il·legalitat, tal vegada que el mecanisme normal previst, com és la sol·licitud del visat en els seus països d'origen, resulta un tràmit complex.

Així mateix, també s'aprecia aquesta rigidesa en el fet de denegar sense cap motivació, les peticions d'exempció de visat.

Sense qüestionar el caràcter excepcional que té, d'acord amb la legalitat vigent, la concessió de la dispensa del visat, sembla aconsellable millorar els procediments normals de concessió de visat per part de les representacions consulars espanyoles, facilitant una millor informació que la que s'ofereix sobre els requisits necessaris pel visat, agilitant-ne també el procediment, particularment en els casos de visat per reagrupament familiar.

També seria aconsellable reduir els propis requisits, sovint excessivament complexos i onerosos, en aquells visats que estiguin motivats per la voluntat de realitzar una visita familiar.

Igualment relacionat amb la família, vàrem tenir l'oportunitat, el mateix 1992, d'analitzar amb el Defensor del Pueblo tot un seguit de qüestions transcendentals, referents a la problemàtica d'aquells immigrants estrangers expulsats irregularment, i els greus perjudicis que ocasionen a l'afectat i a la seva família, encara que posteriorment siguin revocades per un òrgan jurisdiccional.

Evidentment, les conclusions que vam incloure en l'Informe corresponent a l'any 1992, versaven sobre aquests aspectes; així dèiem:

"S'hauria de regular amb més concreció, el procediment a seguir per a l'obtenció dels visats de residència per procedir als reagrupaments familiars, circumstància que sens dubte facilitaria la integració a la nostra societat dels immigrants estrangers".

"És necessari extirpar de la nostra societat qualsevol brot de racisme. Cal lluitar contra la xenofòbia soterrada en la consciència social. S'han de fomentar la comprensió i la tolerància, sobretot amb els sectors més necessitats".

Tot abusant de la seva paciència, permetin-me unes últimes reflexions. Entenc que cal que evitem la formació de ghetsos, que l'experiència històrica ens ensenya que generen reaccions contràries, sovint violentes.

En aquest sentit, dues dades prou significatives.

A la ciutat de Barcelona, en barris de Ciutat Vella, hi ha alguna escola on el nombre de fills d'immigrants arriba al 40 % del cens escolar i on en una mateixa aula hi conviuen fins a 20 nacionalitats diferents; la integració en aquestes circumstàncies és molt difícil d'assolir.

Aquesta problemàtica alimenta actituds xenòfobes. Posem un exemple, a l'hora d'atorgar les beques de menjador escolar en un centre educatiu com el comentat, un alt percentatge d'aquestes s'atorguen a fills d'immigrants, tenint en compte les precàries condicions econòmiques del barri; aquest fet és interioritzat com perjudicial pels pares dels nens nacionals als quals s'ha denegat la beca.

Una política d'integració, passa per evitar una concentració d'aquesta índole i aconseguir que la residència o l'escolarització d'aquests col·lectius, es distribueixin sobre el conjunt del territori, evitant concentracions de dimensions com les descrites.

Malgrat les moltes dificultats posades de manifest, per donar una resposta solidària i equilibrada a la problemàtica de la immigració estrangera a Catalunya, que hem anat recordant a l'examinar el contingut dels informes del Síndic de Greuges al Parlament de Catalunya, estic convençut que amb l'esforç de tots plegats i en la línia de les propostes de l'Informe de Girona, les condicions de vida i la integració dels ciutadans estrangers al nostre país han d'assolir una substancial millora.

6. ACTUACIONS I REFLEXIONS ENTORN AL PROBLEMA IMMIGRACIÓ-RACISME

6.1. Introducció

L'etnocentrisme, o creença dels membres d'un col·lectiu humà concret en la seva superioritat enfront dels altres col·lectius humans, d'alguna manera podria ser considerada com un fenomen etnològic. En efecte, si el ser humà és el millor que hi ha damunt la terra, en el mar o en el cel, si cap altre ser viu li arriba a la sola de les sabates, ¿per quins set sous el meu grup humà no ha de ser, també, el millor entre tots els grups humans que hi ha a la terra?

Deixant de banda els grecs, que com sabem es posaven pertot arreu, i el naturalista Darwin, que també Déu n'hi do, ens adonem que un dels pares de l'etnologia científica, George John Romanes va publicar *Mental evolution in animals* (anys 1848-1894) i *Mental evolution in man* (1889). Tots dos llibres van tenir un gran ressò, malgrat que algú es molestés una mica. No es pot negar que en aquells temps hi havia una certa confusió fins i tot terminològica i s'antropomorfitzaven expressions i observacions d'una manera inadequada. Més tard el gran Pavlov es va treure de la mànega la teoria dels

reflexos condicionats (any 1927), Karl von Frisch es va assabentar que les abelles tenen el seu propi llenguatge (any 1923), C.R.Carpenter va investigar el comportament social dels primats (1934), etc.

Qui sap si les abelles es comuniquen entre elles per a dir-se que són les millors i que totes les altres classes de bestioles que pul·lulen pel món no valen res... Qui sap si l'eixam esvalotador del rusc del campanar creu que la seva mel i la seva cera són les més valuoses i que, en canvi, l'eixam del rusc de can Pallerols té una reina que ni és femella ni és fèrtil, que els dos-cents mascles que a tot estirar poden reunir són impotents i que els milers de femelles infèrtils són unes mandroses...

El llenguatge sovint serveix per a envitricollar les relacions dels seus usuaris. Hi hauria hagut tanta violència en el grup humà si no hagués hagut pel mig el llenguatge? Com s'ho haurien fet els aris per a dir-se entre ells que eren els millors, els nobles, els de l'honor? Perquè això de pensar que nosaltres som el melic del món segurament és tan vell com l'anar a peu. Des que hi ha grups humans.

Els sers humans formen grups considerats com a "naturals". La religió, la cultura, la llengua, la "raça", vet ací alguns dels elements que fan possibles aquestes agrupacions "naturals". El tarannà, el leit motiv, el secret de la seva conducta rau en la seva ànima col·lectiva, en la seva manera específica i única de veure el món, en algun misteriós impuls interior d'impossible definició.

Tant se val com hagin estat els mecanismes que han generat el grup A, el grup B, el grup C... Les seves idees i creences es troben en el bell mig dels seus respectius sers, i d'alguna manera condicionen les relacions de poder que hi ha entre els membres del col·lectiu A, B o C, i entre els membres del col·lectiu A i els del C, per exemple.

Alguns grups han rebut el nom de races, com en podien haver rebut qualsevol altre. Això vol dir que se'ls ha atribuït una categoria biològica que no mereixen, a més de rebre de torna una dignitat

científica no gens lògica. Les conseqüències són que han adquirit el rang de subjectes de l'acció social i cultural. Tothom que s'ho empassi a galet i sense emprar la seva capacitat crítica, atribueix, a les "races", el paper de protagonistes quasi únics de la vida social. Perquè el racisme és justament això (però també molt més que això); la creença en les races (i, a *fortiori*, en el paper de protagonista que el factor racial ha de tenir en el concert cultural, polític, demogràfic, social, esportiu, etc.).

Sense entrar en el terreny extraordinàriament seductor de la metafísica ni pretendre de cap manera emprar la seva terminologia rigorosa, cal reconèixer que un cop "definit" un grup racial resulta ben senzill creure que la seva "naturalesa", el seu "ser", el seu "destí manifest", la seva "immanència"... fa que segregui els homes i les dones que no pertanyin al grup racial escollit, que els discrimini econòmicament, que els allunya del poder real i fins i tot que els assassini individualment o col·lectivament (genocidi físic o cultural) si així convé als interessos "naturals" de la raça de "destí manifest".

Poden servir els paràmetres "ingenus" de l'etnologia per a donar llum en aquelles foscor? Perquè si les ideologies racistes eren dolentes abans dels grans moviments migratoris propis de l'era industrial, en els nostres temps són una bomba pitjor que les conegudes bombes nuclears. Perquè la veritat és que persisteix la creença en la realitat de les races humanes, aquí i ara; és a dir, en tot el món industrialitzat. La gent "civilitzada" segueix pensant que hi ha categories "biosocials", que hi ha homes i dones que "biosocialment" són diferents d'altres dones i homes. I si són "biosocialment" uns "altres", per què no han de tenir uns drets i unes obligacions diferents?

De res no ha servit, o almenys de ben poca cosa, que intel·lectuals del prestigi de Jean Hiernaux, Albert Jaccard o Michel Leiris, entre molts altres, s'hagin escarrassat tot intentant explicar

quins són els errors del racisme i quina fal·làcia intel·lectual ve a ser la creença en l'existència de les categories racials entre els sers humans, la "biosociologia"...

Mig segle després de la caiguda del gran imperi racista (el racisme del qual no s'entén sense seguir la línia que ve del compte de Boulainvilliers, s'enforteix extraordinàriament amb el comte de Gobineau, prossegueix amb Chamberlain, Hitler i Rosenberg, entre altres) i de l'execució de l'autor del *Mite del segle XX* (Rosenberg, seguidor i "aplicador" de les doctrines racistes de Gobineau, fou condemnat a mort pel tribunal de Nuremberg que jutjava els crims de guerra, o crims contra la humanitat, comesos pels nazis), mig segle després d'aquell esglaiador holocaust, bona part dels ciutadans dels anomenats països industrialitzats, encara tenen pantes de comportament racista.

Gosem fer anàlisis psicològiques

Els Estats Units que va poder estudiar el comte de Gobineau (no oblidem que va morir l'any 1882) no són els USA que coneixem nosaltres, els vencedors indiscutibles del poder nazi i dels seus aliats de mig món. Malgrat això, el gran divulgador a nivell intel·lectual del racisme se'n feia creus d'aquell món que brollava amb una força abassegadora a l'altre costat de l'Atlàntic. D'una banda, admirava la seguretat, pròpia d'una raça de "destí manifest", amb què els anglesos (que segons el compte eren més germànics que no pas els alemanys) es desempallegaven dels indis sense contemplacions; d'altra banda, l'escriptor i diplomàtic francès es posava les mans al cap en saber com Amèrica del Nord s'anava omplint de tota mena de gent vinguda dels quatre punts cardinals.

Als estudiants actuals del fenomen racista és possible que els passi alguna cosa semblant (ni que sigui per causes ben diferents!). El Sud segueix discriminant de fet. El Ku Klux Klan segueix atacant sense dret. Les ciutats basteixen ghettos per a la gent que no poden "demostrar" la blancor de la seva pell.

En pocs llocs com als USA hi ha hagut tants estudiosos del fenomen racista. Així, ja des dels anys vint (1920), trobem als Estats Units un gran afany per mirar d'entendre com són les relacions entre diferents grups racials, el racisme pròpiament dit. Cabalment és en aquells temps tan reculats quan s'assenyalen les direccions que aniran agafant les recerques psicològiques i socials en el terreny inter-racial.

De bon principi semblava que calia esbrinar quins eren els mecanismes individuals que engegaven el fenomen racista. La idea era que una persona que actua "en racista", així ho feia perquè pensava i sentia "en racisme". Per tant, l'acció racista d'un col·lectiu concret contra un altre col·lectiu (o contra algun dels membres d'aquest darrer) seria la resultant de la suma de les característiques individuals racistes.

¿Què són les actituds humanes? Disposicions de l'ànima envers algun estímul... disposició d'ànim davant alguna cosa. Emory Bogardus, cap als primers anys vint d'aquest segle, va establir un sistema de valoració de les actituds racistes de les persones a nivell individual. El treball d'Emory va ser força útil per a posteriors estudis psico-socials que permetien avaluar el caire positiu o negatiu de les actituds pel que fa a les relacions racials.

I és que no n'hi havia prou si es coneixien resultats globals: calia esbrinar si cadascú era una persona d'actitud positiva o negativa envers el proïsme... d'una altra raça. L'escala de Bogardus (que encara serveix, amb alguna modificació) permetia conèixer el nivell d'acceptació (o de rebuig) dels individus d'altres grups.

I tu, ¿aniries al mateix col·legi on anessin nens negres? I tu, ¿et faries d'un club que hi deixessin entrar els mulats? I tu, ¿et casaries amb una noia negra? I si la teva germana festegés amb un home de color, ¿t'hi oposaries? No cal dir que aquestes preguntes corresponen a interpel·lats de raça blanca, però que el model és perfectament vàlid a l'inrevés.

Després es va mirar de cercar una interpretació de caire psicoanalític, la qual cosa va embolicar la troca (tot i que sense bellugar-nos del nivell individual). Aleshores els investigadors es van adonar que calia furgar molt endins de la complexa personalitat de les persones... si val la redundància. Homes de la categoria de John Dollard i sobretot T.W.Adorno van aplicar models cibernètics: el *feedback*, la retroactivitat o retroalimentació significava que l'individu "racista" ho era (i reaccionava com a tal) a causa d'una determinada situació social, de la "informació" que li enviava el grup o membre del grup contra el qual es manifestava.

L'intercanvi d'informació operativa, o si es vol la interrelació entre un individu i un grup, van ampliar els horitzons. L'equip d'investigadors de Dollard va emfasitzar el paper de les frustracions socio-econòmiques, en la gènesi de racistes; mentre que Adorno va analitzar el paper decisiu representat per ideologies racistes com la que vehiculava l'Alemanya nazi en la creació de personalitats morbosament autoritàries.

Altres autors de categoria intel·lectual internacionalment valorada, com ho són Wilhelm Reich i Erich Fromm, també es van afegir a aquest tipus de treballs. Tot plegat ha servit, entre altres coses, per saber que el racisme no té unes arrels psico-individuals, sinó que hi ha una forta interacció de l'individu i el grup, a més d'esbrinar que es pot unir molt estretament interpretació analítica (individual) i anàlisi de la societat.

Adorno atorga gran importància a la força, al conformisme i a la personalitat autoritària, per a l'adhesió al racisme. En canvi, W.Reich (l'autor de la "Revolució sexual", no ho oblidem) dóna un gran paper a les repressions sexuals. El primer sent més fort el pes de la ideologia estatal; mentre que el segon, les estructures culturals i socials. Ambdós estudiosos creuen que els individus racistes estudiats per ells no tenen cap interès a canviar la societat: sembla que amb

l'"expressió" (massa cops violenta) de la seva ideologia ja en tenen prou i no van més enllà.

Potser sí que el desig de cercar interpretacions de signe psicoanalític ha embolicat la troca, com dèiem abans, en voler superar l'estadi de les meres actituds. Però justament la psicoanàlisis posa de manifest, i així ho han reconegut els estudiosos del tema, que el racisme té molt poc a veure amb una simple psicogènesi, malgrat que la idea esveri algú o la trobi un pèl paradoxal, que ho és.

Tot cercant una identitat personal i una seguretat que tothom necessita

Necessitem que els altres ens reconeixin. Necessitem que nosaltres mateixos sapiguem molt clarament quin lloc ocupem en aquest món. Necessitem moltes coses, algunes de les quals no tindrem mai i aleshores ens haurem de conformar amb absències i amb presències poc gratificants. Segurament aquest deu de ser el destí de la humanitat.

Alguns volen forçar la situació. Generalment allò que aconseguixen és el contrari del que necessiten; en qualsevol cas, és dolent per a la resta de la gent. Ara m'adono que m'he posat moralitzador! Es coneix que ja fa estona que no consulto el llibre del senyor de Gobineau, sobretot la part que en podríem dir de conclusió general:

"Atès que la societat humana és un resultat que l'home ni pot produir ni impedir de debò, la seva actuació no comporta cap mena de responsabilitat moral perquè la moralitat no hi té cabuda: en si mateixa una societat ni és virtuosa ni viciosa..."

Oblidem-nos de l'autor de l'*Essai sur l'inégalité des races humaines*, i recordem que els treballs que tenen com a punt de partida l'orientació cultural i la personalitat bàsica dels individus mostren com la conducta individual és funció directa de la cultura imperant en el conjunt corresponent: l'individu se sent dependent del seu grup, tant en les seves accions com omissions, en el seu pensament, en els seus costums, etc. que de fet li vénen des de la seva més

tendra infantesa, per no recordar el seu naixement. Cada individu s'assenta en el seu grup i allí hi troba (almenys hi busca) els seus referents, la seva identitat, la seva seguretat (o les parts que hi troba).

Les recerques de tipus sociològic han pogut posar de manifest els estralls generats per una societat racista, no només pel que fa a les persones discriminades, sinó també sobre els racistes, sobre els individus de la "raça superior". Desgraciadament els psicòlegs socials no hi han parat massa esment, en els efectes perniciosos de caire psicoafectiu, que pateixen els "privilegiats" de les societats racistes. Cal reconèixer que entre els líders dels moviments alliberadors sí que s'han preocupat una mica de divulgar-ho, sobretot a partir dels anys seixanta.

No significa caure en cap afany moralitzador afirmar sense embuts que el racisme destrueix valors humans de tothom, víctima i victimari: si deshumanitzem sers humans, ens deshumanitzem nosaltres mateixos; la humanitat de la víctima és part de la humanitat nostra, del victimari; si rebaixem la víctima fins a la condició d'objecte inert, nosaltres hem baixat encara més esglaons.

L'estudi de les actituds individuals de què parlavem abans ens ofereix poca cosa, davant els avenços de la psicologia social experimental. Els estudis psicològics fets amb petits grups, bastant controlables pels experts, aporten dades molt més valuosos que no pas les que aconseguíem en l'estudi individual.

Com a mostra ben representativa hi ha la diferència notable que s'ha comprovat que es dona arreu entre "actituds" (teòriques) i comportaments (reals). Això vol dir ras i curt que un noi pot tenir (o pensar que té) una actitud absolutament contrària a sortir amb una noia de l'"altra raça" i comportar-se amb ella perfectament bé, anar plegats al cinema, a la discoteca, etc. Aquesta contradicció entre actitud i comportament (tan important!) ja havia estat constatada per

Gordon Allport cap als difícils anys en què Hitler començava a ensenyar les orelles.

Tant als Estats Units com a Anglaterra la psicologia experimental ha sabut explotar situacions que es donaven realment, que no eren cap producte de laboratori, ni que fossin susceptibles de ser tractades pels psicòlegs com si hi haguessin intervingut ells en la seva creació: el mateix barri compartit per joves de diferents races permetia estudiar *in situ* i *in vivo* el fenomen del contacte racial.

Els psicòlegs socials i els seus ajudants podien incidir en els "comportaments" (i en les "actituds"?) dels membres de grups petits de barris conflictius. Allò que difícilment haurien aconseguit és fer que un individu pertanyent a un determinat grup anés contra el seu grup: la pertinença a un col·lectiu específic marca els comportaments dels seus membres, d'una manera indeleble.

Per tant, si un investigador vol fer canviar alguna cosa, el que ha de fer és adonar-se de quins són els objectius i els afanys col·lectius, per a modificar-los. Si es necessita que l'Ajuntament millori la plaça del barri, la lluita pot arrossegat tothom; en canvi, si es tracta de decidir quin equip podrà disposar durant les hores de sol d'un camp d'esports, aleshores hi pot haver enfrontaments esvalotadors entre diversos grups o equips.

Sense voler projectar més enllà dels seus límits naturals els avenços de la psicologia experimental social, de petits grups, es pot treure la conclusió que un individu sol ser molt més sociable en la realitat que no pas en els seus "sognis": que els seus "fantasmes" se solen dissoldre en contacte amb la realitat, que l'"odi" que es pensa que ha de sentir davant l'"altre" esdevé relació de bons veïns, o de bons companys d'equip, o de bons lluitadors contra la incomprensió de les autoritats llunyanes i burocràtiques.

Actituds i comportaments. Estats d'ànim i maneres d'obrar. Tot i que ara ja no sigui de moda el fet d'emprar el següent llenguatge, aquí potser està justificat, almenys ho sembla: hi ha una relació dia-

lèctica entre l'actitud individual (o, si voleu, conducta individual) i el comportament en el si d'un grup concret, en el comportament del grup concret.

I ara no ve a tomb dilucidar si aquest comportament contrari al sentiment (que ja hem vist que va ser estudiat fa anys per Gordon Allpert) deriva de "comportar-se" (o sigui, manera d'obrar), o bé del verb transitiu "comportar" (sofrir o permetre una cosa molesta). Nosaltres ens decantem per la primera accepció.

Una cosa són les teories racistes i una altra, les pràctiques racistes

Ho diuen els anglosaxons, que en saben un niu, d'aquestes històries. Evidentment que no es pot posar en el mateix sac els treballs del comte de Boulainvilliers i el del compte de Gobineau o el de Chamberlain i Rosenberg, per una banda, i les agressions que sofreixen arreu els gitanos, moltes vegades els negres i alguns cops els magribins, de l'altra banda. Del primer fenomen se'n podria dir "racisme", i del segon en podríem dir "racialisme". Cap problema.

Perquè de vegades les hostilitats entre grups racials diferents no procedeixen, ni de bon tros (almenys no ho sembla), de cap idea de superioritat racial; sinó que més aviat són enfrontaments grupals en què les agressions són recíproques, i l'odi també, és clar. Poca filosofia hi ha al darrera d'aquestes guerres. No tenen res a veure amb les agressions racistes de debò, que en principi són unidireccionals: la discriminació racial, l'esclavatge, els camps d'extermini, etc., només els sofrien les races condemnades, sense que aquestes s'ho haguessin merescut pel seu comportament anterior.

Per això es pot parlar del racisme com d'un fenomen social ben específic, que no té quasi res a veure amb altres fenòmens d'hostilitat, animadversions, agressions que es viuen en el si de les societats modernes. Almenys, cal adonar-se que el racisme té unes "plus-vàlues" força diferents. I això de les plus-vàlues ens podria dur a altres terrenys, ni que només sigui per les connotacions economicistes que té el terme: al capdavant va ser Marx qui el va definir i

projectar a l'escena cultural, i si se'ns permet citar un dels autors que més han influït en el pensament dels darrers temps, abans de la seva caiguda vertical a l'infern dels maleïts que abans han estat beneïts.

Perquè sembla ben lícit, malgrat les modes, interrogar-nos a propòsit de la influència que les anomenades "relacions de producció" tenen en la gènesi i desenvolupament de comportaments racistes. En aquest sentit cal recordar els treballs d'Eric Williams, que ha estudiat a fons els mecanismes i les estructures econòmiques, responsables de l'esclavitud en un grau elevat, així com l'aparició de maquinària que feia innecessària l'existència de la mà d'obra esclava, o els preus del cotó, del sucre, etc.

Ni que només sigui a tall d'exemple de l'enfrontament intel·lectual que la visió "economicista" comporta respecte a la psicoanalítica pot ser útil recordar paraules de Roger Bastide:

"Les actituds, els comportaments o les opinions de signe racista o de qualsevol altre de semblant no poden ser considerades com immutables, ni com lligades a personalitats autoritàries, o a complexos; sinó que convé analitzar-ho tot plegat en funció de realitats canviants, sense oblidar de cap manera els diferents modes de producció que hi ha hagut a través de la història..."

I si Adorno, Fromm o Reich (o Marcuse o qualsevol altre seguidor més o menys fidel de Freud) no ho veu o no ho veia així, tant li fa: la multiplicitat de visions beneficia la comprensió de les coses perquè aporta més angles i més llum. I encara podríem afegir les posicions dels "popperans" que segueixen la lògica de la investigació científica del llibre *The logic of scientific discovery* publicat l'any 1959 però que el seu autor, Karl Popper, ja havia divulgat pel que fa a les seves posicions antifreudianes i antimarxistes (o antimarxianes) i la seva fal·lera per "falsar" les hipòtesis científiques.

Fora del pur terreny de les hipòtesis i molt a prop del camp de les macroestructures polítiques o socials trobem els treballs de Gunnar Myrdal (*An American Dilemma*), Oliver Cox (*Caste, Class and Race*), S.C.Drake i H.Cayton (*black Metropolis*). Les emocions personals, les actituds individuals ja no significaven res, tant les conscients com les inconscients: les pautes de conducta venien marcades per les superestructures.

El paradoxal paper de la premsa i de la televisió

La sociologia de les relacions racials ens demostra que hi ha tantes tipologies (de relacions racials) com autors han estudiat el tema. Si no fos que tenim por que se'ns acusi de fer sortir massa gent en aquestes planes, gosaríem donar sis o set noms d'autors, ben dignes tots ells, que han fet autèntics inventaris dels diferents models de relacions que hi ha entre grups racials. Recordem només el cas de Louis Dumont pel seu afany a demostrar que les autèntiques societats de castes (és a dir, de classes hereditàries que formaven la divisió jeràrquica de la societat) eren incompatibles amb el racisme (o a l'inrevés); d'aquesta veritat se'n seguia: el racisme era un subproducte de les societats dites igualitàries.

Bé, anem a veure què succeeix en el camp dels *mass media*, de tan gran predicament a les societats occidentals o industrialitzades. De bon principi diríem que premsa escrita, ràdio i televisió lluiten tant com poden per tal d'eradicar el flagell del racisme del nostre món. I això resulta convenient estudiar-ho perquè la transmissió d'opinions i d'actituds se sol fer, fonamentalment, mitjançant els *mass media* en les societats "mediatitzades".

Val a dir que durant els "feliços anys seixanta" la gent era força optimista: la televisió encara era bastant verge i els diaris i la ràdio donaven la cara, almenys molts d'ells, però moviments d'alliberament humans, sobretot si tenien les seves arrels en els anomenats països del tercer món i "els dolents" pertanyien de fet o de dret al món capitalista.